

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

KENTSEL DENEYİME PARALAKS BAKIŞ

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
Ayşe Zeynep AYDEMİR**

Anabilim Dalı : Mimarlık

Programı : Mimari Tasarım

HAZİRAN 2011

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

KENTSEL DENEYİME PARALAKS BAKIŞ

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
Ayşe Zeynep AYDEMİR
(502081039)**

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : 06 Mayıs 2011

Tezin Savunulduğu Tarih : 08 Haziran 2011

Tez Danışmanı : Prof. Dr. Arzu ERDEM (İTÜ)

**Diğer Jüri Üyeleri : Doç. Dr. Bülent TANJU (YTÜ)
Yrd. Doç. Dr. İpek YÜREKLİ İNCEOĞLU
(İTÜ)**

HAZİRAN 2011

ÖNSÖZ

Bu deneysel sürecin oluşmasını sağlayan denekler; İpek Baycan, Selin Aydemir, Semra Aydemir, Luke Glaister, Mikaël Pors ve Burak Sunay'a; sanal deneyin katılımcıları Erdem Üngür, Sinem Boyacı, Yasemin Sünbül, Nazlı Tümerdem, Can Yılmaz, Bihter Yılmaz, Ömer Çavuşoğlu, Gözde Çakır, Eser Yağcı, Enise B. Karaçizmeli, Alper Derinboğaz, Bengi Göldoğan ve Tuğba Erdil'e; açık ve ileri görüşlülüğü, hoşgörüsü, motivasyonu ve sonsuz desteğiyle danışmanım Prof. Dr. Arzu Erdem'e, değerli eleştirileri ve katkıları için jüri üyeleri Yrd. Doç. Dr. İpek Yürekli İnceoğlu'na ve Doç. Dr. Bülent Tanju'ya, sonsuz güveni ve sevgisiyle beni desteklemiş olan babama ve aileme teşekkür ederim.

Haziran 2011

Ayşe Zeynep Aydemir
(Mimar)

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖNSÖZ.....	iii
İÇİNDEKİLER.....	v
KISALTMALAR.....	vii
ŞEKİL LİSTESİ	ix
ÖZET.....	xi
SUMMARY	xiii
1. GİRİŞ.....	1
1.1 Çalışmanın Temel Kavramları	2
1.2 Çalışmanın Amacı ve Kapsamı	3
1.3 Çalışmanın Yöntemi	4
2. KAVRAMLAR.....	7
2.1 Paralaks	9
2.1.1 Paralaksın literatürdeki tanımları ve kullanımları	9
2.1.2 Paralaks üzerinden metropol – birey ilişkisi	10
2.1.3 Paralaksın bu çalışmadaki önemi	12
2.1.4 Deneyim, temsil ve müdahale: paralaks üzerine bir çalışma	13
2.2 Metropol	16
2.2.1 Kentsel mekanın literatürdeki tanımları ve açılımları	16
2.2.2 Kentsel gündelik yaşamda hız ve etkileşim	19
2.3 Birey.....	21
2.3.1 Kentli birey	21
2.3.2 Çağdaş metropolde birey kavramına yaklaşımlar	22
2.4 Zaman.....	26
3. DENEY	29
3.1 Deneyin Amacı.....	30
3.2 Deneyin Strüktürü	32
3.3 Rota	33
3.4 Paralel Deneyler / Çok Katmanlı Okumalar	39
3.4.1 Denekler ve araçlar	40
3.4.1.1 Denek 1	40
3.4.1.2 Denek 2	44
3.4.1.3 Denek 3	48
3.4.1.4 Denek 4	52
3.4.1.5 Denek 5	56
3.4.1.6 Denek 6	60
3.4.2 Blog araştırması: deneyim rotası blogu	64
3.4.3 Orhan Pamuk'un Teşvikiye anıları.....	69
3.5 Deneyin Sonucu.....	71
4. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	75
KAYNAKLAR.....	79
EKLER	81

KISALTMALAR

NATO	: Narrative Architecture Today
AA	: Architectural Association
MIT	: Massachusetts Institute of Technology
GUST	: Ghent Urban Studies Team
İBB	: İstanbul Büyükşehir Belediyesi
İMP	: İstanbul Metropolitan Planlama
AVM	: Alışveriş Merkezi
STK	: Sivil Toplum Kuruluşları

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa

Şekil 2.1 : Kavramlar.....	7
Şekil 2.2 : A ve B paralaks, C ise düşey kayma (Holl,1988). .	9
Şekil 2.3 : Steven Holl'un bağlantılar ve ilişkiler diyagramı (Holl,1988).....	10
Şekil 2.4 : Soyutlanmış temsiller, Kent Düşleri Atölyesi.	14
Şekil 2.5 : Potansiyel durumlar, Kent Düşleri Atölyesi.	15
Şekil 2.6 : Detaylı temsiller, Kent Düşleri Atölyesi.	15
Şekil 2.7 : Yaya köprüsü, Kent Düşleri Atölyesi.	16
Şekil 2.8 : Ecstacity sergisi, 2007, Tate Modern.	18
Şekil 2.9 : New York'lu bir blog yazarının deneyim rotası.	20
Şekil 2.10 : "Bir etkileşim alanı olarak kent" oturumundan projeler, PICNIC'09.....	26
Şekil 2.11 : Mekan - zaman – enformasyon diyagramı.....	27
Şekil 3.1 : İndirgenmiş durumların zamansal belgeleme ölçekleri.....	31
Şekil 3.2 : Deney rotası.	34
Şekil 3.3 : Pervititch haritalarında rota.....	35
Şekil 3.4 : İBB hava fotoğrafları.....	36
Şekil 3.5 : Google Earth'te Şişli ve Teşvikiye camileri arasındaki rota.	37
Şekil 3.6 : İMP nazım planları sırasıyla 1980, 1995 ve 2006.	37
Şekil 3.7 : Denek 1'in videosundan kareler.....	41
Şekil 3.8 : Denek 1'in rotası ve bilgilenme eşikleri.	42
Şekil 3.9 : Denek 1'in hareket ve bilgilenme eşikleri.	43
Şekil 3.10 : Denek 1'in videosundan kareler.....	44
Şekil 3.11 : Denek 2'nin videosundan kareler.....	45
Şekil 3.12 : Denek 2'nin rotası ve bilgilenme eşikleri.	46
Şekil 3.13 : Denek 2'nin hareket ve bilgilenme eşikleri.	47
Şekil 3.14 : Denek 3'ün videosundan kareler.	49
Şekil 3.15 : Denek 3'ün rotası ve bilgilenme eşikleri.	50
Şekil 3.16 : Denek 3'in hareket ve bilgilenme eşikleri.	51
Şekil 3.17 : Denek 4'ün videosundan kareler.	53
Şekil 3.18 : Denek 4'ün rotası ve bilgilenme eşikleri.	54
Şekil 3.19 : Denek 4'ün hareket ve bilgilenme eşikleri.	55
Şekil 3.20 : Denek 5'in videosundan kareler.....	57
Şekil 3.21 : Denek 5'in rotası ve bilgilenme eşikleri.	58
Şekil 3.22 : Denek 5'in hareket ve bilgilenme eşikleri.	59
Şekil 3.23 : Denek 6'nın videosundan kareler.	61
Şekil 3.24 : Denek 6'nın rotası ve bilgilenme eşikleri.	62
Şekil 3.25 : Denek 6'nın hareket ve bilgilenme eşikleri.	63
Şekil 3.26 : Kullanıcı deneyim rotaları.	64
Şekil 3.27 : Katılımcılar tarafından işlenmiş algı mekanları.....	66
Şekil 3.27 : (devam) Katılımcılar tarafından işlenmiş algı mekanları.....	67
Şekil 3.28 : Farklı ölçeklerde deneyim rotası.	68
Şekil 3.29 : Orhan Pamuk'un Teşvikiye anıları.	70
Şekil 3.30 : Deney verileriyle oluşan yeni katmanlar.....	73
Şekil 3.30 : (devam) Deney verileriyle oluşan yeni katmanlar.....	74
Şekil A.1 : Manuel Gausa'nın mekan – zaman – enformasyon diyagramı.....	82

KENTSEL DENEYİME PARALAKS BAKIŞ

ÖZET

Paralaks izleyicinin konumundaki değişikliğe bağlı olarak gerçekleşen, gözlemlenen nesnedeki yer değiştirmedir. Bireyin içinde yaşadığı, dönüştürdüğü ve dönüştüğü kent yaşantısına dair çoğulluğu ve çeşitliliği vurgulayan yeni bir anlayış önerme niyetinde olan çalışma, bu niyeti paralaks bakışın çoklu karakterinden esinlenerek çoklu deneyler aracılığıyla ortaya koymaya çalışır. Benzerliklerden ziyade farklıların altını çizmek amacıyla, bu çalışma, kent-birey ilişkisini çoklu deneyler aracılığıyla çoklu durumları ve çeşitliliği vurgulayarak açıklamaya çalışır.

Bu deneylerin çokluluğu üç farklı aşamayla oluşturulmuştur:

- Gerçek zamanlı deney belirlenmiş rotanın kentsel deneyim boyunca bir kamera aracılığıyla kaydedilmesi ve bu bilginin deşifre edilmesinden oluşur.
- Katılımlı blog deneyi katmansız, tanımlı bir harita üzerine belirlenmiş rotaya dair deneyimlerin izlerinin işlenmesi talep edilerek sanal ve gerçek yaşam arasında bir etkileşim kurar. Farklı kullanıcıların deneyimleri birikir.
- Anlatı deneyi Orhan Pamuk'un romanlarındaki hatıralarıyla farklı bir katman sağlar.

Çoğalan deneyimle elde edilen çok katmanlı bilgi ile düzlemsel bakışla elde edilmiş indirgenmiş bilgi arasında paralaktik bir kayma yaşanır. Var olan temsiller ile indirgenmiş bilgi, mutlak ve eksiksiz bilgiye ulaşma amacıyla yola çıkılarak elde edilmiştir. Oysa paralaks bakışla çoğalan deneyim bunun aksini ortaya koyar. Böylelikle mutlak ve eksiksiz bilgiye sahip olma yanılsaması yerini gerçeklikle karşılaşmaya bırakır.

Mutlak, eksiksiz, tek, doğru bilgiye ulaşma anlayışı günümüz düşüncesine, günümüz gerçekliğine ve yaşantısına ters düşmektedir. Bu anlayış yerini, çoklu durumların karşılaşmalarına, farklı konumlardan izlenen farklı gerçekliklere, yanılsamalara ve göreceliklere bırakmıştır. Böyle bir dinamizme aynı noktadan bakmak imkânsız hale gelmiştir. Çoğalan durumlar gibi bakışı da çoğaltmak kaçınılmazdır.

Bu bağlamda, bu çalışma çağdaş kenti kavrayışta ve varolan yaklaşım ve temsillerin yeniden ele alınışında kılavuz gibi davranmayı amaçlar. Bu bakış açısıyla, çalışma dört ana bölümden oluşur: Bunlar, giriş, kavramlar, deney ve sonuç bölümleridir.

Çalışmanın birinci bölümünde, kavramsal çerçevesini oluşturacak temel kavramlardan ve bunları besleyen alt kavramlardan bahsedilmiş; çalışmanın amacı, kapsamı ve yöntemi ortaya konmuştur.

İkinci bölümde, çalışmanın kavramsal çerçevesini oluşturan metropol, birey ve paralaks kavramları açıklanmış; buna ek olarak zaman faktöründen bahsedilmiştir. Her bir kavram öncelikle, başkalarınca ele alınmış ve yakın bulunan bakış açıları ortaya konarak incelenmiş; daha sonra diğer kavramlarla ilişkileri araştırılmıştır.

Üçüncü bölümde, önceki bölümde ele alınan temel kavramlar doğrultusunda gerçekleşecek olan paralel deneyler ve çok katmanlı okumalar açıklanmış, bu deneyler süreçleri, verileri ve sonuçlarıyla değerlendirilmiştir.

Son bölüm ise, tez kapsamında tartışılan konular ve tezin amaçlarının ortaya konmasına, sonuç ve değerlendirmeye ayrılmıştır.

A MULTI-LAYERED APPROACH ON URBAN EXPERIENCE THROUGH PARALLAX VIEW

SUMMARY

Parallax is the apparent displacement of an observed object due to a change in the position of the observer. Discourse of this research has an intention to initiate a new understanding for the cities that we live in, transform and turn into through multi-layered character of the parallax view. In order to represent the differences rather than the similarities, the study approaches to the relation of the city and the individual, underlining multi-layered conditions and the diversity through multiple experiments.

The multiplicity of the experiments consists of three phases:

- Real-time experiment with a camera recording during the urban experience of a certain route.
- Participatory blog experiment involving an interaction between virtual and real world, such as the traces of our experiences of a certain route that we are asked to share on a non-layered defined map.
- Literary experiment through Orhan Pamuk's memories on the same neighbourhood in his novels.

There is a parallax shift between a multi-layered data derived from multiplying experience and a reduced data gathered from a planar view. The data reduced through existing representations has an intention of achievement to an absolute. However, the urban experience multiplied by the parallax view manifests the opposite. In this way, the delusion of the absolute resigns for facing the reality.

The urban reality involves several dimensions and layers. These layers may be considered as the movement of the individuals, variety of this movement, gathering, light, time, sound and social factors such as communication, interaction, sharing, preference, acquaintance, encounter, coincidence, routine, and also physical and topological relations.

The understanding of achieving the absolute is opposed to contemporary thinking and living. The understanding turned into the encounters of multiple conditions, multiple realities observed from multiple points, relativity and awareness of the delusions. The view should also be multiplied inevitably.

In this context, the study acts as a guiding principle by the means of comprehending the contemporary city and rethinking the established approaches and representations. From this point of view, the study is narrated in four main sections, which are, introduction, concepts, the experiment and the conclusion.

In the first section, basic and secondary concepts, the aim, the scope and the model of the study are mentioned. The basic concepts of the study are parallax, the city and the individual.

In the second section, the concepts of metropolis, individual and parallax are examined and the time factor also has taken into consideration. To create a baseline for the experiment and to understand their interrelations, these concepts are explained through rematches.

In the third section, parallel experiments and multi-layered readings, which are going to be realised through basic concepts of the previous sections, are explained and these experiments are evaluated within their processes, datas and results.

And in the final section, the aims and the outcomes of the thesis are discussed.

1. GİRİŞ

Çağdaş kentsel yaşam, farklı dinamiklerle etkileşen ve hızla değişen bir gelişim karakteri gösterir. Olağan gelişmelerin yanısıra beklenmedik ve ani değişimler ya da oluşumlar da bu dinamikler arasına katılarak öngörülemez, sonrası kestirilemez, açık uçlu durumlarla tasarımcı olarak ya da yalnızca kullanıcı olarak karşı karşıya gelmemize neden olur.

Kendimizi nasıl tanımlarsak tanımlayalım, içinde bulunduğumuz ortamla etkileşime geçerken o ortamı tanımaya ve değerlendirmeye ihtiyaç duyarız. Tasarımcı olarak da yaklaşıp, yalnızca o ortamda yaşayan biri olarak da yaklaşıp metropol ve dinamikleri bizim için farkındalıktan öte gerekliliktir.

Çağdaş kentsel yaşamın bu açık uçlu, öngörülemez, muğlâk yapısı aynı zamanda tespit edilmesi, modellenip bir kalıp ya da genel yargı haline getirilmesi, aktarılması zor bir yapıdır. Aynı anda her yerde bulunarak, her bireyden, metropole dair bilgi elde edilmesi mümkün olmadığından; günümüz koşullarında kesin, net, tek bir doğru bilgiye ulaşmanın olasılıksız olduğu söylenebilir. Kaldı ki, tüm bu bilgiler elde edilebilir dahi olsa, birleştirilip tek bir varsayıma ulaşmak doğru olmaz; aksi takdirde genelleme uğruna yaşamın çeşitliliğini vurgulayacak özgün değerlerin gözden kaçırılması söz konusu olacaktır.

Günümüz metropollerinde yaşayan insanlar ifade edilirken milyonlar telaffuz edilmektedir. Bu kitleyi oluşturan farklı kültürel arka plana sahip, farklı alışkanlıkları olan, farklı amaçları, tercihleri, yönelişleri ve yönlendirenleri olan, farklı kimliklerle tanımlanan ve kendilerini tanımlayan, farklı araçlarla kendilerini ifade eden kimseler, tam da bu farklılıklarıyla, metropolle ilişkilerini ve etkileşimlerini sürdürürler. Bu etkileşim de metropolü dönüştürür. Metropolü anlamak için bu etkileşimi anlamak gereklidir.

Kent devingendir. Kenti ve dinamiklerini bir arada ve tek seferde incelenemez kılan bir başka sebep de bu devingenliği oluşturan hız ve hareket örgüsüdür. Kent içerisindeki hareketini sürdüren bireyin bakış açısı ve algısıyla kenti anlamak ve yorumlamak bu noktada ön plana çıkmaktadır. Yoğunluğun, hızın ve hareketin kolaylıkla gözlemlenebildiği ulaşım ağları ve düğümleri, hem farklı kent kullanıcılarının karşılaşmalarına sahne olurken hem de kullanıcıların tercih ve

alışkanlıklarının izlenebilmesi için zemin oluştururlar. Bu hareket esnasındaki deneyimin iletişim, etkileşim, paylaşım, tercih, yöneliş, aşinalık, karşılaşma, tesadüf, rutin gibi durumları açığa çıkararak çağdaş kentsel yaşamla ilgili bugüne ait bilgiye ulaşmamıza olanak sağlayacağı umulmaktadır.

Bu devrimde yalnızca birey değil, madde ve bilgi de hareket halindedir. Bireyin, maddenin ve bilginin hareketi aynı zamanda birbiriyle de etkileşir ve birbirini yönlendirir. Gelişen teknoloji ve ara yüzlerle bu etkileşimin hızı da gündelik yaşamdaki etkisi de giderek artmaktadır. Bu hız ve etki alanı metropolü anlamaya çalışırken ihmal edilemez bir pay oluşturmaktadır.

Gelecek için üretmek, tüm bu girdileri göz önünde bulundurarak ve bugünü anlayarak mümkün olabilir. Sürekli ve hızlanan bir değişim içerisinde olan bugünü anlamak da maddenin, enformasyonun ve insanın en yoğun hareketinin gözlemlendiği metropolü anlayarak mümkün olabilir. Bunun için de metropolün oluşmasına neden olan, onu değiştiren, yönlendiren ve üzerine yaşantılarını kuran bireyleri izlemek; onların deneyimlerini incelemek gerekmektedir. Bu deneyim üzerine kurgulanan tüm soru ve cevaplar bugünü anlama çabasıdır.

1.1 Çalışmanın Temel Kavramları

Çalışma, odağına metropol yaşantısını, bu yaşantının aktörlerini ve ikisi arasındaki algı ve etkileşimi yerleştirir. Bundan yola çıkılarak; algı paralaks üzerinden, kentsel mekan metropol üzerinden, aktörler de birey üzerinden incelenecektir.

Geometride kullanılan bir terim olan paralaks felsefe, edebiyat ve mimarlık kuramında da yerini almış ve çeşitli açılımlarla anımlanmıştır. Bu anlamlar, izleyici ya da kentlinin açısından topolojik algılar, herhangi bir durum karşısında değişen bakış açıları, değişen düşünme perspektifleri gibi çeşitlemelerle, bu çalışmada, kent ve kullanıcısı arasındaki ilişkiyi tariflerken kullanılacak araçları oluşturacaktır.

Gündelik yaşamın tüm zenginliği ve çeşitliliğine sahne olan metropol ise, onu oluşturan tüm dinamiklerle bu çalışmanın motivasyonunu oluşturur. Kentsel nüfus oranının hızla arttığı ve geç kapitalizmin dinamikleriyle birçok yeni kentsel davranışa tanık olduğumuz günümüzde, kente dair geleneksel yaklaşımlar ve değerlendirmeler yetersiz ve yüzeysel kalmaktadır. Durağan, iki boyutlu analiz ve temsillerin ötesinde; hareketli, devingen, dinamik bir kent yaşantısı süregelmektedir. Kenti okumak, anlamak, çıkarımlara varmak ve bu çıkarımlar doğrultusunda stratejiler geliştirmek ancak kent yaşantısını inceleyerek ve anlamaya çalışarak mümkün olabilir. Bu

anlamda metropol ya da gündelik kent yaşantısının en yoğun yaşandığı kent mekanı tüm dönüşümleri ve dönüştürücüleriyle çalışmanın temel kavramlarından biridir.

Kent var olma sebebi, yani birey olmadan düşünülemez. Birey kentin kullanıcısı, yaşayanı olmanın yanısıra kenti şekillendiren, değiştiren, geliştiren ve dönüştürendir. Kentin işleyen kısımları varlığını sürdürerek gelişirken işlemeyen kısımlar zamanla yok olur ya da işleyecek hale dönüştürülür. Bu işleyişi belirleyen bireydir, bireyin beklentileri ve deneyimidir. Bu yüzden tüm yaşantı ve işleyiş birey üzerinden anlaşılabilir ve okunabilir. İnsan karmaşık bir canlıdır. Algılarının, yönelişlerinin, kararlarının ve beklentilerinin kestirilmesi güçtür ve belli bir sistemle çerçevelenemez. Tüm bunlar bireyleri birbirinden farklılaştırır ve bu farklılık yaşantıyı zengin kılar. Metropolün zengin ve çok renkli yapısını anlamak, bireylerin farklılıklarını ortaya koyarak mümkün olacaktır.

1.2 Çalışmanın Amacı ve Kapsamı

Çalışma, insan, madde ve enformasyon hareketliliği bağlamında metropol deneyiminin aktarılabilirliğini araştırmayı hedeflemektedir. Bu aktarım sürecinde, mimarlığın bir araç olarak farklı disiplinlerle nasıl ilişkilendirilebileceği de araştırılmaktadır. Sosyoloji, ontoloji, kentsel tasarım, medya araştırmaları gibi konular bu kapsam dâhilinde sayılabilir.

Bu çalışma, kenti, bireyden ve gündelik hayatın pratiklerinden soyutlayarak anlamaya çalışan indirgenmiş durumlara ve ifadelere karşı bir duruş sergiler. Kenti, içinde barındırdığı yaşantıyı ve deneyimleri araştırırken birçok farklı durumla karşı karşıya gelinmektedir. Bu farklılıklar, anket gibi sonucunda istatistiksel ve birikmiş değerlere ulaşılan yabancılaşmış sayısal ifadelerle okunamaz; farklı yöntemler ele almak gereklidir. Kentli bireyler farklı algılarıyla farklı tanımları olanaklı kılar. Çalışma bu durumu deneysel bir süreçle ele alarak, ortaya koymaya çabalar.

Bu deneysel süreçte, çok katmanlı okumalar yapılmaya çalışılacaktır. Ön deney niteliğinde olan blog araştırması aynı zamanda bir yöntem önerisi olarak ele alınırken; analog olarak gerçekleştirilecek deneyin de ön hazırlık sürecini oluşturmuş olacaktır. Bu deneylerden elde edilen bilgi bir defaya özgü ve katılımcıların algısal yaklaşımlarına bağlı olarak ortaya çıkarken, aynı zamanda aslında her yeni araştırmada farklı bilgilere ulaşılacağını da ortaya koyar. Çünkü, metropol deneyiminin odağında birey vardır ve her birey birbirinden farklıdır.

Bu çalışmanın esas amaçlarından bir diğeri de ortaklıklardan ziyade farklılıkları ortaya koymaktır. Metropol, rutinleri olmadığı için diğer yerleşim birimlerinden

farklılaşır; yaşayanları da rutin olmayan karakterler gösterir. On yıllara varan zaman aralıklarında oluşturulan sayısal kentsel tespitlerin yetersizliğinin altı çizilerek, saniyelere, dakikalara varan zaman dilimlerinde değişim ve farklılıklar gösterilmeye çalışılacaktır.

Yalnızca fiziksel verinin ötesinde, fenomenolojik deneyimin yönlendirici bir veri olarak gerekliliği üzerinden tasarımcının ve tasarı sürecindeki aktörlerin sorgulanması, bu yaklaşımın çıktılarından biri olarak görülebilir.

Çalışma bir bütün olarak bakıldığında, odağına bireyi ve farklılıkları koyarak, bugünün gündelik kent yaşantısına dair gözlem yapmaya, bu gözlemler doğrultusunda yapılan değerlendirmeleri mimarlık araçlarıyla okunabilir kılarak aktarmaya çabalar. Bu çıkarımlarda bulunulurken, kullanılabilecek yollar önermeyi ancak aynı zamanda kullanılan bu yolların da gelişim ve değişim potansiyellerinin olduğunu, gelişen olanaklar ve teknolojiyle çoğalabileceğini ve zenginleşebileceğini ortaya koymayı hedefler.

1.3 Çalışmanın Yöntemi

Çalışma, kavramsal altyapısını destekleyecek, metropolde yaşayan bireylerin deneyimlerini ve aralarındaki farklılıkları araştıran bir deneyi gerçekleştirmeyi amaçlamaktadır. Çalışma çerçevesinde belirlenecek belli sayıda denekten, İstanbul'da kent merkezinde paralel okumalara da elverişli bir alanda kendi gündelik rotalarını oluşturarak ve kendilerine temin edilmiş araçlarla ifade ederek belgelemeleri beklenmektedir. Denekler, kente ve rotaya aşinalık, bilinçsel yöneliş ve alışkanlıklarına göre belirlenecek, bu belirleme esnasında çeşitliliğe önem verilecektir. Deney hareket ve bilgilendirme eşikleri üzerinden okunacak hem her biri kendi içinde hem de karşılaştırmalarla değerlendirilecektir.

Deney sonucunda öngörülen ve öngörülme-yen tüm bilgiler hem ayrı ayrı hem de üst üste getirilerek değerlendirilecek, görseller ve haritalamalarla yeniden üretilecektir. Elde edilen veriler ve bunların yeniden üretimi sürecinde kente dair kişisel algının ve yönlendiricilerin nasıl farklılaştığı ve günümüz dinamiklerinin tüm bunlar üzerinde nasıl etkileri olduğu araştırılacaktır.

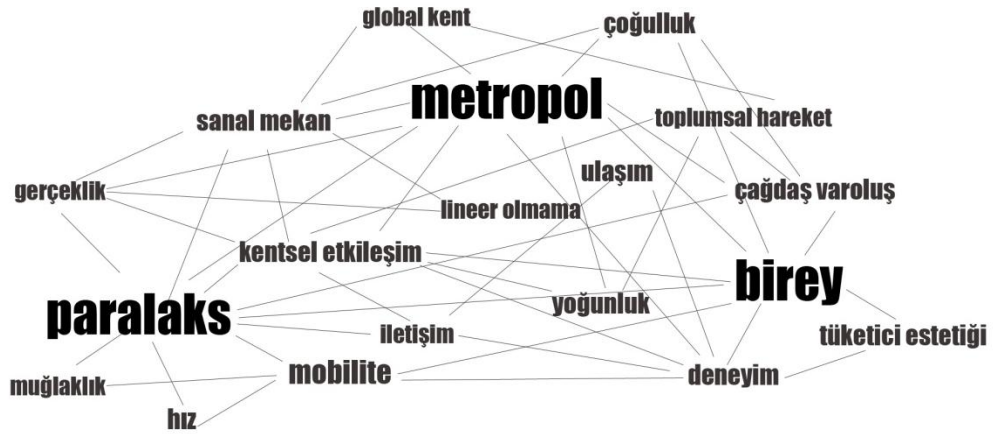
Çalışma bugüne ait bir değerlendirme yapmayı amaçlamaktadır çünkü kentler dinamik etkiler altındadır ve sürekli değişkenlik gösteren bu etkiler geleceğe dair saptamalar yapmamızı olanaksız kılmaktadır. Çalışmada ve yöntemin seçiminde vurgulanmak istenen, ne kadar çok metropol kullanıcısına ulaşırsa ulaşılsın elde edilecek bilgiyle metropole dair genel bir kanıya varılamayacağı; her bireyin kendine

özgü davranış ve kenti kullanım biçiminin süregeldiği ve bunların çeşitli etkenler sonucu farklılaştığıdır. Çalışma, ana ait bilgiye ulaşmaya çalışan paralel deneylerle yeni yöntemler de önerirken aynı zamanda çeşitli medyaları bir arada kullanmayı da hedefler. Çok katmanlılık ve farklılıklar bu çalışmanın ana eksenini oluşturmaktadır.

2. KAVRAMLAR

İnsan, madde ve enformasyon bağlamında metropol deneyimini incelerken ele alınan üç temel kavram yani paralaks, metropol ve birey, diğer alt kavramlarla da ilişkileri açısından seçilmiştir. Bunlar çağdaş kentsel yaşamda karşı karşıya geldiğimiz lineer olmama, deneyim, çağdaş varoluş, global kent, mobilite, kentsel etkileşim, çoğulluk, muğlaklık, tüketici estetiği, toplumsal hareket, yabancılaşma, gerçeklik, hız gibi kavramlardır. Bu kavramlar birbiriyle ilişkilidir ve etkileşmektedir (Şekil 2.1).

Çalışmanın temel noktası, birey – metropol ilişkisinin paralaks bakış aracılığıyla ele alınışdır. Bu nedenle paralaks kavramı öncelikli olarak ele alınacak ve paralaks bakışla yaklaşılan durumların ne gibi farklılıklar doğurabileceği, bu bakışın ne gibi katkılar sağlayabileceği ortaya konmaya çalışılacaktır. Sonraki bölümlerde bu farklılıklar deneyler aracılığıyla araştırılacaktır.

Şekil 2.1 : Kavramlar.

Bu çalışmanın ele aldığı farklılıklar bugünün kent yaşantısı kapsamında incelenmektedir, dolayısıyla bugün kent yaşantısında karşılaştığımız tüm kavramlar çalışmayı besler ve destekler. Yeni gelişmeler ve değişen kent yaşantısıyla eklenecek, eklenecek ya da eksilecek kavramlar ve durumlar tıpkı kent yaşantısının dinamizmi gibi bu çalışmanın da tekrar ele alınabilmesi ve geliştirilebilmesi için yeni araçları oluşturacaktır.

2.1 Paralaks

2.1.1 Paralaksın literatürdeki tanımları ve kullanımları

Paralaks, gök biliminde, farklı iki yerden çok uzaktaki bir noktaya yönelmiş iki doğru arasındaki açıdır. Bu terim, aynı zamanda gözlemleyicinin bir cisme iki farklı bakış noktasından baktığında algıladığı değişimi de ifade eder.

İki farklı bakış noktasından algılanan değişim yapılı çevredeki farklı topolojik algıları işaret edebileceği gibi, bir konuya bakış açısındaki değişimi de ifade edebilir. Paralaks kavramı çeşitli alanlarda, çeşitli anlamlarla kullanılmıştır. Felsefede, edebiyatta ve mimarlık kuramında paralaksın farklı kullanımlarını ve farklı bağlamlardaki açılımlarını görebiliriz.

Žižek, paralaks kaymayı, bakış açısında, düşünme perspektifinde ve tercihlerdeki fark olarak ele almaktadır. Üç farklı paralaksa odaklanır, bunlar: ontolojik, bilimsel ve politik paralaktır.

Gerçeklikle ilişkimizi belirleyen en önemli paralaks olan ontolojik paralaks bir edebiyat örneği üzerinden tanımlanmıştır. Ele alınan örnek, Amerikalı yazar Herman Melville'in 1856'da yayınlanan Kâtip Bartleby adlı hikâyesindeki Bartleby karakteridir. Bartleby, ondan istenen şeyi kendince değerlendirip olumsuz bulduğunda "yapmamayı tercih ederim" diyerek yapmayı reddeder (Melville, 2008). Žižek'in (2008) de belirttiği gibi, kâtip Bartleby karakterinin hiçbir şey yapmamayı tercih etmesi, buradaki paralaksın iki şey arasındaki tercihten bir şey ile hiçbir şey arasındaki tercihe kaymasına sebep olur. Burada bahsedilen ontolojik paralaktır. Bartleby, varlığını bir şey ve hiçbir şey arasındaki tercihi doğrultusunda sorgular. Bartleby'in tercihi tamamen bireysel bir karardır. Ontolojik paralaks doğrudan bireyle ilişkilidir.

Žižek ontolojik paralaksı Kant'tan bir alıntıyla açıklamaya devam eder. Kant'a göre, şeyleri ne kendi bakış açısından ne de başkalarının bakış açısından görmek, fark (paralaks) aracılığıyla sergilenen gerçeklikle yüzleşmektir (Žižek, 2008). Kendimizden veya başkalarından tamamen bağımsız olmasa da gerçeklik ne sırf kendimizle ne de sırf başkalarıyla ilişkilidir. Bu yüzden hem kendi bakış açımızdan hem de başkalarının bakış açısından soyutlanırsak, paralaks aracılığı ile ortaya çıkanı algılayabiliriz.

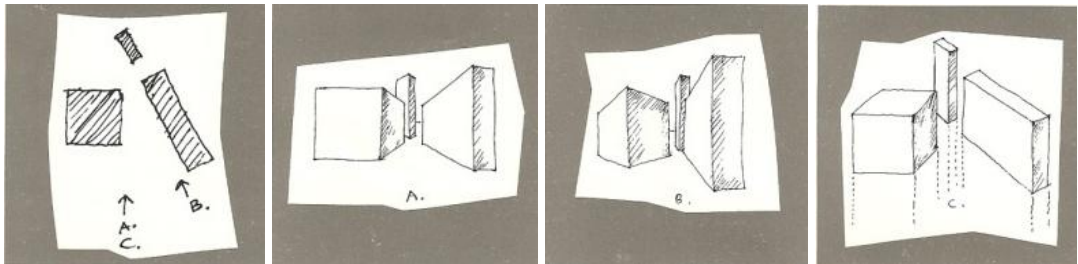
Bilimsel paralaks gerçekliğin fenomenal deneyimi ve onun bilimsel açıklaması arasındaki indirgenemez farka ilişkindir. Žižek, bilimsel paralaksı ele alırken bilim ve sanatı karşı karşıya koyar ve bilimin fenomenleri, olayları, görünüşleri ele aldığını;

sanatın nesnesinin ise katı gerçeği tasvir etme mücadelesi olduğunu söyler. Žižek bilimsel paralaksı çarpıcı bir örnekle açıklar. Hatta bu paralaksı en uç paralaks, mutlak yarık olarak tasvir eder. Biriyle karşılaşma deneyiminde algıladığımız benlikle aynı kişinin kafatasını açtığımızda karşılaştığımız et, kan, kemik ve beyin gerçekliğin fenomenal deneyimi ve onun bilimsel açıklaması arasındaki farkı ortaya koyar (Žižek, 2008).

Ortak paydaya izin vermeyen toplumsal antagonizma olarak tanımladığı politik-ideolojik paralaksta ise düşünme perspektifi değişince, direnişin bile iktidarı besleyen içsel sürecin bir parçası haline geldiği görülür (Žižek, 2008). Burada öncekinden farklı bir durum söz konusudur. Düşünme perspektifi ile birlikte ölçek de farklılaşmıştır. Direnişin bulunduğu konum ve ölçekten karşıtlık olarak algılanan iktidar-direniş ilişkisi, sistem ölçeğinde ve süreçle beraber düşünüldüğünde birbirini besleyen bir sistem olarak algılanır. Güç fazlalığı politik güç fazlalığından, ekonomik güç fazlalığına yani totaliter bürokrasiden, kapitalizm, artı değer gibi konulara kayar. Buradaki kayma paralaks kaymadır.

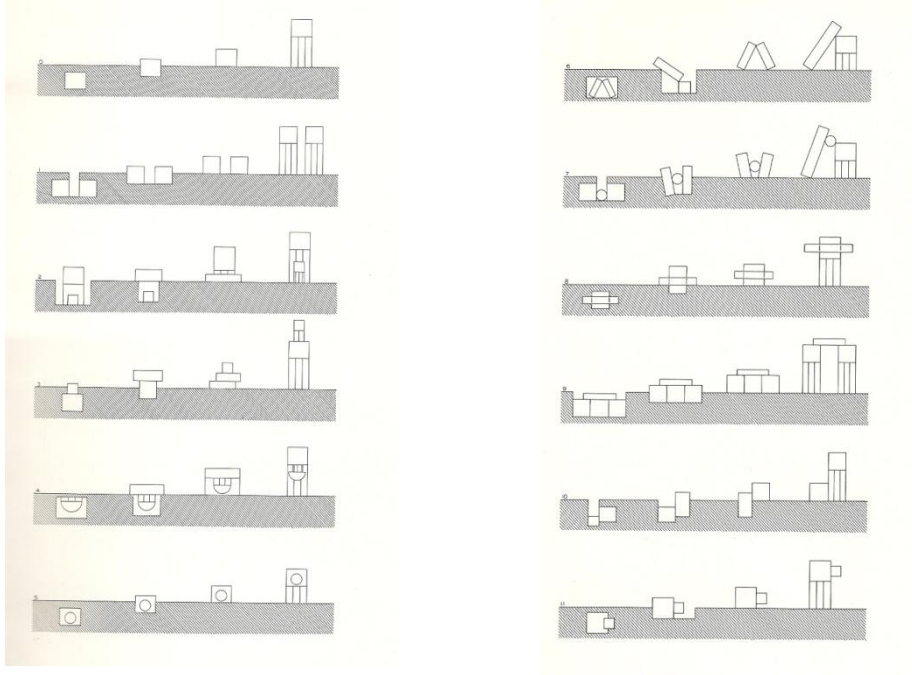
Žižek (2008), olumlu toplumsal kimliklerin hiçbirleriyle tam olarak özdeşleşememenin de paralaks duruma düşmenin karşılığı olduğunu öne sürer. Burada olumlu toplumsal kimliklerin hiçbirleriyle tam olarak özdeşleşemeyen kimselerden bahsedilirken düşünsel faaliyet ve sorgulamalar aracılığıyla kendilerini tanımlanmış kimliklerle özdeşleştiremeyen kişiler, örneğin felsefeciler kastedilmektedir. Toplumun geneline hitap eden düşünce kalıpları içine girmeyen, böylelikle düşünce perspektifi farklılaşan bu kişiler paralaks duruma düşerler.

Mimarlık kuramında ise paralaks bakış topolojik bağlamda ele alınmıştır. Steven Holl, 1988 yılında yayınladığı makalesinde, kentsel ilişkileri incelerken paralaks deneyimi, izleyicinin konumundaki değişime bağlı olarak mekanı tanımlayan yüzeylerin düzenindeki değişim olarak açıklamıştır (Şekil 2.2). Mekânı deneyimleyen izleyicinin hareketindeki çeşitlilik bu değişimi katlar. Bunun yanısıra paralaks deneyimi çoğaltan etkenler, ışık ve zamandır (Holl, 1988).

Şekil 2.2 : A ve B paralaks, C ise düşey kayma (Holl, 1988).

Steven Holl, doğrudan deneyimle oluşturduğu çalışmasında, bağlantı diyagramlarıyla, kentteki mimari formlar arasındaki ilişkileri analiz edip, bunları birleştirerek yeni ilişkiler ortaya koyar (Şekil 2.3).

Şekil 2.3 : Steven Holl'un bağlantılar ve ilişkiler diyagramı (Holl, 1988).

Kentsel mekândaki hareket kentsel deneyimi çoğaltır. Mekânsal tanımlamalar algının farklı açılarıyla ortaya konur (Holl, 1988). Burada odak hareket halindeki izleyicidir, diğer bir deyişle algılayıcıdır; yani bireydir. Kenti algımlarken, her bir bireyin algısı, geçmişleri ve anıları bir yana, fiziksel olarak konumlandıkları noktalarla bile birbirinden farklılaşır.

Bu tanımlamalarla beraber, birey ve metropolün ya da kentsel mekânın arasındaki kurguyu sağlayacak olan paralaksı hem ontolojik olarak, yani birey özelinde, hem de çok parçalı olarak, yani kentsel mekânla bireyi bir arada düşünerek, ele almak gerekir.

2.1.2 Paralaks üzerinden metropol - birey ilişkisi

Paralaks kavramını metropol – birey ilişkisi bağlamında ele alırsak, felsefe, edebiyat ve mimarlık kuramındaki anlamsal karşılıklarını bulabiliriz. Bu karşılıklarda metropol, birey ve paralaks kavramlarının yanısıra pek çok ikincil kavramın da varlığı söz konusudur.

Gerçeklikle ilişkimizi belirleyen ontolojik paralaksın gündelik yaşamdaki karşılığını çağdaş varoluş üzerinden açıklayabiliriz. Bunun için, modernite, postmodernite ve süpermodernite ilişkisine bakmak gereklidir.

Harvey (1989), postmodernizmin evrensel modernizmin monoton dünya görüşüne bir tepki olduğunu öne sürerken *Architectural Journal*'dan alıntı yaparak, modernizmi; pozitivist, rasyonalist karakteri ve lineer gelişime, mutlak doğrulara, akılcı planlamaya, ideal sosyal düzene ve son olarak bilgi ve üretimin standartlaştırılmasına olan inancı ile tanımlar. Postmodernizm ise kültürel söylemin tekrar tanımlanmasında heterojenliği ve farklılığı öne çıkarırken, parçalanma ve belirsizliği barındırır ve evrensel tümevarımcı söylemlere güvensizlik ve şüpheyile yaklaşır.

Postmodernizm, modernizmi olumsuzlayarak ortaya çıkmıştır. Süpermodernite ise tura tarafı postmodernizm olan bir paranın diğer yüzüdür; negatife pozitifdir (Augé, 1995). Süpermodernite bireyin çağdaş toplumdaki varoluşunu açıklarken tarafsız bir tutum izler.

Bireyin gündelik yaşamdaki varoluşu ontolojik paralaksın değişimiyle farklı şekillerde açıklanmıştır. Günümüzde lineer olmayan bir bakışla yaklaşılan gündelik yaşam, tümevarımı reddeden, belirsiz, değişken çok parçalı bir kurgu içerir.

Düşünme perspektifi ve ölçeğin ön plana çıktığı politik – ideolojik paralaks ise küresel kent, yerellik, çoğulluk, birey, toplumsal hareket, bireysel hareket gibi kavramların ölçek farklılıklarıyla eşlenebilir. Birbirinin karşıtı gibi görünen kavram çiftlerine aslında farklı ölçekte ve farklı düşünme perspektifiyle bakıldığında birbirini besleyen ve anlamlandıran kavramlar olduğu ortaya çıkar. Kentler yerel özellikleriyle küresel kimliklerini oluştururlar, sürekli değişen ve birbirini etkileyen bir süreç izlenir. Bireysel varoluş, çokluğu ve çoğulluğu kabullenişle başlar. Farkları, ötekini, değişebilirliği gördüğümüz ve kabul ettiğimiz sürece birey olarak var olabiliriz, aksi takdirde özellikleri ayrıışmayan homojen bir bütünün parçası olmaktan öteye gidilemez.

Toplum ölçeğindeki hareketler, göçler ile kent içi bireysel hareketler de bu bağlamda birlikte değerlendirilebilir. Başka kentlerden gelen göçler, kent içinde yeni yerleşim alanları ve gelir grupları oluştururken bireylerin yaşadıkları kent parçalarına yönelik bir harekete de neden olur, bu da ulaşım aksları üzerinden bireysel gündelik hareketi de etkiler.

Gerçekliğin fenomenal deneyimi ve bilimsel açıklaması arasındaki farkı yansıtan bilimsel paralaks ise gündelik kent deneyimi ile bunu istatistikler ve fiziksel

haritalarla bilimsel olarak açıklama çabası arasındaki farkla ilişkilenebilir. Oysa sanat katı gerçeklikle ilgilidir. Bu yüzden Jonathan Raban'ın da belirttiği gibi kentte yaşamak bir sanattır ve onu ifade etmek sanatın sözleri aracılığıyla olabilir (Raban, 1974).

Mimarlık kuramında Steven Holl tarafından ele alınan paralaks bakış, izleyicinin konumundaki değişime bağlı olarak mekânı tanımlayan düzenin değişimi olarak ele alınırken, izleyicinin konumundaki değişimin kent içi mobilite ve sanal mekân – gerçek mekân üzerinden düşünülmesi durumunda paralaks kaymaya yeni bir bakışla bakılabilir. Durağan bir bakış noktasıyla sonuçlanan izleyici konumunun değişimi yeni değerlendirmeye akış halinde olan bir ulaşım ve izleme sürecine dönüşür. Mekânı tanımlayan düzen sürekli değişirken, algılanan dinamik ve çoğul bir yaşam örgüsüdür. Sanal mekân – gerçek mekân değişimin de ise iç içe geçmişlik söz konusudur. Gerçek mekânın içinde sanal mekâna erişim mümkün, sanal mekânda ise gerçek mekâna yönelik görsel – işitsel bilgi mevcuttur.

2.1.3 Paralaksın bu çalışmadaki önemi

İzleyici/Kentli/Birey haritaların düzlemsel bakışından çıkıp, çok boyutlu bir bakışla kente baktığında edindiği kentsel deneyim çoğalır. Bu durum bireyin kişisel geçmişi, karakteri, yaşadıkları, konumu ile doğrudan ilişkili olduğu gibi aynı zamanda kendi kontrolünde olmayan o ana özgü ışık, ses, kalabalık, yönlendiriciler gibi durumlarla da ilişkilidir. Bu noktada paralaks, bakış açısından ya da perspektiften ayrılır. Bireyin/Deneyimleyeninin içinde bulunduğu durum ve koşullar, o ana ait, belki bir daha tekrarlanmayacak olaylar, kentsel deneyimi çoğaltır.

Çoğalan deneyimle elde edilen çok katmanlı bilgi ile düzlemsel bakışla elde edilmiş indirgenmiş bilgi arasında paralaktik bir kayma yaşanır. Var olan temsiller ile indirgenmiş bilgi, mutlak ve eksiksiz bilgiye ulaşma amacıyla yola çıkılarak elde edilmiştir. Oysa paralaks bakışla çoğalan deneyim bunun aksini ortaya koyar. Böylelikle mutlak ve eksiksiz bilgiye sahip olma yanılsaması yerini gerçeklikle karşılaşmaya bırakır.

Gerçeklik birçok farklı katmanı bir arada barındırır. Bunlar bireyin konumu, bireyin hareketi, bu hareketin çeşitliliği, birden çok bireyin bir aradalığı, ışık, zaman ve sesin yanısıra, iletişim, etkileşim, paylaşım, tercih, yöneliş, aşinalık, karşılaşma, tesadüf, rutin gibi sosyal etkenler, kentin fiziksel ve topolojik ilişkileri, kente ait bilgi ve bu bilginin hareketi gibi katmanlar olarak düşünülebilir.

Mutlak, eksiksiz, tek, doğru bilgiye ulaşma anlayışı günümüz düşüncesine, günümüz gerçekliğine ve yaşantısına ters düşmektedir. Bu anlayış yerini, çoklu durumların

karşılaşmalarına, farklı konumlardan izlenen farklı gerçekliklere, yanılsamalara ve göreceliklere bırakmıştır. Böyle bir dinamizme aynı noktadan bakmak imkânsız hale gelmiştir. Çoğalan durumlar gibi bakışı da çoğaltmak kaçınılmazdır.

Çalışma, kente bakıştaki çoğulluğu bir yöntem olarak benimser. Bu bağlamda, paralaks çalışmanın ana eksenini oluşturur.

2.1.4 Deneyim, temsil ve müdahale: paralaks üzerine bir çalışma

Arzu Erdem ve Çiğdem Eren yürütücülüğünde, farklı dönemlerden 11 öğrenciyle, Temmuz 2009'da beş hafta boyunca gerçekleşen atölye, Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi tarafından mimarlık öğrencileri için düzenlenen Kent Atölyeleri serisinin bir parçasıydı.

Atölyenin teması, Steven Holl'un 18. Milano Trienali için önerisi olan ve "*The Phenomena of Relations within the City*" isimli işine dayanır. Söz konusu metinde Holl şöyle açıklar: "kentsel algı ve kentsel mekândaki gelişim, üç boyutlu ve kenti çoklu katmanlarıyla deneyimleyen yaşayanlarının görüşlerine birinci derecede önem veren parçalı bir yaklaşım gerektirir..." (Holl,1988). Böylece, yeni hacimsel kompozisyonlar yalnızca gezgin tasarımcının yani kent sakinin biriken deneyimlerine göre tanımlanabilir ve öngörülebilir. Bu sebeple, atölye boyunca yalnızca kentteki topolojik ilişkiler değil aynı zamanda kentsel işlevler, yayalar, araçlar ve bilginin hareketli davranışı da vurgulanmış ve tüm bu katmanların bir arada düşünülmesi istenmiştir (Erdem ve diğ., 2009).

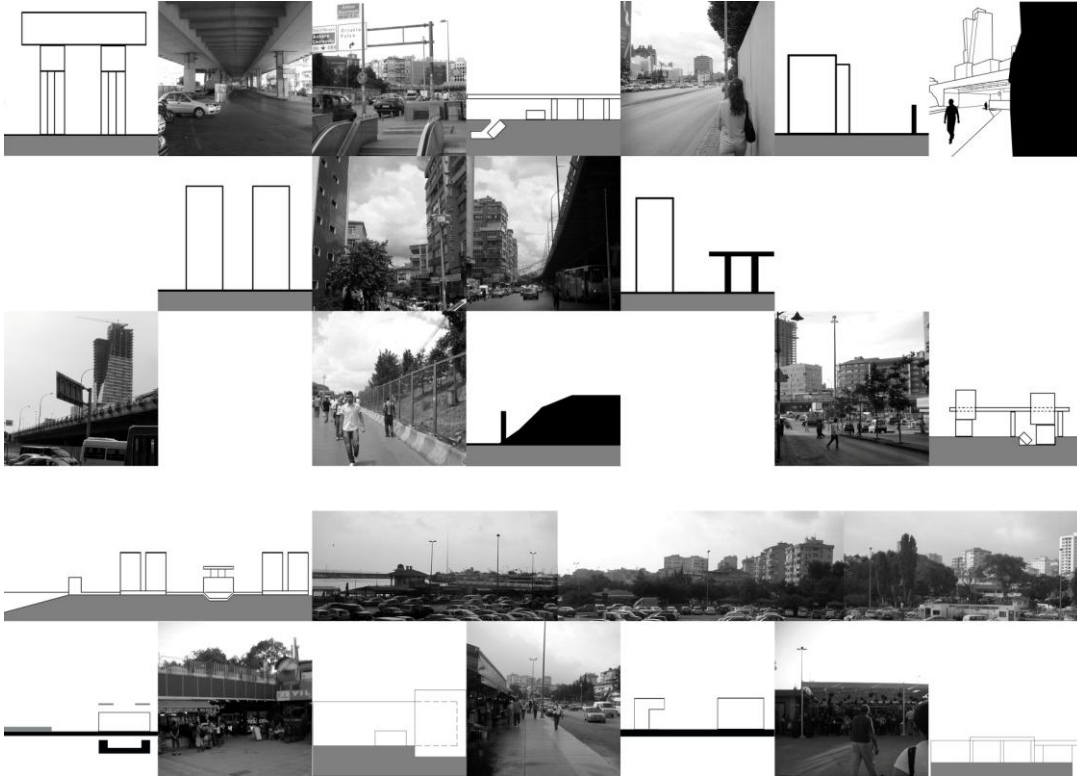
Temanın ardındaki ana fikir kentsel yapıdaki çoklu katmanları ortaya çıkarmaktır. Kentin dinamik, kendiliğinden meydana gelen, eklemlenen oluşum karakterine ilişkin bir mekân anlayışı geliştirmek ve bunu nitelikleri yüksek tasarımlar için araçsallaştırmak esas hedeftir. Bu bağlamda, bilgi akışı, yaya hareketleri, üst üste düşen sosyal etkileşim şemaları gibi kentsel parçaların soyut karakterinin sürekliliği sağlanmaya çalışılmıştır.

Atölyede, hız, yoğunluk, geçiş, çoklu varoluş gibi metropole dair kavramları transfer merkezi konumundaki Mecidiyeköy ve Bostancı meydanları üzerinden okumak; algılanan topolojik ilişkileri ikonlar aracılığıyla ifade etmek ve yorumlamak yolu izlenmiştir. Bu aşamalar deneyim, temsil ve müdahale olarak özetlenmiştir. Mecidiyeköy ve Bostancı, boşlukları, çok fonksiyonlu açık alanları ve çok katmanlı transfer ağlarıyla çalışma için uygun birer alan olmuştur.

Deneyim aşamasında öğrencilerden, yapıları varoluşları arasındaki ilişkileri anlamaya ve farklı, çoklu temsil ortamlarında yeniden üretmeye yönelik ön okuma yapmaları

beklenmiş, kazanılan yeni bakış açısıyla çalışma alanlarında gözlem, analiz ve belgeleme yapılması istenmiştir. Öğrenciler bu analizleri, fotoğraf, video, ses kaydı, grafik, metin ve eskizlerle elde etmeye yönelmiştir. Yapılması beklenen gözlem metropolün karmaşık yapısında bir araya gelmiş topolojik ilişkileri keşfetmeye ve haritalar üzerinden okunamayan kentsel durumların tespitini yapmaya yöneliktir.

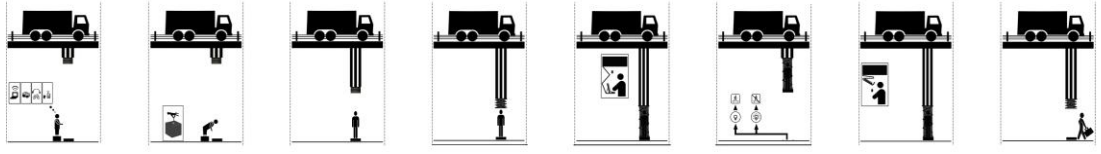
Temsil aşamasında, bakış odağının tayin ettiği topolojik ilişkilerin açıklanması için çok odaklı yerinde deneyimin temsiline ihtiyaç duyulmuştur. Steven Holl'un öne sürdüğü potansiyel topolojik ilişkiler ile analiz edilen alanlardaki metropole dair durumlar eşleştirilmiştir. Buradaki fikir, mimarlığın tekil ürünlerinin kentsel gerçeklikte nasıl bir karşılık bulduğunu keşfetmek ve sosyal etkileşim için ne gibi yeni eklemlemelerin oluşabileceğini araştırmaktır (Şekil 2.4).

Şekil 2.4 : Soyutlanmış temsiller, Kent Düşleri Atölyesi.

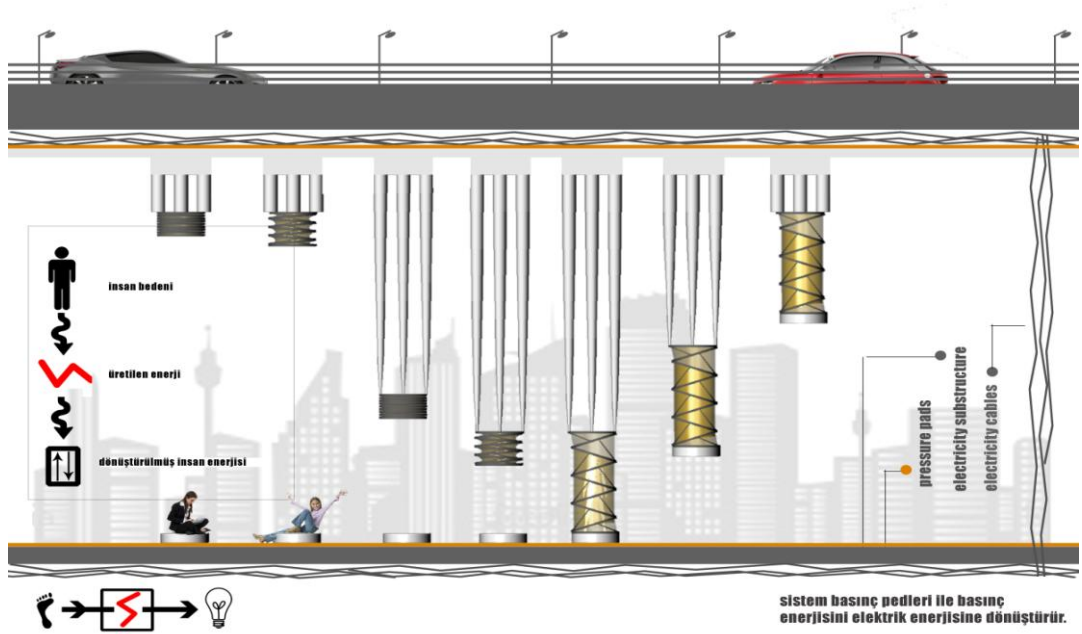
Müdahale aşamasında, katılımcılardan, analiz ve keşifleri üzerinden, var olan kentsel durumu ve topolojik ilişkileri zenginleştirecek öneriler aracılığıyla kendi yorumlarını ortaya koymaları istenmiştir. Seçilen alanların transfer merkezi konumu, otobüs hatları, özel araçlar, taksiler ve yayalar dışında, Mecidiyeköy'deki metro hattı ve meydanı domine eden viyadük ile Bostancı'daki deniz ulaşımı ve banliyö tren hattı ulaşım ağlarının özellikle değerlendirilmesini gerektirmiştir. İkonlar, bölge

kesitleri ve 3 boyutlu modellemelerle kentsel durumlara olan yaklaşımlar ve var olan topolojik ilişkilere eklemlemeler geliştirilerek ifade edilmiştir (Şekil 2.5).

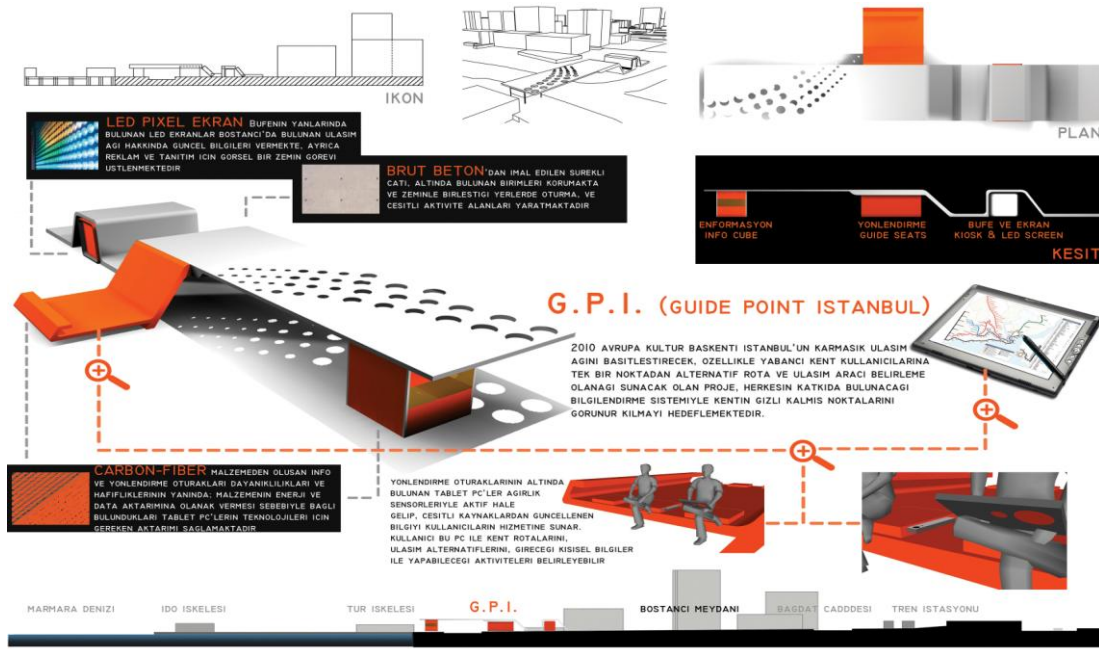
Şekil 2.5 : Potansiyel durumlar, Kent Düşleri Atölyesi.

Üretilen projeler ve detaylı temsilleri de bu kentsel alanların çok katmanlı yapısını yansıtacak ve buna eklemenebilecek detayda oluşturulmuştur. İki boyutlu plan ve kesit çizimlerinin ötesinde, ikonlar, diyagramatik anlatımlar ve kolajlar aracılığıyla kentin gerçekliğiyle kuvvetli bir bağ kurulmaya çalışılmıştır. Can Başar ve Melike Özkan'ın projesinde, Mecidiyeköy'deki viyadük ve altındaki yaya hareketi ilişkilendirilmiştir. Kinetik enerjiyi, elektrige dönüştüren bir zemin ve yaya akışı içerisinde kişisel koza görevi gören eklemelerle hem çok katmanlı hem de dönüştürücü bir tasarım önerilmiştir (Şekil 2.6).

Şekil 2.6 : Detaylı temsiller, Kent Düşleri Atölyesi.

Özgür Cem Doğanay'ın Bostancı'ya önerdiği yaya köprüsü ise, alternatif ulaşım ağları arasındaki sürekliliği sağlamakla kalmayıp aynı zamanda enformasyon teknolojilerini kullanan ve kentsel iletişim ve etkileşimi de sürekli kılan bir bilgilendirme noktası olarak konumlanmaktadır (Şekil 2.7).

Şekil 2.7 : Yaya Köprüsü, Kent Düşleri Atölyesi.

2.2 Metropol

2.2.1 Kentsel mekânın literatürde tanımları ve açılımları

Kentler, insanların doğa ile yaşam mücadelesinin entelektüel ve sosyal düzeyinin, göçebelik ve tarımsallığa göre daha yoğun ve karmaşık olduğu yerlerdir. Kentler bu nedenle daha dinamiklerdir. Bu dinamizm hem tarih içinde, hem de gündelik yaşamda izlenir, gözlenir. Aynı zamanda her çeşit birikimin de olduğu bir yerdir. Burada bilgi birikir ve yok olmaz (Yürekli ve Yürekli, 2004).

Kenti kent yapan en önemli özelliğin bu bilgi birikimi olduğu söylenebilir. Bilgi üretilir, birikir, hareket eder ve yayılır. Bu süreçte etken rol oynayan bireylerdir.

Metropollerin kentten önemli farkı heterojen yapısıdır. Kaos metropollerin genel karakteridir. Çünkü metropoller göç olarak oluşmuşlardır. Ancak heterojen yapı çokkültürlülüğün varlığı değil, bu varlığın sonuçlarıdır... Metropolde kültürün ön plana çıkması insanlar arası iletişimin önemindedir. Bu ise yoğunluk demektir (Yürekli ve Yürekli, 2004).

Kentsel mekân, onun bileşenleri ve aktörleri üzerine fikir yürütme farklı dönemlerde birçok düşünürü heyecanlandırmış, böylece birçok farklı tanımlamayla karşı karşıya gelmemize sebep olmuştur. Özgün adlarıyla, Metropolis, Métropole veya Multicity (Ascher,1995), Ecstacity (Coates, 2003), Mixtacity (Coates, 2007), Le Città Invisibili (Görünmez Kentler) (Calvino, 1989) ve Soft City (Raban, 1974) bunlardan birkaçıdır. Bu örneklerin birçoğunda heterojenlik, kaotik yapı, deneyim, etkileşim, çağdaş

varoluş, hareket, hız ve çoğulluk gibi kavramlar öne çıkar. Birey tüm bu kavramların odağındadır.

Benjamin'e göre, metropol bir hayal dünyasıdır; fantazmagorik, sürekli değişen, ahenksiz, baş döndürücü bir mekandır (Leach, 1997). Benjamin, metropolü modernite üzerinden değerlendirmiştir. Günümüzde metropolün karmaşık yapısını oluşturan girdiler arasında modernitenin bileşenlerinin yanısıra göç, yoğunluk, farklı sosyo-ekonomik katmanlar, globallik, etkileşim, sanallık gibi kavramlar da öne çıkmaktadır.

Métapol ise, yaşayanların, sosyo-ekonomik aktivitelerin veya bölgelerin gündelik yaşama, karşılıklı etkileşime ve işleyişe entegre olduğu mekânlar bütünüdür. Metapol, genel olarak, bir iş havuzundan, yaşam alanından ve aktivitelerden oluşur. Metapolü oluşturan mekanlar heterojendir ve sürekli olmaları gerekmez. Metapolün en azından birkaç yüz bin yaşayanı vardır (Ascher, 1995).

Metapolis/Metapol ya da Multicity, çoğul, heterojen ve süreksiz mekânlar ve ilişkilerle dolu yeni bir kentsel yığın tipini teşvik ederek, çeşitli bakış açılarından, şimdiye kadar bildiğimiz metropollerini aşan ve kavrayan bir gerçeklik inşa eder. Çağdaş kentin çoklu ve çok yönlü boyutunu tanımlar. Metropol endüstriyel çağın ürünüyse, metapol dijital çağla ilişkilidir. Aynı zamanda metapolis çağdaş kentin çoklu ve çok yönlü boyutunu tanımlamaktadır (Gausa ve diğ., 2003).

Nigel Coates, Ecstacity'e dair ilk fikirleri NATO (Narrative Architecture Today) da oluşturmaya başlamış; Ecstacity 1990'ların başında AA'de ve 2000 yılında Venedik Bienali'nde sergilenmiştir. Coates (2003), Ecstacity'de mimarlığın bir nesne değil, bir deneyim olduğunu göstermeye çalışır.

Ecstacity fikirler, ilişkiler ve karmaşık koşullarla/durumlarla ilgilidir. Önermesi, ilk olarak, kentin, binaların biçimsel veya fonksiyonel özelliklerinden önce bir deneyim mekanı olması gerektiğidir. Deneyimi, yapıların biçimsel ve fonksiyonel özelliklerinden önce tutar. Ecstacity'de mimarlık bir araçtır ve dahası her birimizin içindeki mekanı uyaran bir çerçevedir (Coates, 2003).

Ecstacity, çok çeşitli kullanıcıları için kenti dinamik bir paradigma gibi düzenler, böylelikle herkes hem uyaran hem de cevap veren olarak davranabilir.

Ecstacity, varolan yedi kentin birleşiminden oluşur. Bunlar; Londra, Bombay, Tokyo, New York, Rio de Janeiro, Roma ve Kahire'dir. Bu kentlerin sokak planları, çıplak erkek ve kadın vücutlarından elde edilmiş kurgusal bir arazi üzerine eşlenmiştir. Sonuçta, Koleyum gibi kent simgeleri, Vatikan, Copacabana kumsalı gibi doğal

alanlar beklenmedik konumlarda ortaya çıkarak üst üste gelip birbirilerine kenetlenirlen sokak dokuları kültürlerin kaotik bir çarpışması olarak açığa çıkmıştır.

Marcus Field'e göre, eğer Ecstacity'i ziyaret etseydik, şaşırabilir ve heyecanlanabilirdik ama aynı zamanda korkabilirdik. Bazı şeyler tanıdık gelebilirdi ve bazıları gelmezdi. Bir haritayı izleyebilirdik, ama kendimize güvenimiz olsa, dolanırken kaybolabilirdik. Tanıdığımız insanlarla karşılaşabilir, yabancılarla tanışabilirdik. Ne yaparsak yapalım bu yeni bir deneyimin bir parçası olacaktı (Coates, 2003).

Coates, 2007'de Tate Modern'de gerçekleşen Mixtacity sergisinde ise Thames Geçidi için çok kültürlülüğün/çoğulluğun potansiyelini araştırır. Bu alan için 500.000 yeni konut düşünülmüş ancak yoğunluk, çeşitlilik, ulaşılabilirlik ve kimlik gibi konular arasındaki bağlantılar göz ardı edilmiştir. Coates, enstalasyonda, kentsel yapılanmayı tamamen bireysel bir yorumla, gündelik eşyalar, kolajlar ve serbest formlarla ifade etmiştir (Şekil 2.8).

Şekil 2.8 : Ecstacity sergisi, 2007, Tate Modern.

Jonathan Raban, 1974 yılında yayınlanan Soft City isimli hikâyesinde, kente dair görüşlerini ortaya koymuş; kent – birey ilişkisini, sanat ve stille birleştirerek açıklamıştır. Raban'a göre, kentler plastik yaradılışlıdır. Bireyler ve kent birbirini

şekillendirir; birey kenti hayalleriyle, kentse bireyi direnişiyle. Bu yüzden Raban’a göre kentte yaşamak bir sanattır ve insan – madde arasındaki özgün ilişkiyi tanımlarken sanatın ve stilin söz dağarcığına ihtiyaç duyulur. Raban’ın bu özgün yaklaşımının en çarpıcı kısmı kentlerle ilgili gerçeklik sorgulamasıdır. Düşlerle, kâbuslarla, illüzyonla, mitlerle hayal edilen *sıvı* kentin, haritalarda, istatistiklerde gösterilen *katı* kentlerden daha gerçek olduğunu öne sürer (Raban, 1974).

Marco Polo’nun Tatar İmparatoru Kubilay Han’a sunduğu bir dizi gezi notu ve aralarındaki diyaloglardan oluşan Görünmez Kentler, Calvino’ya göre, geometrik usallık ile kördüğüm bir yün yumağına benzeyen insan varoluşunun giriftliği arasındaki gerilimi anlatmada en büyük olasılıkları tanıyan simge olan kent aracılığıyla en çok şeyi söylediğine inandığı yapıtı (Calvino, 1989). Aslında burada konu ve ifadenin özgünlüğünün yanısıra hikâyenin aktarımı ile ilgili de bir değerlendirme söz konusu. Çünkü Calvino, kendi yaşanmışlıklarını aktardığı farklı kentlere dair metinlerde tek bir simge olan kent simgesine yoğunlaştığını ve çizgisel olmayan, herhangi bir hiyerarşi izlemeyen, çoğul yollar bulunabilen ve çoğul sonuçlar çıkarılabilen bir ağ örgüsü, zengin kesimli bir kristal yarattığını ifade eder (Calvino, 1989).

Herhangi bir hiyerarşiyle düzenlenemeyen ancak yaşanmışlıklar ve düşlerle ilişkilenen bu birbirinden bağımsız metinler kentleri tariflerken bireylerle doğrudan ilişki kurar. Her bir tarif bir bireyin deneyimlerinin, sanılarının, yaşanmışlığının ürünüdür. Bu ürün herhangi bir fiziksel mekâna bağlı olmaksızın anılardan beslenir. Bu metinler tek başına anlamlarının yanısıra yan yana geldiklerinde anlamları da çoğalır. Kentler, çoğullukla ortaya konmuştur. Bu çoğulluğu oluşturan bireyler ve onların deneyimleridir.

2.2.2 Kentsel gündelik yaşamda hız ve etkileşim

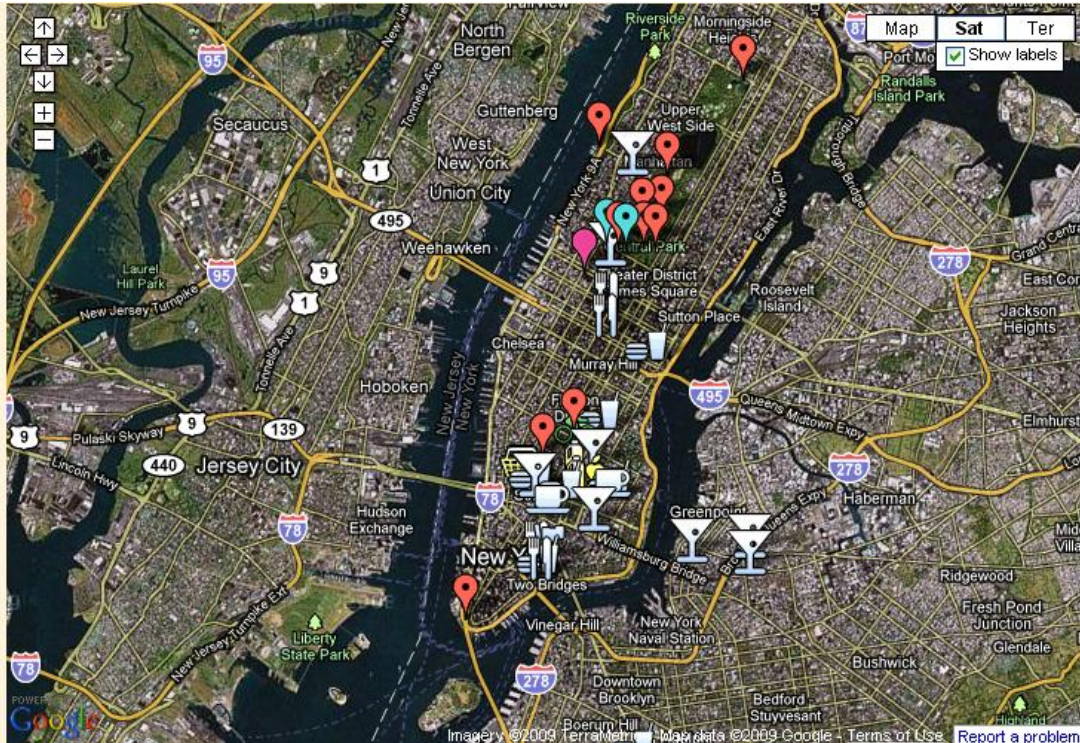
Kentsel gündelik yaşam, tanımlı ve tanımsız, sürekli değişen birçok konu ve olgudan beslenir. Kentli birey, hız ve etkileşimin öne çıktığı bu oluşumda en etken karakterdir. Çeşitli medyalar aracılığıyla paylaşılan ve bireysel algılar ve tercihlerle oluşturulan öneri ve deneyimler, kentli bireylerin kendilerini ifade etmesine olanak verirken birbiriyle etkileşime geçmelerini de sağlar. Bunu yanısıra başka bir ölçekten bakıldığında kentteki gündelik yaşama dair dinamik bir bilgi ortamı sunar.

Kentli bireyin kentteki mobil deneyimi çeşitli medya araçlarını yönlendirmiş ve etkilemiştir. Bu etkileşim kentli kullanıcıya, kentteki yaşamını kolaylaştıran ürünler ve ara yüzler olarak geri dönmüş ve kent yaşantısını zenginleştirmiştir.

Bu konu üzerinde çalışmalarını yürüten MIT Mobil Deneyim Laboratuvarı insanlar, bilgi ve fiziksel mekânlar arasındaki bağlantıları radikal olarak tekrar keşfetmeyi ve yaratıcı bir biçimde tasarlamayı hedeflediğini söylemektedir. İleri teknoloji bilgisini ve mobil teknolojiyi kullanarak, anlamlı deneyimlerin titiz tasarımları aracılığı ile insanların yaşamlarını iyileştirmeyi umduklarını ileri sürmektedir (MIT Mobile Experience Lab, 2005). Sürdürülebilirlik, mobilite ve iletişim konularına odaklanan grup bu konularda çeşitli projeler üretmektedirler.

Kentsel deneyimin paylaşıldığı bir başka platform olan *spotted by locals* ise bir grup yerel araştırmacıdan oluşur. Bu araştırmacıların yerellikleri araştırdıkları kente görecedir, yani her araştırmacı kendi kentinden, yerel bir yaşayan gözüyle kenti değerlendirmekte ve bu platform aracılığıyla paylaşmaktadır. Böylece okuyucu o kente dair bilgiyi *oral* birinden elde edebilmektedir. Bir başka açıdan bakıldığında elde edilmesi için belirli bir zaman ve deneyim birikimine sahip olunması beklenen bir bilginin ulaşılabilirliği kolaylaşmış, deneyimi arttıran faktör *hız* olmuştur.

İstanbul'un yerel bir oluşumu olan Pukka Living ise, zincir mağazaların dikte ettiği yapay kaliteye ve standartlaşmaya karşı bir manifesto olduğunu iddia ederek, İstanbul'da keşif rotalarından oluşan bir rehber oluşturmuştur (Pukka Living, 2009). Burada da farklı, özgün şeyler arayışındaki okuyuculara hazır deneyimler sunulmaktadır.

Şekil 2.9 : New York'lu bir blog yazarının deneyim rotası(Neoflaneur, 2010).

Bu örneklerin dışında, çeşitli sosyal iletişim ağlarında etkinlik, müzik, haber, bireysel deneyimlere dair fotoğraf, video gibi konular ve ortamlar paylaşılmaktadır (Şekil 2.9). Bunun dışında etkinlik habercisi çeşitli sanal dergiler, bloglar, haber siteleri de bu paylaşımı desteklemekte, önceleri deneyim ve zaman gerektiren süreçleri kısaltmaktadır. Bu da kentteki hız ve etkileşimi arttırmaktadır.

2.3 Birey

2.3.1 Kentli birey

Kentli bireyi ve bireyin kentsel mekâna ilişkin değişimini, öncelikle kent ve birey ilişkisiyle ele almak daha doğru olacaktır. Burada metropolden de bağımsız olarak kentin kuruluş amacını düşünmek gerekebilir. Kent fiziksel olarak korunaklı, baskılardan uzak, özgür bir sosyal mekân vaat ederken bireysel sorumluluğu da beraberinde getirir ve bireyi söz sahibi kılar (GUST, 1999). Birey, temelde özgürdür ve güvenli bir ortamda yaşamaktadır.

Bireyin otonom gelişimi, geleneksel sosyal örüntünün yerini yenilerinin almasına neden olur, sona erdirilen sosyal bağlar alternatifleriyle yer değiştirir ve bu durum toplumsal hareketlilik olarak özetlenir (GUST, 1999). Bu hareketlilik ya da mobilite, kentler arası göç ve kent içindeki göç olarak ele alınmıştır. Daha iyi imkânlarla sahip olmak, iş olanaklarından faydalanmak ya da bulunduğu ortamın olumsuz yönlerinden uzaklaşmak gibi sebeplerle göçe yönelenlerin yanı sıra, kentte, yükselen yaşam standartlarına uygun, daha korunaklı ve ayrıcalıklı olanaklar sunan semtlere taşınmak da bu hareketlilikle açıklanmıştır.

Kente ilişkin bir başka hareketse, gündelik yaşamda süregelen, bireylerin hareketidir. Gündelik yaşantıda ihtiyaç duyduğumuz her şeye olan ulaşım ve erişim bu hareketle sağlanır. Aslında bu hareket, göçle ve kentteki diğer uzun vadeli hareketlerle de doğrudan ilişkilidir. Göçle oluşan yeni yerleşim alanları, dönüşen ya da dönüştürülen semtler, yeni merkezler bu ulaşım ağına dâhil olur ve var olan durumla etkileşir. Yeni ulaşım düğümleri, aksları oluşur ve bazıları da yok olur ya da değişir. Bu oluşumlar uzun vadeli planlar çerçevesinde oluşturulmaya çalışılsa da çoğu zaman sonu kestirilemez oluşumlardır. Yeni ulaşım akslarının eklenmesi, zaten var olan ulaşım akslarının yoğunlaşması, bu alanlara talebi de değiştirir. Aslında talep ve yoğunlaşma karşılıklı olarak birbirini etkiler. Burada bireylerin topluca hareket etmesinden söz edilemez, bireyler kendi yaşam koşulları yönünde tercihlerini oluştururlar. Sonuçta çeşitli bölgelerde yığılmalar veya seyreilmeler gözlenir.

Kent, kalabalıklaştıkça yabancılaşır. Jane Jacobs'ın (1992) da belirttiği gibi, kentler kasaba ve banliyölerden çok temel özellikleriyle ayrılırlar, bunlardan biri de birçok yabancıyı barındırmalarıdır. Bu “sokaklar üzerindeki *yabancı* gözler” sokakların doğal sahiplerinindir ve Jacobs “sokaklar üzerinde gözler” ve “mahalle gözetlemesi” gibi görüşlerini metropollerdeki umursamazlık tehdidine karşı ortaya koymuştur. Özel mekânımız dışındaki her yerde bu yabancılıkla karşılaşırız ve bu durum da bireyin kentteki sosyal özgürlüğünü sağlayan başka bir durum olarak algılanabilir. Her ne kadar izlese de müdahale etme yetkisini kendimizde görmeyiz.

Jeanne van Heeswijk, kentsel yaşantıyı yavaş bir ölüme sürükleyen tipik yollardan birinin de vatandaş ve kentli kavramları arasına müdahaleci bir katman yerleştirmek olduğunu söyler. Heeswijk'e göre, son dönemde yükselişe geçen izleme kültürünün yaygınlaşması, kentsel mekânda sosyal etkileşimi engeller ve böylece işlevsel bir korku faktörü olarka hayatımıza girer. “İzleme” ile burada yalnızca sokak lambalarındaki gizli kameralar kastedilmez, aynı zamanda fiziksel bir ihlal olarak gündelik yaşamdaki zabıta da buna dâhildir (Heeswijk, 2007).

Aslında kentsel ölçekteki bu yabancılık ve izleme hali artık küresel ölçekte sanal olarak yaşanmaktadır. Sosyal paylaşım ağları hayatlarımızın kesiştiği ya da bazen hiç kesişmediği diğer bireylerle aynı ortamı paylaşmamızı ve birbirimizi izlememizi olanaklı kılar. Karşılaşmalar yaşarız, başkalarının diyaloglarına ya da etkinliklerine şahit oluruz. Fiziksel sosyal mekân, sanal ortama taşınır ve aynı açık uçlu karakteri gösterir. Kullanıcılar kendi özel ortamlarını düzenler, ortak mekânlar ise ihtiyaçlara göre dönüştürülür. Kimi sanal mekânlar ise, açık kaynak karakterleriyle tamamen kullanıcıların müdahalesine açık olarak fiziksel kentsel mekânla benzer bir davranış gösterir.

Kentli bireyin sosyo-ekonomik durumu ve yaşadığı ortamla ilişkisi de farklılaşmıştır. Cinsiyetler arasındaki farklılıklar azalmış, özellikle kadın, ekonomik özgürlüğüne kavuşmuştur. GUST'ye göre, bireyselleşme ve mobilleşme sürecinde geriye kalan tek mesnet çekirdek ailedir (GUST, 1999). Özgürleşen aile fertlerinin çatışmalarına da tanık olan çekirdek aileye karşın yalnız yaşayan kentli bireyler de azımsanmayacak bir grubu temsil etmektedirler. Geleneksel olarak aile tarafından üstlenilmiş birçok fonksiyon(korunma, fiziksel ilgi, rahatlama) artık bireylere hitap eden okullar, sosyal ve kültürel organizasyonlar, günlük bakım merkezleri gibi kurumlarca karşılanmaktadır (GUST, 1999). Böylece çağdaş kent, bireyin, ekonomik gereksinimlerinin yanısıra sosyal ve kültürel ihtiyaçlarına cevap veren bir ortama dönüşmektedir.

2.3.2 Çağdaş metropolde birey kavramına yaklaşımlar

Açık ve çizgisel olmayan tüm süreçler birey üzerine büyük sorumluluklar yükler (Gausa ve diğ., 2003).

Manuel Gausa, benlik ya da bireyselliği açıklarken, kaos kavramını kullanır; ona göre, önceden kesitirilemez kaotik ortam yalnızca çevreyle değil, her birimizle ilişkilidir. Matematikçi Ivar Ekeland'dan bir alıntıyla açıklamasını sürdürür. Ekeland'a göre, dinamik bir sistem farklılıkları yayarak çoğaltır, bireysel olguyu gözle görülebilir bir ölçeğe getirir ve aslında, bu sistem, rastgeleliği içeren küçük farklılıkların ardı ardına genişlemesindedir (Gausa ve diğ., 2003). Dinamik sistem çağdaş kenttir, kaotik ortam ise çağdaş kentsel mekân. Kentte yaşayan bireyler de tüm bu sistemi oluşturan hücrelerdir, farklılıklarıyla bir araya gelirler, birbirlerini etkiler, değiştirirler.

19. yüzyılın sonlarından bu yana, kentte yaşayan birey ve bireyin kentle ilişkisine dair pek çok yaklaşımda bulunulmuş, süregelen dönemin düşüncelerinin etkisinde çeşitli açıklamalar ve yorumlar getirilmiştir. Bunların en çarpıcı olanları *flâneur* (Benjamin, 2006), *blasé* (Simmel, 1971), *dérive* (Debord, 1958) ve son olarak günümüzde farklı adlandırmalara sahip olan *neo-flâneur*'dür (GUST, 1999).

Walter Benjamin, Baudelaire'in kente bir okuyucu olarak bakan *flâneur* karakterinden etkilenecek, modern kent, kalabalık ve en önemlisi modern varoluşun anonimliğine karşı duran *flâneur* üzerinden kentsel modernite üzerine çalışmalarını gerçekleştirmiştir. Baudelaire eserlerinde kalabalığı ele alır, ancak Benjamin'e göre bahsettiği kalabalık herhangi bir amaç uğruna bir araya gelmemiştir, onlar gelip geçenler, sokaktakilerdir (Benjamin, 2006).

Benjamin modern metropolün iç dünyasını anlatan bir hikâye sunar. Benjamin'in metropolü hayallerle sarılıdır. Modernite birçokları için hayalin ötesine geçen bir düş kırıklığı olduğundan bu ikilem yaratan bir durumdur. Benjamin'e göre, metropol bir hayal dünyasıdır, görüntü oyunlarının baş döndürücü yanıdır, ahenksizdir ve sürekli değişir. Metropol, metanın ilerlemeci ve revaçta dünyasının kılıflarına adapte olan hayaller tarafından esir edilmiştir. Benjamin'e göre, tam olarak, metanın fetişi, moda endüstrisi tarafından "hiçbir şey yeni değil" in tekrarı ve metropol hayalini besleyen ilerlemenin aldatmacasıdır (Leach, 1997).

Modern metropolün ve bireyin bir başka ele alınışı da sosyolog Georg Simmel tarafından gerçekleştirilmiştir. Simmel'e göre, Modern metropolde yaşayanlar, içsel ve dışsal uyarıcıların sürekli değişimi ve geçişinden dolayı yoğunlaşmış duygusal yaşamın bir ürünü olarak *usarmış* (*blasé*) davranışlarıyla ayırt edilirler. Bu belirli bir otonomiye neden olur, öyle ki modern birey, metropoldeki önyargısız dolaşımının,

metaların ve paranın dolaşımını yansıttığı entelektüel bir yaratığa dönüşür (Simmel, 1971).

Simmel'in algısal deneyim tarafından teşvik edilen ve modern yaşamın parçalanmış varoluşu tarafından dağıtılan metropolitan bireye dair portresi Walter Benjamin'inkiyle eşleşir. Simmel'in metropolünün usanmış bireyi, Benjamin'in arkadlarının flaneurü ile karşılaştırılabilir, ancak, flâneurden farklı olarak blasé (usanmış) kalabalığın bir parçasıdır. Modern metropolitan tipi, hem metropolitan varoluş karşısında bir savunma olarak, hem de bu varoluşun bir ürünü olarak görülebilir (Simmel, 1971). Flaneur ise kalabalığa ait olandan çok kalabalıktan uzak duran ve onu uzaktan izleyen biridir. Flaneur modern metropolü, peyzaja dönüştürür.

Durumcuların temel pratiklerinden biri olan *dérive*, çeşitli ortamlar boyunca hızlı bir yolculuk tekniğidir. Bu teknik, oyuncu – yapıcı davranış ve psikocoğrafi etkilerin farkındalığını gerektirir; klasik gezinti veya yolculuk kavramından oldukça farklıdır. Bireyler tüm olağan durumları, hareketleri ve ilişkilerini bir yana bırakıp kendilerini karşılaşmalara ve yerin cazibesine bırakırlar. Bu tekniğin bakış açısıyla bakıldığında, kentin psikocoğrafi sınırları, belirli geçerlilikleri, sabit noktaları ve girdapları çeşitli kısımlara geçiş yapmayı engeller (Debord, 1958).

Debord, *dérive* tekniğini açıklarken Marx'tan bir alıntı yapar: "İnsan kendi hayali olmayan hiçbir şeyi göremez, her şey ona kendinden bahseder, insanın çevresi yaşıyordur, canlıdır." (Debord, 1958). Durumcuların bu keşif tekniği aslında çift yönlüdür. Bireyler kenti keşfederken bir yandan da kendilerini, kendi sınırlarını, çekincelerini, yönelişlerini de keşfederler. Burada sırf o anda moda olan ya da tüketimle ilişkili konulardan bahsetmek olanaksızdır, bireyler tüm geçmişleri ve benlikleriyle bu yolculuğa dâhil olurlar. Bu sınırları belli olmayan, muğlâk yolculuk esnasında bireyler farkındalıklarını artırır ve algılarını, iç dünyalarını zenginleştirir.

Günümüzde metropolde yaşayan birey ele alındığında, 19. yüzyıl *flâneur*üne karşılık olarak neo-flâneur kavramı öne sürülmektedir. Bu kavramı ilk ortaya artan GUST (The Ghent Urban Studies Team), kenti hem fiziksel bir fenomen hem de kültürel hatta akılsal bir sanat ürünü olarak ele alır ve birçok disiplinin birlikteliğiyle çağdaş kentsel durumlar üzerine çalışmalarda bulunmaktadır. Mimarlık eleştiri ve teorisi, kentsel planlama, coğrafya, tarih ve sosyolojinin yanısıra edebiyat ve sinemayı da çalışmalarına dâhil etmektedirler.

GUST, çağdaş kent ve bireyi tüketici estetiği ve neo-flâneur kavramlarıyla açıklar. Mimarlığın, reklamların, mağazaların ve moda kıyafetleri, saç ve makyajlarıyla hatta

stilize duruşlarıyla kentlilerin estetize ettiği gündelik yaşamın artan tüketime sahne olduğunu öne süren GUST'e göre bir 19. Yüzyıl figürü olan *flâneur*ün yerini tüketimle ilişkisi açısından farklılaşan, geç 20. yüzyıl neo-*flâneur*ü almıştır (GUST, 1999).

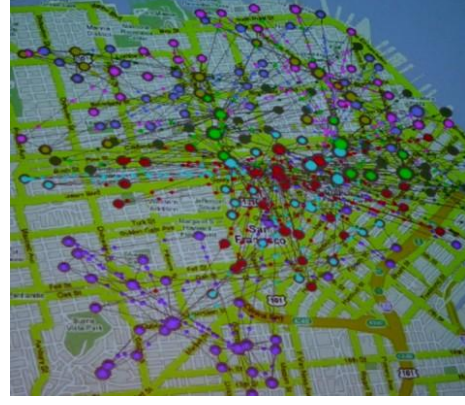
Postendüstriyel dönemin ve postmodernizmin dinamikleriyle beslenen bugünün izleyici – tüketicisi neo-*flâneur*, GUST'e göre, Benjamin'in popüler orta sınıf *flâneur*ünün mirasçısıdır. Onlar bugünün düş dünyalarının yaratıcılarıdır. Sadece vitrin düzenleyicileri değil, aynı zamanda reklamcı, pazarlamacı, tasarımcı, modacı, ticari sanatçı, mimar ve gazetecidirler. Sanatçı ve entelektüellerle benzer zevkleri, yaradılışları, kabullenişleri vardır. Bu sosyal grupların postmodern ruhun taşıyıcıları olması tesadüf değildir.

Neo-*flâneur*, tüketici kentsel çevresiyle arasına sanatsal ve estetik bir mesafe koymaya çalışır. Oysa onun da bu tüketime önyak olduğu söylenebilir. Bu mesafe, metropoldeki yabancılaşmanın bir parçasıdır, ancak metropolün bir ürünü değil neo-*flâneur*ün bilinçli çabasıdır.

Metropolde yaşayan birey artık yalnızca yaya değil aynı zamanda sürücüdür. Araç, bireyi kentin tüm karmaşık, rastlantısal yaşantısından izole ederek, kalabalığın içinde bireysel yaşantısını sürdürmesine izin verir. Birey diğerleriyle arasındaki sosyal mesafesini korur, deneyimini kendi korunaklı alanıyla sürdürür.

Bunun yanı sıra, birey kentteki deneyimini çok yönlü olarak yaşamaktadır. Deneyimlenen bilgi birikmekle kalmaz, aynı zamanda diğer bireyler ile paylaşılır. Etkileşim yalnızca kentle değil aynı zamanda diğer kentlilerle de gerçekleşmektedir. Bu paylaşım genellikle sosyal medya ağları ve mobil medyalar aracılığıyla ve aynı zamanda benzer tercih sahiplerinin birbirlerine olan tavsiyeleri aracılığıyla gerçekleşir. Böylelikle, kentliler tercih edecekleri bir seçeneğin ön bilgisinin verdiği rahatlıkla bilgiye ulaşmaya çabalar (Kerchmar, 2009).

Tüm bu medya araçlarının henüz var olmadığı sırada, kentsel yaşantıya yeni bir yön vermek ya da bir kentte yerel olmak uzun bir süreç ve pek çok tanıdık gerektiren bir durumken, bu araçlar sayesinde, özgün bir yemeğe ya da zevkinize uygun müziği dinleyebileceğiniz bir mekâna ulaşmak artık çok daha hızlı ve kolay. Yaratıcı işbirlikleri sağlamak ve diyalog kurabilmeyi amaçlayan ve çok disiplinli bir platform olan PICNIC'in 2009 yılında gerçekleşen ve "bir etkileşim alanı olarak kent" adını verdikleri oturumda tanıtılan bazı projeler bu konuda ne gibi yansımaların olduğu hakkında fikir vermektedir (Şekil 2.10).

Şekil 2.10 : “Bir etkileşim alanı olarak kent” oturumundan projeler, PICNIC’09.

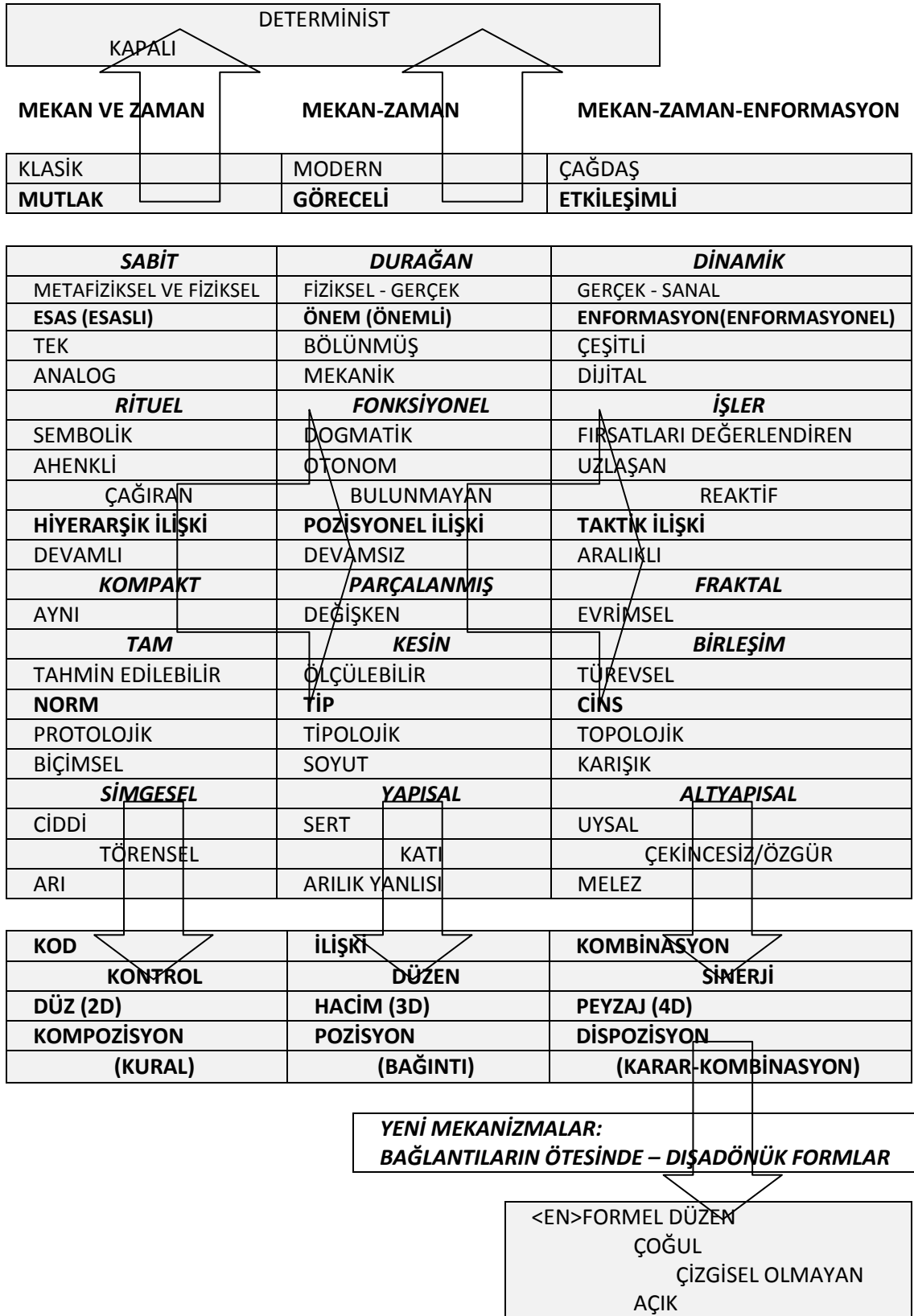
Reklamdan farklı bir karakter gösteren bu anonim bilgiler, satın aldığımız ürünlerden, ziyaret ettiğimiz kentlere kadar birçok konuda öneri ve tavsiyeye ulaşmamızı sağlar. Turizm siteleri ve alışveriş siteleri bu konuda birer örnek teşkil edebilir.

Kerchmar (2009), öneriler üzerine yönelişlerin, tesadüfleri ve rastgeleliği yok edip etmeyeceğini sorgular. Ona göre, biten şeyler yeni şeylerin başlangıcıdır. Öyle ki, sosyal medya araçlarıyla entegre olan gündelik yaşantımız, *flaneur*ün gündelik yaşantısına göre temel farklılıklar yaratır, böylece etkileşim her zamankinden daha fazla gerçekleşir. Krechmar, bir gelecek öngörüsü yaparak bu imkânların belki de çoklu kişilikler yaratmaya olanak tanıyıp, farklı tercihlere bürünerek birden çok platformda yer almayı sağlayabileceğini böylelikle kentin, örneğin, 3 kat büyüyebileceğini öne sürer.

2.4 Zaman

Enformasyon – zaman – mekân ilişkisi yerel ve globalin birlikteliğine ve evreni kavrayışımızda mutlaklık yerine belirsizliklerin artışına sebep olarak yeni bir anlayışa adım atmamıza olanak sağlamıştır. Aynı zamanda, tümleşik ve ayrılmış, evrensel ve bireysel bilgiyle ve bunların dinamik, mekânsal etkileriyle tanışmamıza vesile olmuştur. Klasik (mutlak) zaman ve Modern (göreceli) zaman böylelikle bir adım ileri gitmişlerdir (Gausa, 2003) .

Gausa, mekân – zaman ilişkisini çağdaş anlayışta mekân – zaman – enformasyon ilişkisi olarak ele almış, klasik ve modern zaman – mekân anlayışlarıyla karşılaştırarak; çağdaş mekân – zaman – enformasyon ilişkisini dinamik, çeşitli, dijital, işleyen, fırsatları değerlendiren, uzlaşan, reaktif, aralıklı, fraktal, evrimsel, ilişkili, farklılıkları barındıran gibi sıfatlarla nitelemiştir (Şekil 2.11).

Şekil 2.11 : Mekân – Zaman - Enformasyon Diyagramı (EK A.1) (Gausa, 2003).

Klasik ve modern mekân – zaman ilişkilerine karşın çağdaş mekân – zaman – enformasyon ilişkisi yeni mimarlık anlayışıyla bağdaştırılmış, bu mekanizmada

enformel, çoklu, çizgisel olmayan, belirlenemezci ve açık bir anlayışla mimarlığı ele almak benimsenmiştir.

Günümüzde kente bakış da bu çerçevede değerlendirilmekte, ilişkiler, bir arada durumlar ya da kombinasyonlarla anımlanmakta, hacimden öte kentsel bir peyzajdan bahsedilmektedir. Süreksiz, dinamik, çoklu kent örüntüsü ve dolayısıyla yeni mimarlık, kanıksanmış kalıplarını kırarak yeni durumlara, yeni kombinasyon ve ilişkilere açık ve kendini sürekli yenileyen bir tutum izler.

Bunun yanısıra zaman, enformasyonun temsili ve aktarımında da etken bir kavram olarak karşımıza çıkar. Belgelerde temsil edilen indirgenmiş durumlarda ölçek zamana bağlı olarak değişir. İBB'nin 20 yıl aralıklarla çekilmiş hava fotoğrafları, planlamalardaki değişikliklerle güncellenen haritalar, birkaç senelik zaman dilimlerinde güncellenen Google Earth haritaları zaman ölçeğinin farklı temsillerle yansımalarıdır ve temsil edilen enformasyonla ilgili farklı ölçekte bilgiye ulaşmamızı sağlar. Filmler, çekildikleri dönemle ilgili bir zaman kesitini, fotoğraflar anıları, anılar ise yine bir zaman kesitine dair öznel görüşleri yansıtır.

Bahsedilen farklı ölçekli belgeler, bir duruma ya da kentteki bir bölgeye dair çok katmanlı bilgiye ulaşılmasını sağlayarak, çoklu okumalar yapılmasına olanak verir. Mimarlığa ve kente dair bir araştırma söz konusu olduğunda, başvuru imar planları, hava fotoğrafları bu katmanların bir kısmını oluşturur, ancak yetersizdir. Çağdaş durumları ve konuları yakalamak, yeni dinamikleri takip edebilmek için güncel bilgiye ulaşmak şarttır. Bunun için bu çoklu okumalara başvurmak gereklidir.

Bireyin gündelik deneyimi, geçmişte yaşayan bireylerin deneyimleri, anılar, duruma yabancı ve aşina kişilerin algılarındaki farklılıklar, bu araştırmanın farklı katmanlarını oluşturacak ve tüm enformasyonun bir araya gelmesiyle daha doğru ve işlevsel bilgiye ulaşılacaktır.

Tüm bu okumalar ve literatür taramasının ardından kentli bireyin kentteki esas yorumlayıcı ve kente dair bilginin kaynağı olduğu anlaşılmıştır. Dolayısıyla kente yaklaşırken değerlendirilmesi gereken tüm çok katmanlı okumaların odağındaki de kentli bireydir. Bu okumalar hem kentle hem de kentli bireyle ilgili bilgiye ulaşmamıza ve çok katmanlı/çok yönlü bir bakışla değerlendirme yapmamıza olanak sağlar. Bu bilgi ve araştırma katmanları teknolojinin gelişmesi ve araçların farklılaşmasıyla çoğalabilir, çeşitliliği artabilir. Bu durum tam da çağdaş mekân – zaman – enformasyon anlayışıyla örtüşen bir durumdur.

3. DENEY

“Demek ki bir seçim yapmak gerek. Ya tüm betikleri tanımlayıcı bir gidiş – geliş içine sokup farkı fark etmeyen bilimin bakışı altında onları eşitlemeli ve onları tümevarımla daha sonra kendilerini türetmek için kalkış noktası olarak kullanacağımız bir tıpkı örneğe ulaşmaya zorlamalı, ya da her betiği bireyselliğinin içine değil de işleyişinin içine yerleştirmeli, daha sözünü bile etmeye başlamadan, onu farklılığın sonsuz dizisine katmalı, hemen kurucu bir tipten, bir değerlendirmeden geçirmeli.” (Barthes, 1996).

Barthes, S/Z'nin açılış paragrafında betiklerden bu şekilde bahseder. Bu çalışmanın betiği ise, bireydir. Barthes'ın betik için düşündükleri bireyler için yorumlanırsa aynı sonuca varılabilir, öyle ki her birey kendi anlatısına sahiptir. Dolayısıyla, bir üst bakış altında eşitlenemez, tümevarımla bir üst başlığa ya da tıpkı örneğe ulaştırılamazlar. Ancak sonsuz farklılıklarıyla bir araya gelişleri bir arada değerlendirilebilir, gözlemlenebilir.

(Kent) İnsanın içinde yaşadığı dünyayı daha çok gönlüne göre yeniden yapmada en başarılı girişimdir. Ama eğer kent insanın yarattığı dünya ise bundan böyle orada yaşamaya mahkûm olduğu dünyadır da. Böylece dolaylı yoldan görevinin doğasına dair hiçbir açık algısı olmadan kenti yaparak insan kendini yeniden yapmıştır (Park, 1967).

Robert Park, burada insan ve kent ilişkisi üzerine eğilir. İnsanın bir şeyleri kendine göre değiştirme, koşullara adapte etme girişimi aslında kendini yenileme, yeniden yapma girişimidir. Dolayısıyla kent ve insan ayrı düşünülemez. Kent insanın doğal yaşam alanıdır ve bu doğa insanın ihtiyaçlarına ve yeni doğan koşullara göre sürekli şekillenir. Bu şekillenme de çift yönlüdür; insan kenti şekillendirirken, kent de insanı şekillendirir.

Nasıl bir kent istediğimiz sorusu, nasıl sosyal bağlar, doğayla nasıl bir bağlantı, nasıl bir yaşam biçimi, nasıl teknolojiler ve estetik değerler istediğimiz sorularından ayrı düşünülemez. Kent hakkı bireysel kent kaynaklarına erişim özgürlüğünden çok daha öte kenti değiştirerek kendimizi değiştirme hakkıdır... Şehirlerimizi ve kendimizi meydana getirme ve tekrar meydana getirme özgürlüğü en kıymetli fakat en çok ihmal edilen insan haklarımızdan biridir (Harvey, 2008).

Harvey, kent hakkını açıklarken benzer bir konuya değinmiştir. Kentleri ve dolayısıyla kendimizi meydana getirmenin en değerli ve ihmal edilen haklarımızdan biri oluşunun altını çizer. Verilmeyen hak kimilerince alınmaya çalışılır ve kent planlananın dışında da oluşmaya ve değişmeye başlar. Bu kentin ve insanın doğasında olan bir süreçtir.

Bir zamanlar kent imgesince temsil edilen bütünlük şimdilerde yapay bir biçimde ortalama olarak ortaya çıkıyor. Kalitatif ilişkiler görmezden gelinirken, kolaylıkla hesaplanabilir ya da plancılar, analizciler ve otoriteler tarafından pratik bulunan girdiler göz önünde bulunduruluyor. Geride kalan ise, deneyimin esas alanı, yani kent yaşantısına katılanların doğrudan gözlemine dayalı olan alandır (Resina, 2003).

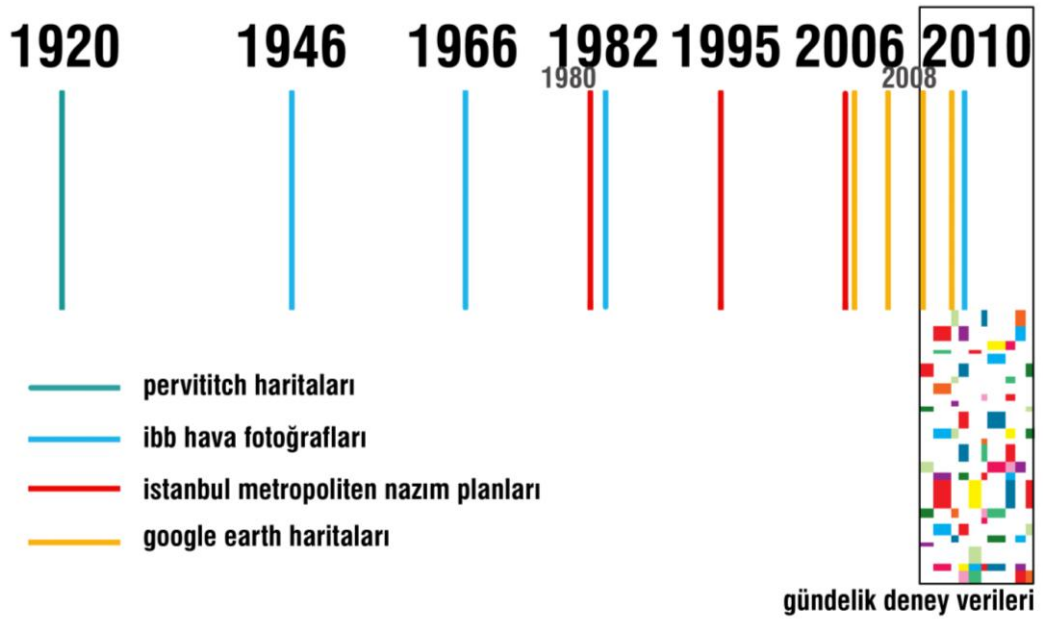
Resina ise, istatistikler ve diğer kantitatif değerlendirmelerce bir üst başlık ya da tıpkı örnek yaratılmaya çalışılırken görmezden gelinen kent deneyimini vurgulamaktadır. Hesaplanamayan, ortalamaların alınamayacağı bu alan ancak kentli bireylerce, onların gözlemlerine ve deneyimlerine dayanılarak izlenebilir. Üstelik bu deneyim, her defasında değişecek ve tekrar edilemeyecek bir bilgi sunacaktır.

Bu çalışmanın deney bölümü, tartışılan kavramların gerçek yaşantıyla olan ilişkileriyle ilgilenir. Dolayısıyla kenti ve yaşayanlarını meydana getiren bu sonsuz farklılık ve bir araya gelişler sokaktaki birey ve İstanbul metropolü üzerinden okunmaya çalışılacaktır.

3.1 Deneyin Amacı

Bu deney, hareket halindeki insanın gözünden kenti yorumlama hedefiyle gündelik kentsel bilgiye ulaşmayı ve bu bilginin işe yararlığı ve işlenebilirliği üzerine tartışmayı amaçlamaktadır. Hareket halindeki insanın yanısıra bu süreç, madde ve enformasyon da katılır. Böylece insan, madde ve enformasyon hareketliliği bağlamında gündelik kentsel deneyim ve aktarılabilirliği incelenmiş olacaktır.

Hareket halindeki bireyin deney sürecindeki algısı ve deneyimiyle ilgilenen çalışma, farklı zaman ölçeklerinde indirgenmiş durum belgelemelerinden farklılık gösterir. 1920'lerde hazırlanmış Pervititch haritalar, 20 yıllık zaman aralıklarında çekilmiş İBB hava fotoğrafları, 15 yıllık aralıklarla hazırlanmış İstanbul Metropoliten Nazım Planları ve 2006'dan beri 1-3 yıl arası değişen zaman dilimlerinde güncellenen Google Earth hava fotoğraflarından farklı olarak deney, 20-30 dakikalık zaman aralıklarını kapsayan, bir günün bir anıyla ilgili bize fikir veren bir ölçeğe sahiptir (Şekil 3.1).

Şekil 3.1 : İndirgenmiş durumların zamansal belgeleme ölçekleri.

Deney hareket halindeki bireyin gözünden kenti algılar ve izlerken, güncel, bir defaya mahsus üretilen bugüne ait bilgiye ulaşmayı amaçlar. Bu üretilen ya da incelenen bilgi, deneyin yapıldığı sürece özel bir bilgi bile olabilir. Deney her tekrarlandığında yeni ve farklı bir bilgiye ulaşmamız olasıdır, çünkü bu çalışma farklı bireyler üzerinden yapılmaktadır. Burada deneye katılan bireylerin sayısı önemli değildir, çünkü her bir birey birbirinden farklıdır ve belli sayıda bireyin belirleyebileceği bir standart ya da istatistiksel bir değer söz konusu olamaz. Bu deneyde önemli olan bireyler ve kentsel deneyimlerindeki farklılıklarını ortaya koymayı başarmak, böylelikle varolan temsiller ile deney verileri arasındaki paralaktik kaymayı açığa çıkarmaktır.

Deneyin bileşenleri ve süreci, açık uçlu ve sonucu kestirilemez bir yapıyı araştırmaktadır. Bu yüzden kesin yargılara varmak ve sınırlar çizmek olanaksızdır. Tam da bu nedenle var olan yöntemlerden farklı bir yol izlenmesine gerek duyulmuştur. Hâlihazırda var olan geleneksel yöntemler bu durumda yetersiz kalmıştır.

Geleneksel analizlerin eski sorgulamaları (*Birbiri ile kıyaslanamaz olaylar arasında nasıl bir bağ kurulmalı? Bunların arasında nedensel başarı nasıl elde edilir? Nasıl bir sürekliliğe ya da belirginliğe sahipler? Bir bütünlük tanımlamak mümkün mü ya da ilişkilerin yeniden kurulmasından hoşnut olunmalı mı?*) yerini yeni tip sorgulamalara bırakmıştır: *Hangi katman diğerlerinden ayrı tutulmalı? Hangi tip diziler kurulmalı? Hangi kriterlere göre dönemlere ayırma her birine uyarlanmalı? Aralarında hangi ilişki sistemleri (hiyerarşi, hâkimiyet, katmanlaşma, tek anlamlı saptama, dairesel*

nedensellik ilişkisi) kurulabilir? Dizilerin hangi dizileri kurulabilir? Ve hangi geniş-ölçekli kronolojik tabloda belirgin olay dizileri tespit edilebilir? (Foucault, 1972).

Foucault, paradigmanın değişmesi ile birlikte yeni bakış açılarıyla yeni durumların incelenmesi gerektiğinde geleneksel analizlerin eski sorularının artık cevabı aranan durumlar için yetersiz kaldığının ve yeni sorular sormamız gerektiğinin altını çizer. Metropol ve birey arasındaki ilişki muğlâk ve modellenmesi zor bir yapı içerir. Bu yüzden iki boyutlu haritaların, istatistiklerin, gelecek tahminlerinin, büyük ölçekli analizlerin erişemediği gündelik yaşantı ve bu yaşantının dinamikleri farklı yaklaşımlarla ele alınmak durumundadır.

Tüm bu sebepler ve durumlar göz önüne alındığında, bireyin gündelik yaşantıdaki metropol algısını gözlemlemek için yeni bir yöntem önerilmek durumunda kalınmıştır. Önerilecek yöntem ya da modelin bu çalışmanın esas kesitini oluşturması hedeflenmektedir. Kavramsal çerçevesi oluşturularak yaklaşılacak konu belirli bir rota üzerinde ve belirli sayıda denek üzerinden ele alınacak; deneklerin gündelik deneyimlerinin ve algılarının farklılıkları ortaya konacak; bunun yanı sıra varolan temsiller ile gündelik veriler arasında karşılaştırmalar yapılarak paralaktik kayma açığa çıkarılacaktır.

3.2 Deneyin Strüktürü

Deneyin, İstanbul'da Şişli Camii ile Teşvikiye Camii arasında deneklerce tercih edilecek bir rotada, farklı zaman dilimlerinde ve altı farklı denek tarafından gerçekleştirilmesi umulmaktadır. Bu altı deneğin, dördü gündüz saatlerinde diğer ikisi ise hava karardıktan sonra bu rotayı deneyimleyecektir.

Deneklere izlemeleri gereken kesin bir yol önerilmemektedir. İzleyecekleri rotayı, kullanacakları sokakları tamamen kendi inisiyatifleriyle belirleyecekler, bu süreci kendilerine verilen kamerayı kullanarak belgeleyeceklerdir. Bu belgelemelerin birbiriyle kıyaslanabilmesi ve belirli bir altlıkla okunabilmesi için deneklerden bazı davranışlarını kayıt etmeleri istenmiştir. Bu davranışlar hareket ve bilgilendirme eşiklerinin işlenmesinde gereken verileri oluşturacaktır.

Hareket eşiklerinin işlenebilmesi için denekler hareket halindeyken ya da durakladıklarında adımlarını kaydetmeleri istenmektedir. Böylelikle, hızlanma, yavaşlama, yön değiştirme, duraklama gibi harekete bağlı davranışlar ve bu davranışlara neden olan durumlar, algı değişimleri ve çevreyle etkileşim belirlenebilecektir.

Bilgilendirme eşiklerini tespit edebilmek için ise, deneklerin rota üzerinde yürümeleri ya da duraklamaları esnasında ilgilerini çeken ya da onları yönlendiren dış etkenleri kaydetmeleri istenmiştir. Bunlar trafik ışıkları, bilgilendirme panoları, müzik, gürültü, engeller, satıcılar, diğer insanlar, sokak hayvanları gibi etkenler olabilir.

Deneklere deney aracı olarak yalnızca kayıt yapabilecekleri bir kamera verilmektedir. Bu kamerayı yaklaşık 20 ile 30 dakika arasında bir sürede rota boyunca hareket halindeyken yürüyüşlerini ve adımlarını gösterecek şekilde, dikkatlerini çeken bir durum karşısında ise kamerayı o duruma yönlendirecekleri şekilde kullanmaları beklenmektedir.

Denekler herhangi bir kıstasa göre belirlenmemiştir. Metropolde yaşayan her birey bu deneyin bir parçası olabilir. Deneklerin birbiriyle kıyaslanmasından çok, kentle olan ilişkilerinin farklılaşmasını ortaya koymak amaçlanmaktadır, bu nedenle herhangi bir kategoriye göre seçim yapılmamıştır. Deneklerin sayısının altı ile sınırlı kalmasının sebebi ise denek sayısının çoğaltılmasının elde edilecek verinin niteliğini etkilemeyecek olmasıdır. Bu deneyin sonucu ile istatistiksel bir veri oluşturma çabasında olunmayacak, hatta tam tersine bunun mümkün olamayacağı ortaya konmaya çalışılacaktır.

Deneye katılan altı denekten üçü kadın diğer üçü ise erkektir. Denekler sırasıyla 23, 26, 20, 59, 29 ve 22 yaşlarındalardır. Denek 1, 2 ve 6 kent ve tasarımla ilgili disiplinlerde çalışmaktadır. Denek 3, psikoloji bölümü öğrencisidir. Denek 4, emekli ve çalışmamaktadır. Denek 5 ise yabancı uyruklu, birçok farklı ülkede uzun dönem yaşamış, ekonomi, felsefe ve politika öğrenciliğinin yanı sıra müzisyenlik ve İngilizce öğretmenliği yapmaktadır. Deneklerin rotaya aşinalık dereceleri farklılık göstermektedir. Deneyler farklı tarihlerde ve günün farklı saatlerinde gerçekleşmiştir. Deneylerin yapıldığı dönemde, Kurban Bayramı ve Yılbaşı hazırlıkları dolayısıyla farklı çevresel etkiler de söz konusu olmuştur.

3.3 Rota

Deney için seçilecek rotanın seçiminde aranan özel bir neden olmayacaktır. Kentin herhangi bir parçası böyle bir deneyin rotasını oluşturabilir. Farklı karakterlerdeki kent parçalarının sağlayacağı veriler deney sonuçlarını zenginleştirebilir. Ölçeğin değişmesi durumunda da farklı kent parçalarının birbirine göre durumuna dair ya da daha özelleşmiş bir ölçekte bireylerin kentle etkileşmesindeki farklılaşmalarına dair veriler daha çok çeşitlilik gösterebilir.

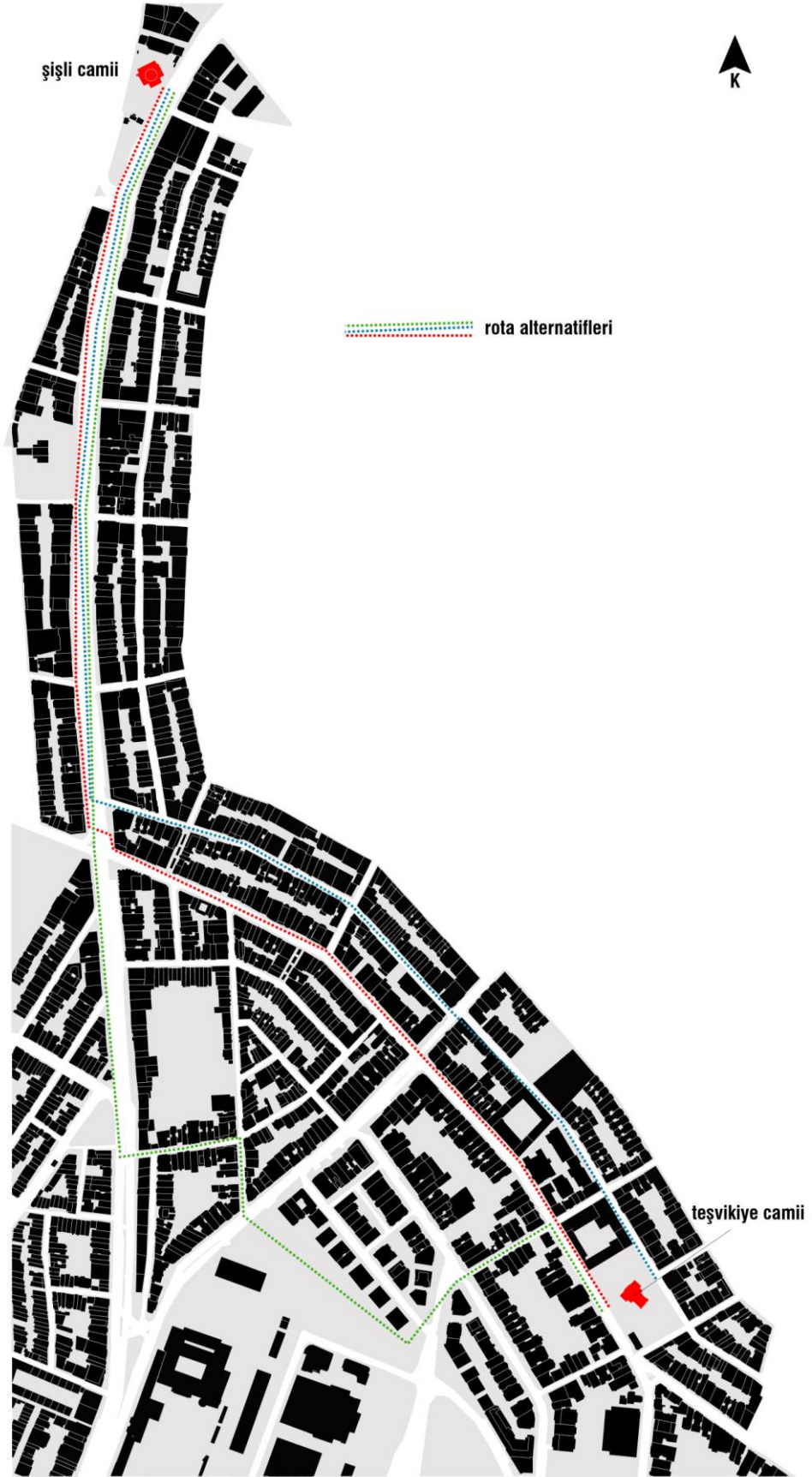
Deney rotası Şişli Camii'nden Teşvikiye Camii'ne kadar olan mesafe olarak belirlenmiştir. Bu belirlemede, bu kent parçasının kentteki diğer yerlere göre farklı bulunan bir özelliği etken olmamıştır. Kolay ulaşılabilirlik, aşinalık, yoğunluk ve eski tarihli verilerle karşılaştırma yapabilirlik deneyin kısa sürede gerçekleştirilebilmesini olanaklı kılması açısından göz önünde bulundurulmuştur. Eski bir yerleşim alanı olması deneye farklı katmanlar ekleme aşamasında elverişli olmuştur. Böylelikle, örneğin burada yaşamının büyük bir bölümünü geçirmiş olan Orhan Pamuk da anılarıyla bir denek olarak deneye katkıda bulunmuştur.

Aynı zamanda, varolan temsiller ile deney verilerinin karşılaştırılması açısından da yer seçimi önemlidir. Rotanın, Pervititch haritalarında, İBB hava fotoğraflarında, İMP planlarında da verileri mevcuttur.

Deneyin gerçekleşeceği rota, Şişli Camii ile Teşvikiye Camii arasındaki mesafede denekler tarafından kendi tercihleri ve alışkanlıkları doğrultusunda seçilecek yollardan oluşmaktadır (Şekil 3.2). Bu rota boyunca deneklerin geçmişleri veya anılarıyla bağlantılı olarak ya da tamamen ilk kez karşılaştıkları bir deneyime verecekleri tepkilere bağlı olarak yönelişlerini gerçekleştirmeleri ve bu deneyimlerini deney araçları vasıtasıyla aktarmaları beklenmektedir.

Denekler rotayı Halaskargazi Caddesi'nde Şişli Camii'nin önünden başlayarak deneyimlerler. Halaskargazi Caddesi'nde Teşvikiye yönünde ilerleyebilecekleri gibi caddeye paralel yolları da kullanabilirler. Deneklerin, daha sonra Rumeli Caddesi ve onun devamı olan Teşvikiye Caddesi boyunca yürüyerek veya Valikonağı ve Abdi İpekçi Caddelerini kullanarak ya da yine Teşvikiye Caddesi'ne paralel olan sokakları kullanarak Teşvikiye Camii'ne varmaları mümkündür (Şekil 3.2).

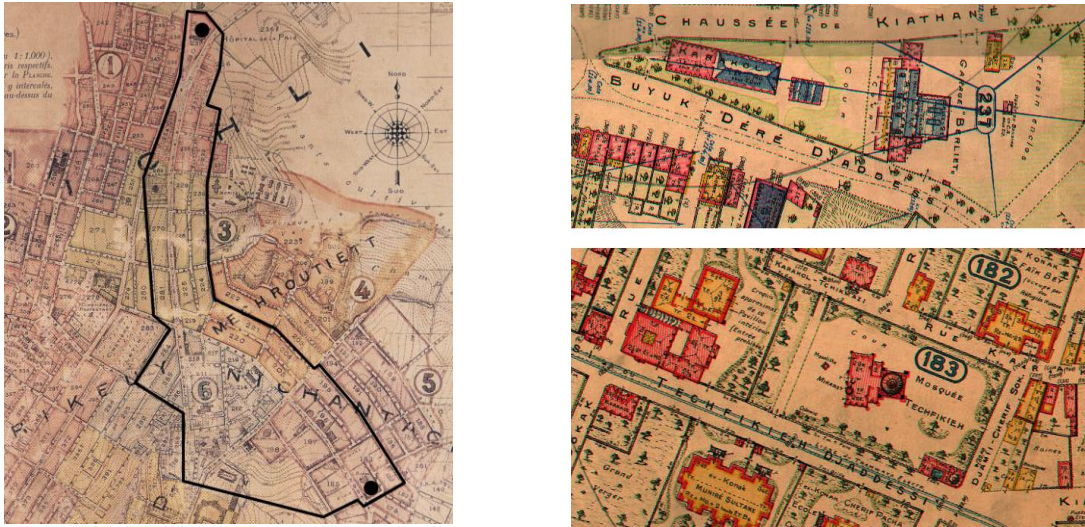
Bu rota seçilirken, çok katmanlı okumalara olanak verebilmesi, bu anlamda diğer belgelerde de bulabileceğimiz referans noktalarına sahip olması göz önünde bulundurulmuştur. Şişli Camii'nin yapımına 1945 yılında başlanmış; Teşvikiye Camii ise 1794 yılında III. Selim tarafından yaptırılmış, harap olunca Sultan Abdülmecit tarafından 1854 yılında yeniden yaptırılmıştır. Dolayısıyla bu yapılar eski tarihli belgelerde de referans oluşturma niteliğini taşır.

Şekil 3.2 : Deney rotası.

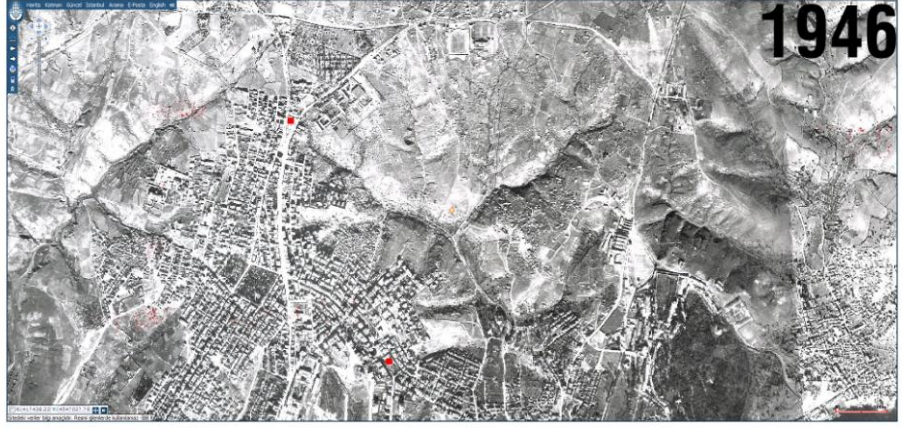
Deney için belirlenmiş bu rotayı farklı belgelenmelerle incelemek de mümkündür. 1920'lerde hazırlanmış Pervititch haritaları, 1946, 1966 ve 1982 tarihlerinde çekilmiş İBB hava fotoğrafları, 1-3 yıl arasında değişen sıklıklarla güncellenen Google Earth hava fotoğrafları, 1980, 1995 ve 2006 yıllarında hazırlanmış İstanbul Metropolen nazım planları, güncel Google Map programına ait haritalar deney rotasının farklı temsillerini oluşturan diğer indirgenmiş belgelerdir.

1923, 1924 ve 1925 yıllarında hazırlanmış Şişli'de Meşrutiyet ve Nişantaşı bölgelerini kapsayan Pervititch haritaları, bu alanların o yıllarda nasıl bir yerleşim ve işleve sahip olduğuna dair fikir verir. Bu haritalar oldukça detaylıdır, örneğin konakların hangi aileye ait olduğu bile okunabilmektedir. O dönemden günümüze rota çevresindeki yapı adalarının sınırları, cadde ve sokaklar aynı kalırken, konakların hemen hepsi yıkılarak yerlerini apartmanlar almıştır. Tramvayın yerini bir dönem elektrikli trolleybüsler alırken onlar da yerlerini kısa süre sonra otomobillere bırakmıştır. Pervititch haritaları, 1920'li yıllardaki duruma dair durağan bir bilgi sunarken bir yandan yeni verilerle karşılaştırma yapma imkânı sunar. Bu haritalar çizildiği sırada henüz Şişli Camii inşa edilmemiştir, ancak yapı adası aynı şekilde karakol binası tarafından kullanılmaktadır (Şekil 3.3).

Şekil 3.3 : Pervititch haritalarında rota.

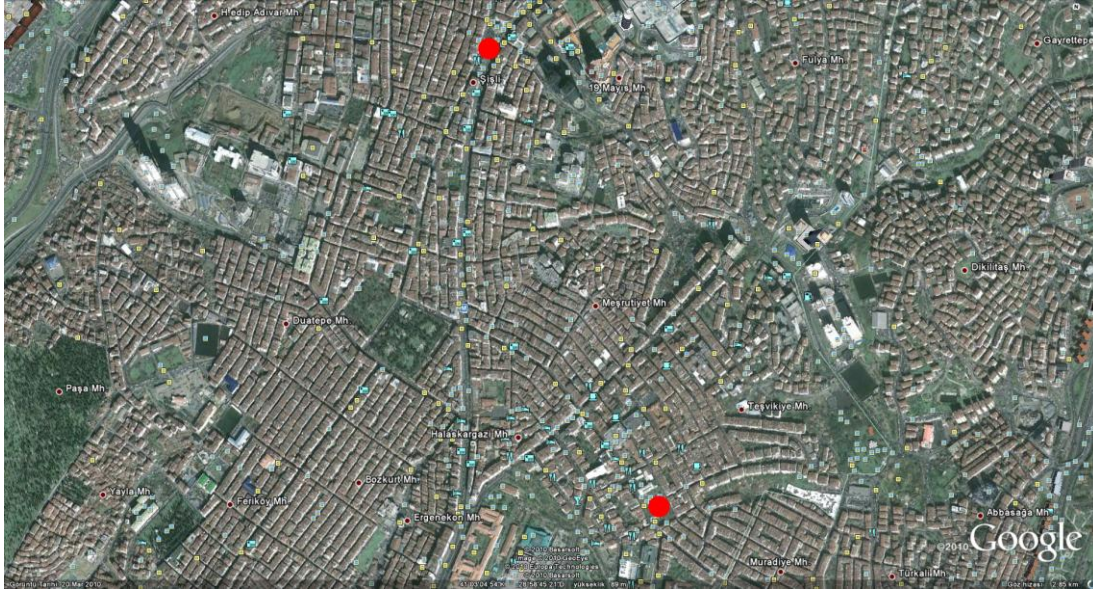
1946, 1966 ve 1982 tarihlerinde çekilmiş İBB hava fotoğrafları bölgede yapısal durumun bu tarihler arasında radikal bir değişime uğramamış olduğunu göstermektedir. Böylelikle 20. Yüzyılın ortalarından beri bu bölgede yoğun ve aktif bir yaşantı olduğuna dair fikir sahibi olmaktayız (Şekil 3.4). Hava fotoğrafları üzerindeki kırmızı noktalar Şişli Camii ve Teşvikiye Camii'nin fotoğraflardaki yerlerini belirtmektedir.

Şekil 3.4 : İBB hava fotoğrafları (İstanbul Şehir Rehberi).

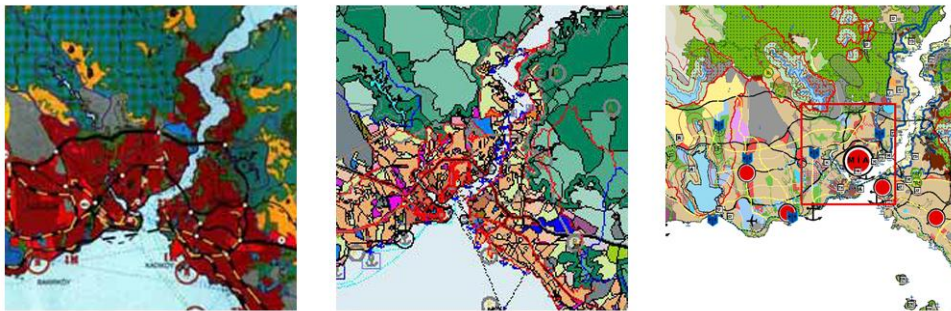
Sanal bir yerküre üzerinde tüm dünyayı gezebilmeye, uydu görüntülerini, arazileri, binaları ve sokakları görüntülemeye olanak sağlayan Google Earth programı 2005 yılından beri ABD'yi kapsayan, 2006 yılı itibariyle ise tüm dünyayı kapsayan bir altyapı sunmaktadır. Google Earth'ü meydana getiren uydu fotoğrafları 1-3 yıl arasında değişen bir zaman diliminde güncellenmektedir.

Google Earth'ün sunduğu hava fotoğrafları tüm dünyaya dair birçok bilgiye ulaşmamıza olanak sağlar. Aynı zamanda deney rotasına dair de son 1 ile 3 yıl arasındaki bir zaman dilimine dair bilgi sahibi olunabilir. Google Earth incelenen alanlara dair adres, konaklama, ticari birimler, önemli yapılar, bölgeye ait kullanıcılar tarafından çekilmiş fotoğraflar gibi bilgilere de ulaşmamıza olanak sağlar (Şekil 3.5). Ancak bu bilgi de o ana ait bir fikre sahip olmamız için yeterli olmayabilir.

Şekil 3.5 : Google Earth'te Şişli ve Teşvikiye camileri arasındaki rota.

İMP'nin hazırladığı İstanbul Metropoliten Nazım Planları 10 - 15 yıllık aralıklarla oluşturulmaktadır. Son üç nazım planı 1980, 1995 ve 2006 yıllarında hazırlanmıştır. Bu planlarda Şişli ilçesi merkezi iş alanı olarak nitelendirilmiştir (Şekil 3.6).

Şekil 3.6 : İMP nazım planları sırasıyla 1980, 1995 ve 2006.

Bu planlar kentteki dinamikler ve eğilimler göz önünde bulundurularak geleceğe yönelik oluşturulur. Çalışılacak alanın çevresiyle olan ilişkilerini, güçlü, zayıf yönlerini, fırsat ve tehdit unsurlarını değerlendirmemizi sağlamakta üst ölçekten bir bakış kazanmamıza olanak vermektedir, ancak gündelik yaşama dair güncel bir bilgi sunması mümkün değildir.

Şişli Camii ve Teşvikiye Camii arasındaki bahsedilen rota deneklerin deneyimlerini aktaracakları, kaydedecekleri bir altlık oluşturmaktadır. Bu rota üzerinde birbirine paralel okumalarla çeşitli diyagramatik temsiller ortaya konmaya çalışılacaktır.

3.4 Paralel Deneyler / Çok Katmanlı Okumalar

Verili aşkın değerlerin var olduğu yanılsamasını ayakta tutan temsiliyet biçimlerinin çözülmesi tüm pratikleri, pratiklerin üretimlerini ve bu pratiklerin içinde yeniden üretilen özneleri bir kararsızlık krizine sokar. Bu anlamda kriz farklılık üretiminin açığa çıkan motorudur (Tanju, 2008).

Kriz bir tasarım ya da analiz kaygısı olarak ele alındığında, söz konusu tasarım problemine dair verili olan aşkın değerler söz gelimi hâlihazır haritalar, iki boyutlu, en az bir yıl öncesine ait indirgenmiş belgeler yeterli veriye ulaşılmış yanılsamasını yaratabilir. Ancak, üst ölçekli değerlendirmelerin yanısıra ele alınan sosyal etkileşimler değerlendirildiğinde bu belgelerin yetersiz kaldığı gözlemlenebilir ve bu durum yeni üretimler yani yeni yaklaşımlarla konuyu ele alma refleksi doğurur.

Bu nedenle tasarım problemine olabildiğince çok katmanlı okumalarla yaklaşmak esastır. Bu okumalar çalışmanın bu aşamasında belirlenen rotanın deneklerce deneyimlenmesi ve bu deneyimin aktarılması, buna paralel olarak aynı rotanın bir blog üzerinden etkileşimli bir harita vasıtasıyla kullanıcılar tarafından işlenmesi ve neredeyse tüm hayatını bu bölgede yaşayarak geçirmiş ve romanlarında Teşvikiye'yi anlatan Orhan Pamuk'un anılarının paralel okumasından oluşmaktadır.

Deneye katılan altı denek ve kaydettikleri deneyimleri bu paralel deneylerin en çok veri sağlayan omurgasını oluştururken, niteliksel ve niceliksel olarak bu deneyi desteklemek ve farklı katmanları bu deneye dâhil edebilmek için diğer yan okumalar eklenmiştir.

Deneyim Rotası blogunda, gerçek zamanlı esas deneye paralel olarak aynı rotanın kullanıcılar tarafından anılarına dayanarak işaretlenmesi ve farklı kullanıcılarca gerçekleşecek bu işlemin katmanlaşarak farklılıkları ortaya koyması beklenmektedir.

Orhan Pamuk'un ise, Masumiyet Müzesi, İstanbul ve Manzaradan Parçalar isimli romanlarında bahsettiği Teşvikiye anıları bir diğer katmanı oluşturacaktır.

3.4.1 Denekler ve araçlar

Altı farklı denek tarafından farklı gün ve saatlerde gerçekleştirilen ve sürecin tamamının onlara temin edilen bir kamera aracılığıyla kaydedildiği ve bu çalışmanın esas dayanağı olan deney, önceki bölümlerde de bahsedildiği gibi Şişli ve Teşvikiye camileri arasında kalan bölgede gerçekleşmektedir. Deneklerin tercih ettikleri rota boyunca, hareket ve bilgilendirme eşiklerinin belirlenebilmesi için onlara temin edilen kamera aracılığıyla ilgilerini çeken, onları yönlendiren, duraksatan ya da engelleyen durumları ve adımlarını kaydetmeleri beklenmektedir.

Bu yürüyüş sonucunda elde edilen videolar deşifre edilerek hazırlanan altılığa işlenecek; işlenmiş veriler sonuçların kıyaslanmasına olanak verecektir. Bu deşifre sırasında video durdurularak onar saniyelik zaman dilimlerinde deneklerin adımları sayılacak ve hareketleri esnasında kamerayı yönlendirdikleri durumlar o anın üzerine işlenecektir. Böylelikle yürüme ritimleri, hareket eşikleri ve bilgilendirme eşikleri ortaya konulmuş olacaktır. Buna paralel olarak izledikleri rota ve bilgilendirme eşiklerinin bu rota üzerinde hangi noktalarda yer aldığına dair bilgi de bir vaziyet planı üzerine işlenecek, böylece verilerin beraber okunabilirliği sağlanacaktır.

Deneklerin dördü (denek 1, denek 3, denek 5 ve denek 6) deneyimlerini gündüz saatlerinde diğer ikisi (denek 2 ve denek 4) ise akşam saatlerinde gerçekleştirmiş ve kaydetmiştir. Akşam saatlerinde gerçekleştirilen deneylerden biri, bazı dükkânların kapalı olduğu Pazar gününe denk gelmiştir. Bu deneyler 13 Kasım, 25 Kasım, 4 Aralık, 5 Aralık, 14 Aralık 2010 ve 7 Nisan 2011 tarihlerinde gerçekleştirilmiştir. Deneklerin kişisel algılarından biraz daha bağımsız olarak, Aralık ayına rastlayan deneylerde, yılbaşı arifesi olması sebebiyle sokak süslemeleri ile artı bir veri olarak karşılaşılmıştır. Deneyler 19 ile 32 dakika arasında değişen sürelerde tamamlanmıştır.

3.4.1.1 Denek 1

Profil: 23 yaşında, erkek, şehir plancı. İstanbul'da doğdu, 21 sene Merter'de yaşadı. Yazları Heybeliada'da, 2 yıldır da Kadıköy'de yaşıyor. Rotaya ve bölgeye geçmişinden aşına ancak sıklıkla kullandığı bir bölge değil.

Denek 1 ile yapılan deney, 13 Kasım 2010 tarihinde, 15.50 – 16.14 arasında gerçekleşmiştir. Denek izlediği rotayı 24 dakikada ve 2151 adımda tamamlamıştır (Şekil 3.7). Deneyin yapıldığı gün Cumartesi'dir ve Kurban Bayramı öncesine denk gelmektedir. Bayram alışverişi ve haftasonu olması dolayısıyla, sokaklarda yoğunluk gözlenmiştir.

Denek 1, Şişli Camii'nin sırasından Halaskargazi Caddesi boyunca devam ederek, Rumeli Caddesi'ne sapmış; buradan sonra da Teşvikiye Caddesi boyunca yürüyerek Teşvikiye Camii'ne varmıştır (Şekil 3.8).

Denek 1 yol boyunca sırasıyla, Ziraat Bankası, kestaneci, Turkcell panosu, yayalar, Osman Pastanesi, trafik, Vakıfbank, karşı yönden gelenler, bir dükkân açılışı dolayısıyla kalabalık, ağlayan bir bebek, ara sokak, Komşufırın, tatlıcı, köşk, kamyonetten çiçek indirenler, karşı sıradaki yapıları, kaldırımdaki büfe, seyyar su satan adam, elektronik tartı, ara sokak, karşı sıradaki bir bina, Saray Muhallebicesi'nin kaldırımdaki masaları, Lc Waikiki, Köftecim, Collezione, çocuklar, motosiklet, döviz bürosu, köpek, karşı sıradaki yapılar, trafik ışıkları, Leke Jeans önündeki kalabalık, Türkiye İş Bankası atmleri, Durak Köfte, yapı onarım iskelesi, inşaat, otobüs durağı, metro çıkışı, seyyar satıcı, Twigy terlik, kaldırımdaki kafe masaları, karşı sıradaki dürümcü, trafik ışıkları, Kovan Fırın, köşedeki aktar, motosiklet, Rumeli Cafe, ara sokak, karşı sıradaki ara sokak, vitrin, karşı sıradaki vitrinler, tabela asan adamlar, bina cephesindeki inşaat paravanı, inşaat iskelesi altında duranlar, seyyar simitçi, trafik ışıkları, motosiklet, taksiler, sokak tabelası(Valikonağı Caddesi), çiçekçiler, Özel Alman Superblast, köşedeki kuyumcu, inşaat iskelesi, eczane, Alhambra Apartmanı, motosiklet, sayısal loto, motosiklet, Galata Muhallebicesi, jipler, Homestore ve kaldırımdaki masalarının yaya trafiğini sıkıştırması, City's AVM otopark giriş – çıkışı, City's giriş kapısı, İstanbul Moda Akademisi, motosiklet, otobüs durağı ve reklam panosu, Rüştü Uzel Kız Meslek Lisesi, kestaneci, piyangocu, dilenci, restoran, karakol, trafik ışıkları, FMV sergisi, FMV cephesindeki bayraklar, kaldırımda sohbet eden insanlar, Saray Muhallebicesi gibi mekânlar ve durumlarla ilgilenmiştir (Şekil 3.9).

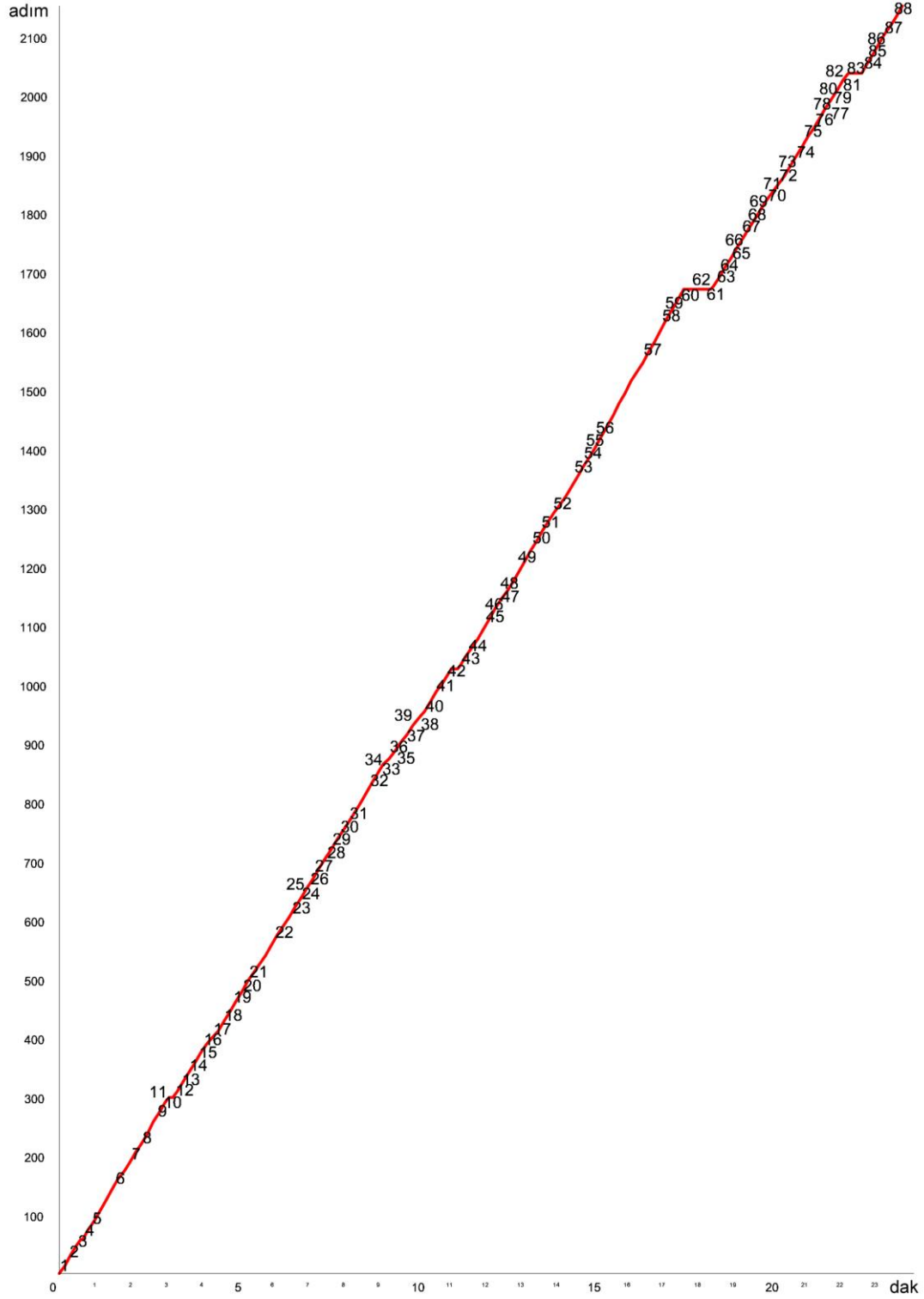
Denek 1'in deney boyunca, özellikle motosikletler, inşa durumları, alternatif kaldırım kullanımları ve yeme – içme mekânlarına odaklandığı gözlenmiştir (Şekil 3.10).

Şekil 3.7 : Denek 1'in videosundan kareler.

Şekil 3.8 : Denek 1'in rotası ve bilgilenme eşikleri.

1Şişli Camii 2Ziraat Bankası 3kestaneci 4trcell panosu 5insanlar 6Osman Pastanesi 7trafik 8Vakıfbank 9yayalar 10açılış 11ağlayan bebek 12ara sokak 13Komşufırın 14tatlıcı 15köşk 16kamyonet 17karşı sıradaki yapılar 18kaldırımındaki büfe 19elektronik tartı 20ara sokak 21karşı bina 22kaldırımındaki masalar 23Lc Waikiki 24Köftecim 25Collezione 26El ele yürüyen çocuklar 27motosiklet 28döviz bürosu 29köpek 30karşı sıra 31trafik ışıkları 32kalabalık 33ATM 34Durak Köfte 35inşaat iskelesi 36durak 37mazgal 38metro çıkışı 39seyyar satıcı 40kaldırımda masalar 41dürümcü 42trafik ışıkları 43Kovan Fırın 44aktar 45motosiklet 46Rumeli Cafe 47arasokak 48karşı sokak 49vitrin 50karşı sokak 51vitrin 52tabela asanlar 53paravan 54yayalar 55simitçi 56trafik ışıkları 57motosiklet 58taksi 59sokak tabelası 60çiçekçi 61estetikçi 62kuyumcu 63inşaat iskelesi 64eczane 65Alhambra Apt. 66motosiklet 67piyangocu 68motosiklet 69Galata Muhallebi 70jip 71Homestore 72City's otoparkı 73City's 74Moda Akademisi 75motosiklet 76durak 77Rüştü Uzel Kız Meslek Lisesi 78kestaneci 79piyango 80dilenci 81restoran 82karakol 83trafik ışıkları 84FMV sergisi 85bayraklar 86kaldırımda sohbet edenler 87Saray Muhallebicisi 88Teşvikiye Camii

Şekil 3.9 : Denek 1'in hareket ve bilgilenme eşikleri.

Şekil 3.10 : Denek 1'in videosundan kareler.

3.4.1.2 Denek 2

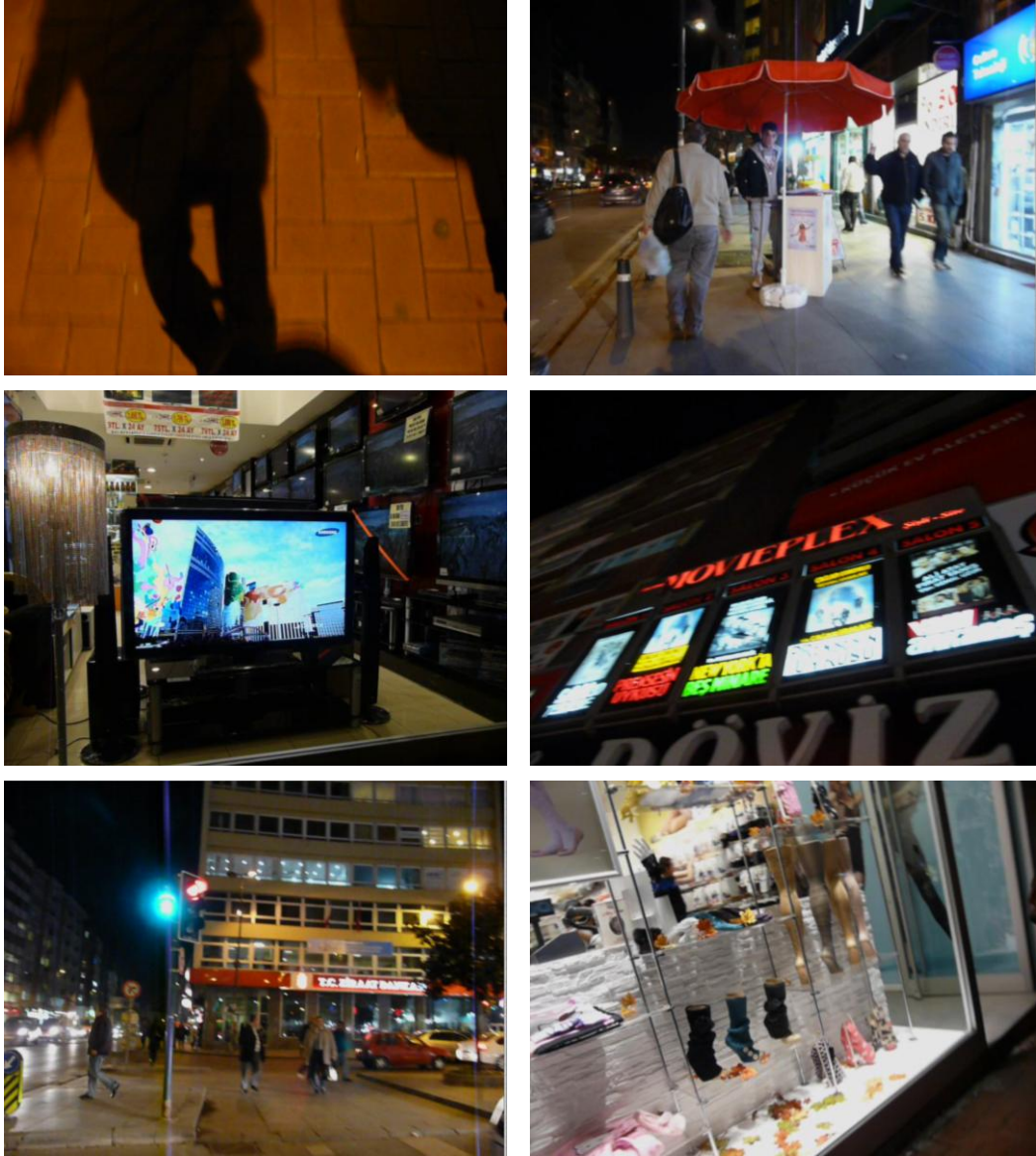
Profil: 26 yaşında, kadın, mimar. Adana'da doğdu. Bostancı'da 9 sene, Mecidiyeköy'de 4,5 sene yaşadı; 1,5 yıldır ise Maçka'da yaşıyor. Çevre semtlerde yaşamaya başlamasıyla rotaya dair aşinalığı artıyor. Rotanın Halaskargazi Caddesi boyunca olan kısmı daha çok metro ulaşımıyla yeraltından kullandığı bir kısmı. Rumeli, Teşvikiye ve Valikonağı Caddeleri ise dükkânları ve kafeleriyle sıklıkla kullandığı bir alan.

Denek 2 ile yapılan deney, 25 Kasım 2010 tarihinde, 17.57 – 18.27 arasında gerçekleşmiştir. Denek izlediği rotayı, 31 dakikada ve 2641 adımda tamamlamıştır. Deney, Perşembe günü ve hava karardıktan sonra gerçekleşmiştir (Şekil 3.11).

Denek 2, Halaskargazi Caddesi'nin bir bölümünü Şişli Camii'nin bulunduğu sıradan, diğer bölümünü ise karşı sıradan yürüyerek katetmiş; daha sonra Rumeli Caddesi ve Teşvikiye Caddesi'nden devam ederek rotasını tamamlamıştır (Şekil 3.12).

Denek 2 yol boyunca sırasıyla, Flo Shoes, bankta oturanlar, trafik ışıkları, Coşkun Sucukları'nın olduğu yapı ve üst katındaki balkon, kestaneci, tanıtımcı, Bulgur Kralı, atm önünde bekleyenler, Osman Pastanesi'nin kaldırıma taşan masaları, Komşufırın, Polo Pastanesi, büfe, çiçekçi, karşı sıradaki apartman, kaldırıma taşmış

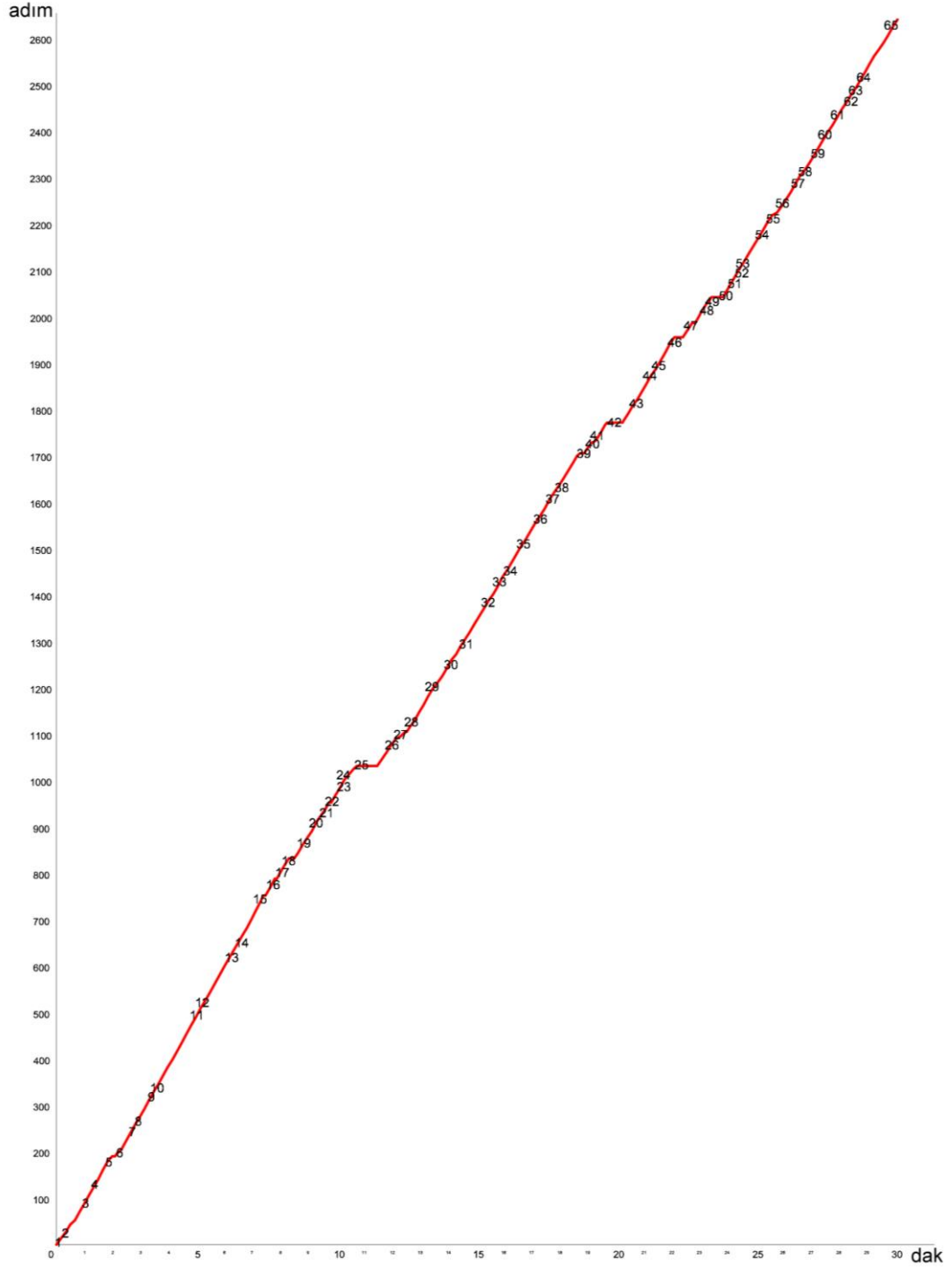
çiğ köfte standı, tatlıcı vitrini, teknomarket vitrini, kaldırıma taşmış masalarda sohbet edenler, Darty, Koton, Movieplex Sineması'nda vizyondakiler, kestaneci, kırmızı ışıkta duran araçların arasından geçme zorunluluğu, kırmızı ışık, yol tabelası, simit sarayı, karşı sıradaki binalar, Dilmer binası ve yanındaki binanın üzerindeki ek katlar, Gazi Sineması'nda vizyondakiler, ışıklı mağaza tabelası, metro çıkışı, karşı sıradaki dükkânlar, ara sokak, metro durak işareti, vitrinler, karşı sıradaki ara sokak, Rumeli Cafe, vitrinler, Pull & Bear, Remzi Kitabevi vitrini, aktar, Stradivarius vitrini, Twist vitrini, İpekyol vitrini, kırmızı ışık, vitrinler, Roman vitrini, karşı sıradaki Oysho vitrini, Penti vitrini, NordSee, piyangocu, simitçi, köpek, kırmızı ışık, piyangocu, Yargıcı vitrini, Mudo vitrini, Tail vitrini, karşı sıradaki vitrinler, ışıklandırmalar, ışıklı sokak süsleri, karşı sıradaki Zara vitrini, Rüştü Uzel Kız Meslek Lisesi, Hacıbey, karakol, FMV sergisi gibi mekânlar ve durumlarla ilgilenmiştir (Şekil 3.13).

Şekil 3.11 : Denek 2'nin videosundan kareler.

Şekil 3.12 : Denek 2'nin rotası ve bilgilenme eşikleri.

1Şişli Camii 2 FloShoes 3bankta oturanlar 4trafik ışıkları 5Coşkun Sucukları'nın bulunduğu yapı ve balkonu 6kestaneci 7tanıtımcı 8Bulgur Kralı 9ATM kuyruğu 10Osman Pastanesi masaları 11Komşufırın 12Polo Pastanesi 13büfe 14çiçekçi 15karşı sıradaki apartman 16çiğköfte standı 17tatlıcı 18elektronik market 19kaldırımdaki masalar 20Darty 21Koton 22Movieplex 23kestaneci 24trafikte karşıya geçiş 25kırmızı ışık 26Dilmer'in bulunduğu binaya ek 27Gazi Sineması 28ışıklı tabela 29metro çıkışı 30ara sokak 31metro işareti 32vitrinler 33karşı sokak 34Rumeli Cafe 35vitrinler 36Pull&Bear 37Remzi Kitabevi 38aktar 39Stradivarius 40Twist 41İpekyol 42kırmızı ışık 43vitrinler 44Roman 45Oysho 46Penti 47Nordsee 48piyangocu 49köpek 50kırmızı ışık 51piyangocu 52Yargıcı 53Mudo 54Tail 55karşı sıra 56simitçi 57vitrinler 58ışıklı sokak süsleri 59Zara 60karşı sıra 61Rüştü Uzel Kız Meslek Lisesi 62Hacıbey 63karakol 64FMV sergisi 65Teşvikiye Camii

Şekil 3.13 : Denek 2'nin hareket ve bilgilenme eşikleri.

3.4.1.3 Denek 3

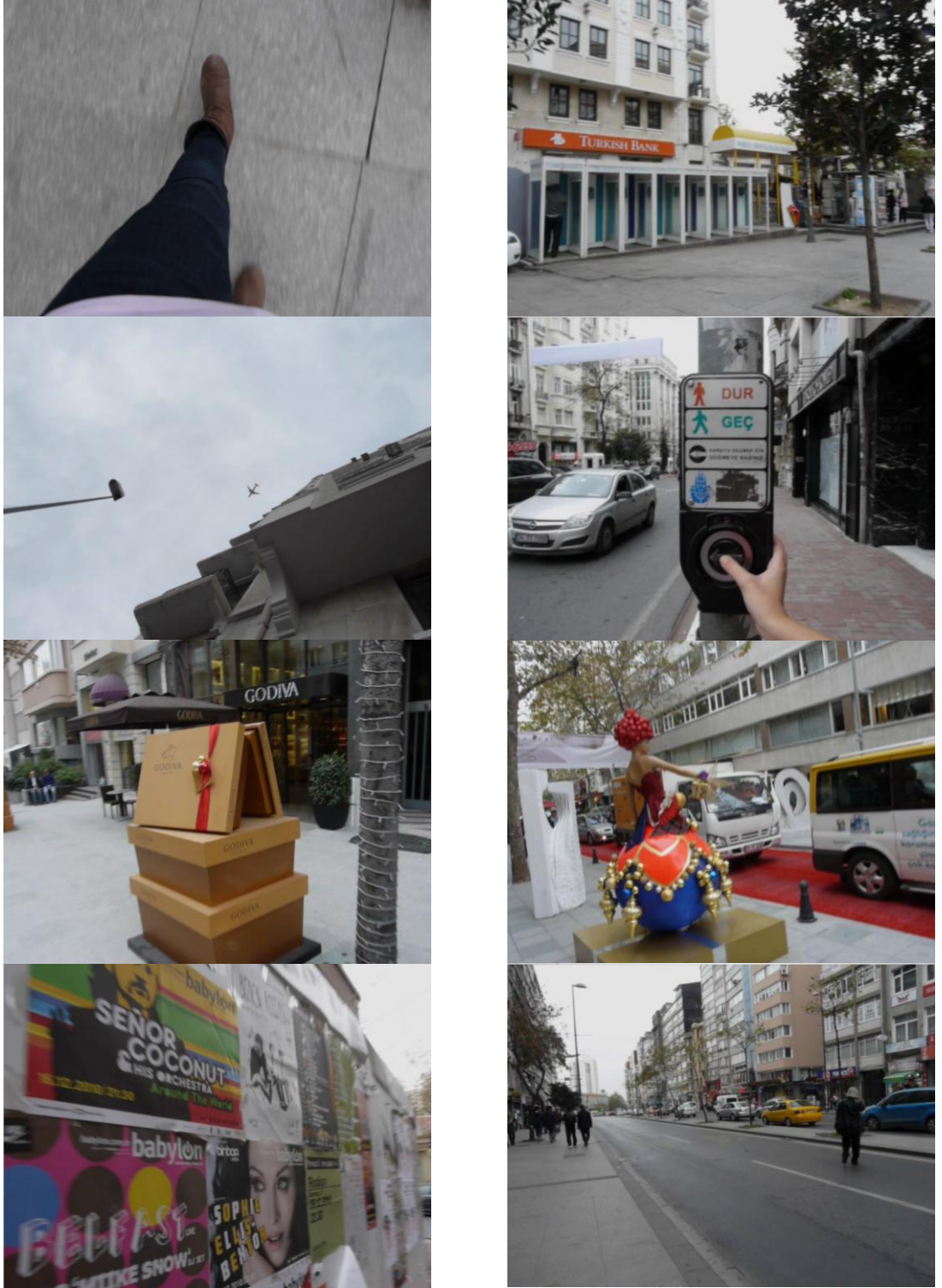
Profil: 20 yaşında, kadın, psikoloji öğrencisi. Şişli'de doğdu. 3 sene Ulus'ta yaşadı. 17 yıldır ise Mecidiyeköy'de yaşıyor. Çocukluğundan beri rotaya ve çevresine oldukça aşina bir denek karakteri göstermektedir.

Denek 3 ile yapılan deney, 4 Aralık 2010 tarihinde, 13.00 – 13.32 arasında gerçekleşmiştir. Denek izlediği rotayı, 32 dakikada ve 3217 adımla tamamlamıştır (Şekil 3.14). Deney, Cumartesi günü ve Yılbaşı hazırlıklarının olduğu bir dönemde gerçekleşmiştir, dolayısıyla çok çeşitli sokak süslemeleriyle karşılaşmıştır.

Denek 3, Halaskargazi Caddesi'ni Şişli Camii'nin karşı sırası boyunca tamamlayarak, buradan Valikonağı Caddesi'ne dönmüş; daha sonra Abdi İpekçi Caddesi boyunca yürüyüp, Atiye Sokak'tan Teşvikiye Caddesi'ne varmıştır (Şekil 3.15).

Denek 3 yol boyunca sırasıyla, yol, yürüyenler, Holiday Inn, İETT otobüsü, Nis Çiçek, ara sokak, Ali Altamoda vitrini, indirimler, karşı sıradaki yapılar, Ünsal Çarşısı, kestaneçi, yayalar, Kent Pasajı, karşı sıradaki köşk, Ender mağazası ve bulunduğu yapı, karşı sıradaki yapılar, HSBC ve bulunduğu bina, ara sokak, Çankaya Apartmanı, Kaburga Sofrası, Atatürk Evi, Doğu Akdeniz Üniversitesi tanıtım ofisi, karşı sıradaki Kristal Büfe, karşı sıradaki Darty, köşedeki apartman, org çalan engelli, park halindeki Serçe marka otomobil, ara sokak, karşı sıradaki vitrinler, Gazi Sineması'nda vizyondakiler, Gazi Pasajı, ayakkabıcı vitrini, karşı sıradaki binalar, metro çıkışı, kalabalık, ara sokak, metro çıkışı, seyyar oyuncakçı, Zencefil Aktar, trafik ışıkları, karşı binadaki Cem Yılmaz reklamı, Ziraat Bankası'nın farklı cephesi, yol, ara sokak, kestaneçi, Pinhani afişleri, otobüs, karşı sıradaki yapılar, vitrinler, Esvap vitrini, yol, tadilat yapılan bir dükkân, metro çıkışı, Saraylı Köfteci, kunduracı, Gloria Jeans Cafe, reklam panosu, Türkiye İş Bankası, karşı sıradaki yapılar, Makas Kuaför, yolun boş olması, Kırık Tabak ev yemekleri, karşı sıradaki binanın cephesinde yazan insieme yazısı, dükkânlar, telefon kulüpleri, dolmuş durağı ve bekleyenler, inşaat kamyonu, askeri müze, Vedat Tek evi, yol, Oba Apartmanı, karşı yol, vitrin, saat, yürüyenler, mağaza tabelası, ara sokak, köşedeki bina, karşı kaldırımdaki köpek, bina girişi, yol, Audi mağazası, vitrin, trafik ışıkları, Topshop vitrini, fiyatlar, Marks & Spencer, yeni döşenmiş yol taşları, Yılbaşı sokak süslerinden sokak aydınlatması olarak avize, dev çikolata kutuları, Bilstore, arabalar, ara sokak, Canan Yaka, Garanti Bankası cephesi, Cengiz Abazoğlu, dev hediye kutuları, yol, kafeler, ara sokak, insanlar, Louis Vuitton, Yılbaşı süsleri, yola serilmiş kırmızı halı ve üzerinde akan trafik, HSBC, Vakkorama, V2k designers,

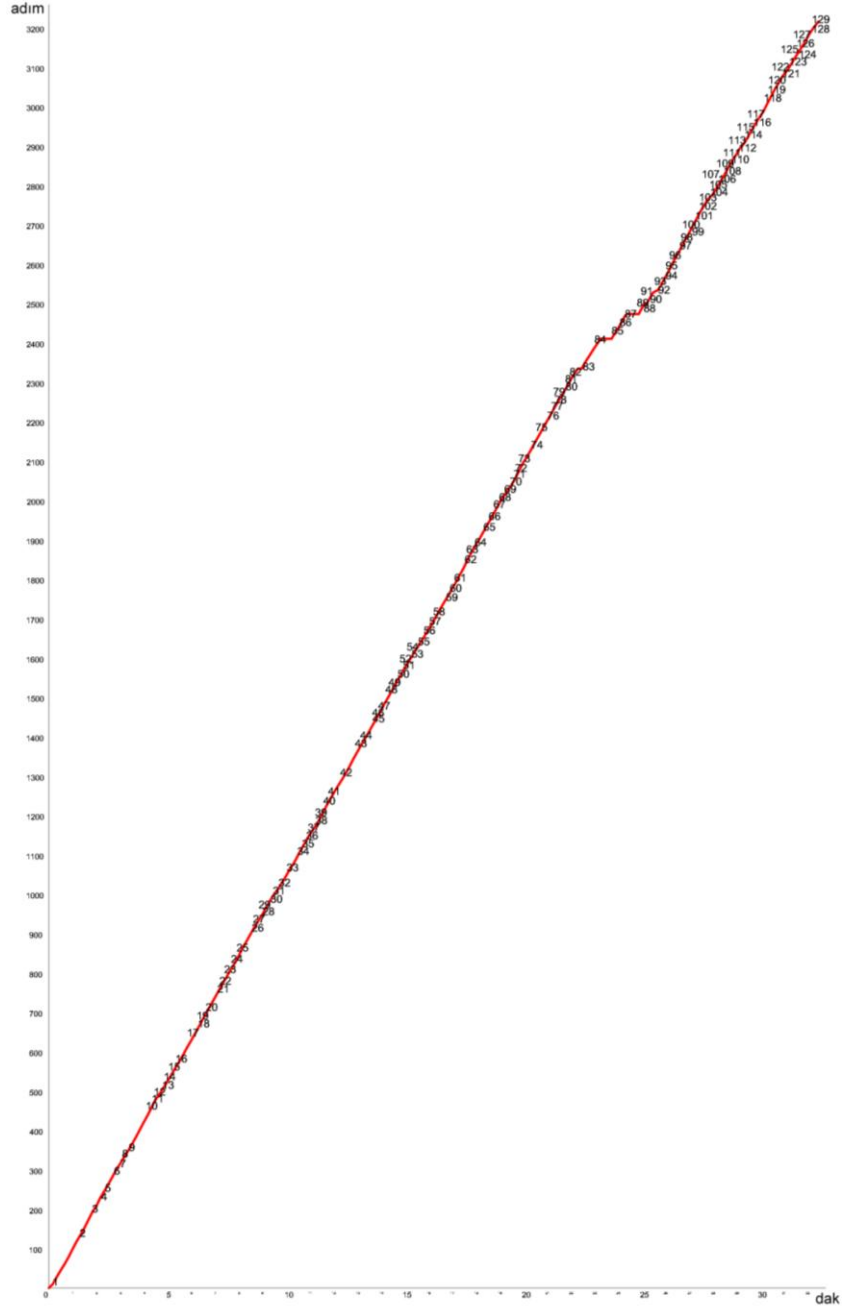
Vakko, kafeler, sokak süsleri, Prada, vitrinler, L'occitane en provence, kırmızı halı, Vespa, Frey Wille, yıldızlı sokak süsleri, şarapçı vitrini, sokak, karşı sıradaki yapılar, dükkânlar, otopark, butik, afişler, Teşvikiye Caddesi, House Cafe gibi mekânlar ve durumlarla ilgilenmiştir (Şekil 3.16).

Şekil 3.14 : Denek 3'ün videosundan kareler.

Şekil 3.15 : Denek 3'ün rotası ve bilgilenme eşikleri.

1Şişli Camii 2yol 3Holiday Inn 4yol 5otobüs 6Nis Çiçek 7ara sokak 8Ali Altamoda 9indirimler 10karşı sıradaki yapılar 11Ünsal Çarşısı 12yayalar 13kestaneci 14Kent Pasajı 15köşk 16Ender 17karşı sıradaki yapılar 18HSBC ve bulunduğu bina 19ara sokak 20Çankaya Apt 21Kaburga Sofrası 22Atatürk Evi 23Doğu Akdeniz Üniversitesi tanıtım ofisi 24Kristal Büfe 25Darty 26köşedeki apartman 27org çalan engelli 28park halindeki Serçe marka otomobil 29ara sokak 30karşı sıradaki vitrinler 31Gazi Sineması 32Gazi Pasajı 33ayakkabıcı 34karşı sıradaki binalar 35metro çıkışı 36kalabalık 37ara sokak 38metro çıkışı 39seyyar oyuncakçı 40Zencefil 41trafik ışıkları 42Cem Yılmaz reklamı 43Ziraat Bankası'nın farklı cephesi 44yol 45ara sokak 46kestaneci 47Pinhani afişleri 48otobüs 49vitrinler 50Esvap 51yol 52tadilat yapılan bir dükkân 53metro çıkışı 54Saraylı Köfteci 55kunduracı 56Gloria Jeans Cafe 57reklam panosu 58Türkiye İş Bankası 59karşı sıradaki yapılar 60Makas Kuaför 61yolun boş olması 62Kırık Tabak 63karşı sıradaki yapılar 64binanın cephesinde yazan insiye yazısı 65dükkanlar 66telefon kulübeleri 67dolmuş durağı 68inşaat kamyonu 69Harbiye Askeri Müzesi 70Vedat Tek evi 71yol 72Oba Apt 73karşı yol 74vitrin 75saat 76yürüyenler 77mağaza tabelası 78ara sokak 79köşedeki bina 80karşı kaldırımdaki köpek 81bina girişi 82yol 83Audi 84yol 85vitrin 86yol 87trafik ışıkları 88vitrin 89yol 90Topshop 91fiyatlar 92Marks & Spencer 93yeni döşenmiş yol taşları 94sokak aydınlatması olarak avize 95dev çikolata kutuları 96Bilstore 97arabalar 98ara sokak 99Canan Yaka 100Garanti Bankası cephesi 101Cengiz Abazoğlu 102dev hediye kutuları 103yol 104kafeler 105ara sokak 106Louis Vuitton 107Yılbaşı süsleri 108yola serilmiş kırmızı halı ve üzerinde akan trafik 109HSBC 110Vakkorama 111V2k designers 112Vakko 113kafeler 114Prada 115vitrinler 116L'occitane en provence 117kırmızı halı 118Vespa 119Frey Wille 120yıldızlı sokak süsleri 121şarapçı vitrini 122sokak 123karşı sıradaki yapılar 124dükkanlar 125otopark 126butik 127afişler 128House Cafe 129Teşvikiye Camii

Şekil 3.16 : Denek 3'ün hareket ve bilgilenme eşikleri.

3.4.1.4 Denek 4

Profil: 59 yaşında, kadın, emekli. İstanbul'da doğdu. Şişhane, Mecidiyeköy ve Ulus'ta yaşadı. 17 yıldır sürekli olarak Mecidiyeköy'de yaşıyor. Bölgeye ve rotaya dair farklı dönemlere ait anıları var.

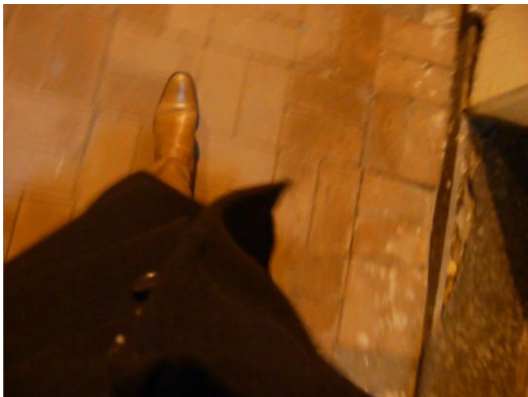
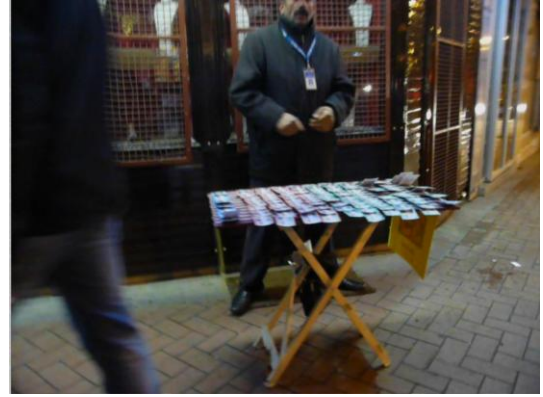
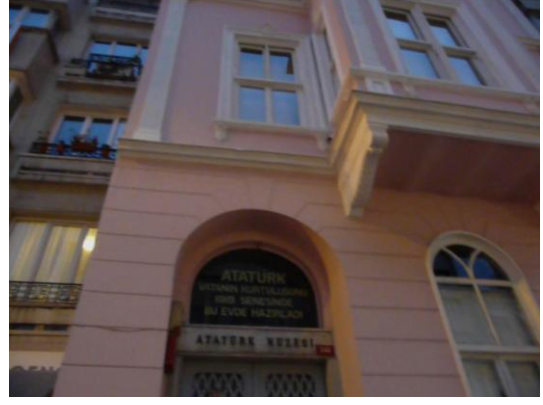
Denek 4 ile yapılan deney, 5 Aralık 2010 tarihinde, 16.42 – 17.12 arasında gerçekleşmiştir. Denek izlediği rotayı, 30 dakikada ve 2732 adımda tamamlamıştır (Şekil 3.17). Deney, Pazar günü ve Yılbaşı hazırlıklarının olduğu bir dönemde, hava karardıktan sonra gerçekleşmiştir. Pazar günü olmasından dolayı bazı dükkânlar kapalıdır.

Denek 4, Halaskargazi Caddesi'ni Şişli Camii'nin karşı sırası boyunca katederek, Rumeli Caddesi'ne döner ve buradan Teşvikiye Caddesi'ne devam ederek rotayı tamamlar (Şekil 3.18).

Denek 4 yol boyunca sırasıyla, Finansbank, insanlar, YKM yılbaşı vitrini, anne ve çocukları, simitçi, yol, karşı sıradaki binalar, önünde yürüyenler, restoran vitrinindeki dev kabak, Modom Dönerci, insanlar, yol, trafik, Nis Çiçek, Vecap, outlet dükkânı, kestaneci, indirim, film afişi(Av Mevsimi), karşı sıradaki köşk, film afişi(Mümkünlü), karşı sıradaki yapılar, Kaburga Sofrası, Atatürk Evi, Kütahya Porselen, ayakkabıcı vitrini, ara sokaktaki İskenderci, kapalı dükkânlar, Mısır Havayolları, Hotiç vitrini, dükkânlar, insanlar, Tahtabrunyan Apartmanı, Rumeli Cafe'nin ara sokaktaki oturma alanı, ayakkabıcı vitrini, vitrindeki çocuk hırkası, karşı sıradaki Pelit Pastanesi, Remzi Kitabevi, fotoğrafçı reklam panosu, trafik ışıkları, Roman vitrini, NordSee, Stefanel vitrini, çiçekçiler, trafik ışıkları, milli piyancı, Yargıcı, yol ve trafik, Galata Muhallebicisi, sokak süsleri, Zara vitrini, karşı sıradaki yapılar, vitrinler, karakol, Göksu Pasajı, Saray Muhallebicisi, Network vitrinindeki bordo elbise, yılbaşı süslemeleri gibi mekânlar ve durumlarla ilgilenmiştir (Şekil 3.19).

Deneyin Pazar akşamı gerçekleşmesinden ötürü Denek 4'ün diğer deneklere göre daha az durumla ilgilendiği gözlemlenmiştir. Işıklı panolardaki film afişleri, aydınlatılmış vitrinler, sokak aydınlatmaları göze çarpan bir şekilde denek tarafından ilgi görmüştür. Bunların yanısıra denek anılarıyla ilişkilenen ve gündelik yaşantısında bağ kurduğu durumlarla ilgilenmiştir.

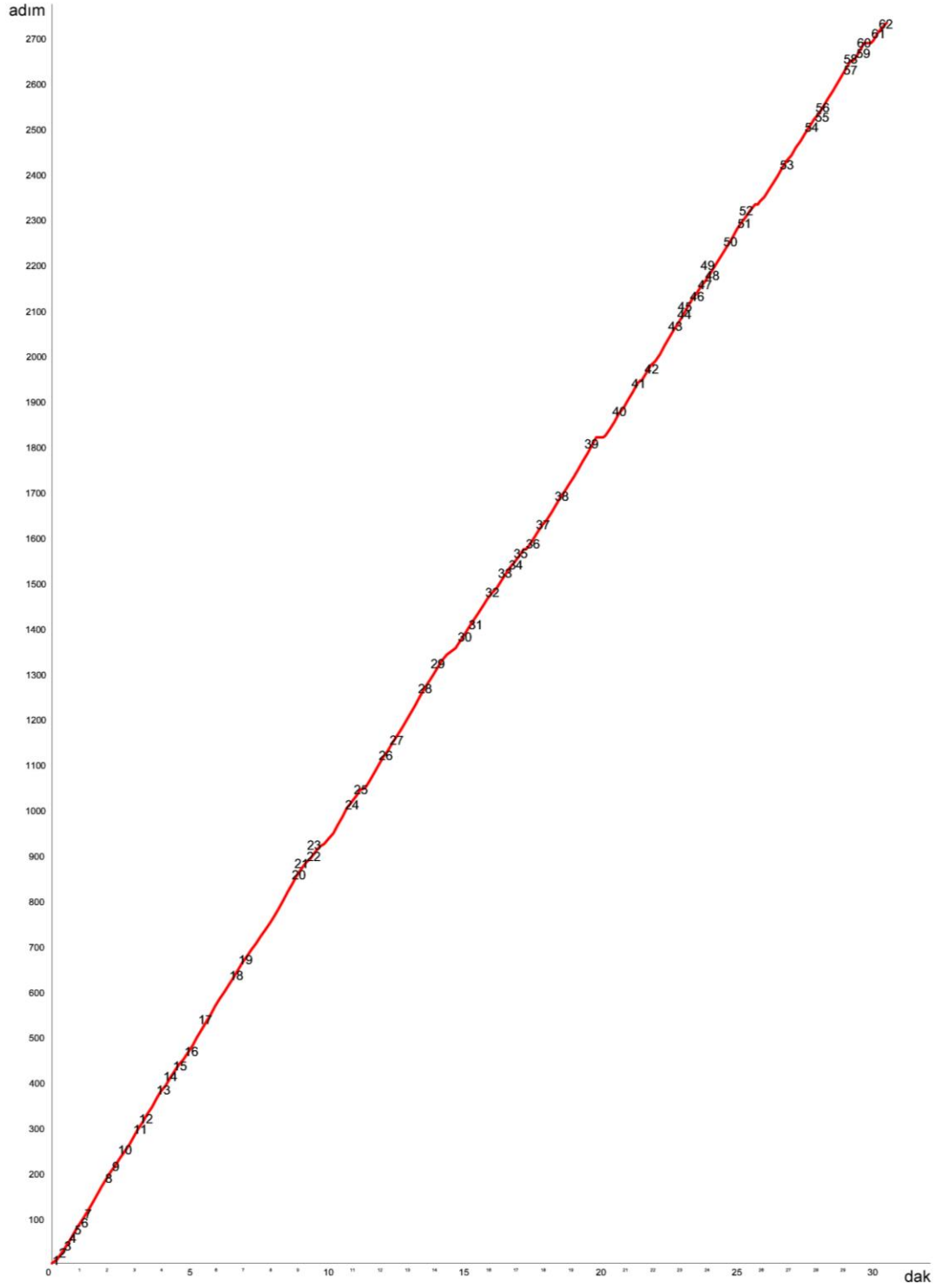
Deneyde, akşam ve gündüz saatleri arasındaki, iş günleri ve Pazar günü arasındaki farklılıklar öne çıkarken, bireysel algılar da göze çarpmaktadır. Caddeler ve sokaklar ilgi çekmeye çalışan elemanlar bütünü gibidir.

Şekil 3.17 : Denek 4'ün videosundan kareler.

Şekil 3.18 : Denek 4'ün rotası ve bilgilenme eşikleri.

1Şişli Camii 2Finansbank 3insanlar 4YKM 5yılbaşı vitrini 6anne ve çocukları 7simitçi 8yol 9ayalar 10restoran vitrininde dev kabak 11Modom 12trafik 13Nis Çiçek 14Vecap 15outlet dükkânı 16kestaneci 17indirim 18film afişi(Av Mevsimi) 19köşk 20film afişi(Mümkünlü) 21karşı sıradaki yapılar 22Kaburga Sofrası 23Atatürk Evi 24Kütahya Porselen 25ayakkabıcı 26ara sokaktaki iskenderci 27kapalı dükkânlar 28Mısır Havayolları 29Hotiç 30dükkanlar 31insanlar 32Tahtaburunyan Apt 33Rumeli Cafe 34Rumeli Cafe'nin ara sokaktaki masaları 35ayakkabıcı 36vitrindeki çocuk hırkası 37Pelit Pastanesi 38Remzi Kitabevi 39reklam panosu 40trafik ışıkları 41yaprak 42Roman 43Nordsee 44Stefanel 45çiçekçi 46trafik ışıkları 47piyangocu 48trafik ışıkları 49Yargıcı 50trafik 51Galata Muhallebicisi 52sokak süsleri 53Zara 54karşı sıradaki yapılar 55vitrinler 56karakol 57Göksu Pasajı 58Saray Muhallebicisi 59bordo elbise 60Network 61yılbaşı süslemeleri 62Teşvikiye Camii

Şekil 3.19 : Denek 4'ün hareket ve bilgilenme eşikleri.

3.4.1.5 Denek 5

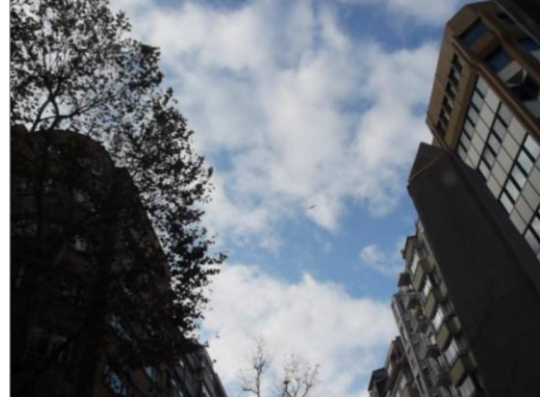
Profil: 29 yaşında, erkek, müzisyen, İngilizce öğretmeni, öğrenci. Colchester, İngiltere’de doğdu. Burada 17 yıl yaşadıktan sonra 1,5 sene Oslo’da, 2 sene Paris’te kaldı. Daha sonra 8 ay daha Norveç’te, 3 ay Fas’ta ve tekrar Norveç’te ve İngiltere’de yaşadı. Daha önce birkaç ay yaşadığı İspanya’ya geri döndü ve 2 yıl Madrid’de yaşadı. 6 yıldır İstanbul’da yaşıyor. Bu sürenin 4,5 senesini Mecidiyeköy’de geçirdi. 1,5 yıldır ise Maçka’da yaşıyor.

Denek 5 ile yapılan deney, 14 Aralık 2010 tarihinde, 10.52 – 11.18 arasında gerçekleşmiştir. Denek izledilği rotayı 26 dakika ve 2273 adımda tamamlamıştır (Şekil 3.20). Deney, Salı günü ve sabah saatlerinde gerçekleştiğinden, bayram ya da yılbaşı alışverişi yapanlardan ziyade, haftaiçi iş temposuna dair izlere rastlanmıştır.

Denek 5, Şişli Camii’nin karşı sırasından Halaskargazi Caddesi boyunca devam ederek buradan Rumeli Caddesi’ni ve devamında Teşvikiye Caddesi’ni rotası olarak kullanır. Denek bu çevrede oturmaktadır ve otobüs ya da metro kullanmadığı durumlarda, eve ulaşmak için kullandığı en kısa rotadır (Şekil 3.21).

Denek 5 yol boyunca sırasıyla, ziraat bankası, trafik, kaldırımdakiler, restoran vitrini, trafik, karşı sıradaki yapılar, vitrin, yol, ayakkabı vitrini, karşı sıradaki dükkanlar, karşı sıradaki ara sokak, kuruyemişiçi, karşı sıradaki köşk, gözlükçü vitrini, kaldırıma park etmiş bir jip, vitrinler, Atatürk evi ve kapısı, yayalar, karşı sıradaki Darty, seyyar simitçi, otobüs durağı, yayalar, bayraklar, karşı sıradaki yapılar, simitçi, metro çıkışı, kestaneci, kavşak, yol, trafik, kırmızı ışıktaki bekleyen araçlar, gözlükçü vitrini, kaldırımdaki yoğunluk, seyyar satıcı, koşan bir adam, merdivenin altından geçiş, inşaat iskelesi altından geçiş, araba, park halinde bir kamyon, Adilışık vitrini, afişler, vitrinler, Burger King vitrinindeki oyuncaklar, yayalar, çiçekçi, Valikonağı Caddesi, uçan bir kuş, Yılbaşı çiçekleri, Yılbaşı süslemeleri, yayalar, ağaçlardaki ışıklandırmalar, City’s AVM’nin valeleri, karşı sıradaki araçlar ve binalar, karşı sıradaki vitrinler, market, dergiler ve karakol gibi durumlar ve mekânlarla ilgilenmiştir (Şekil 3.22).

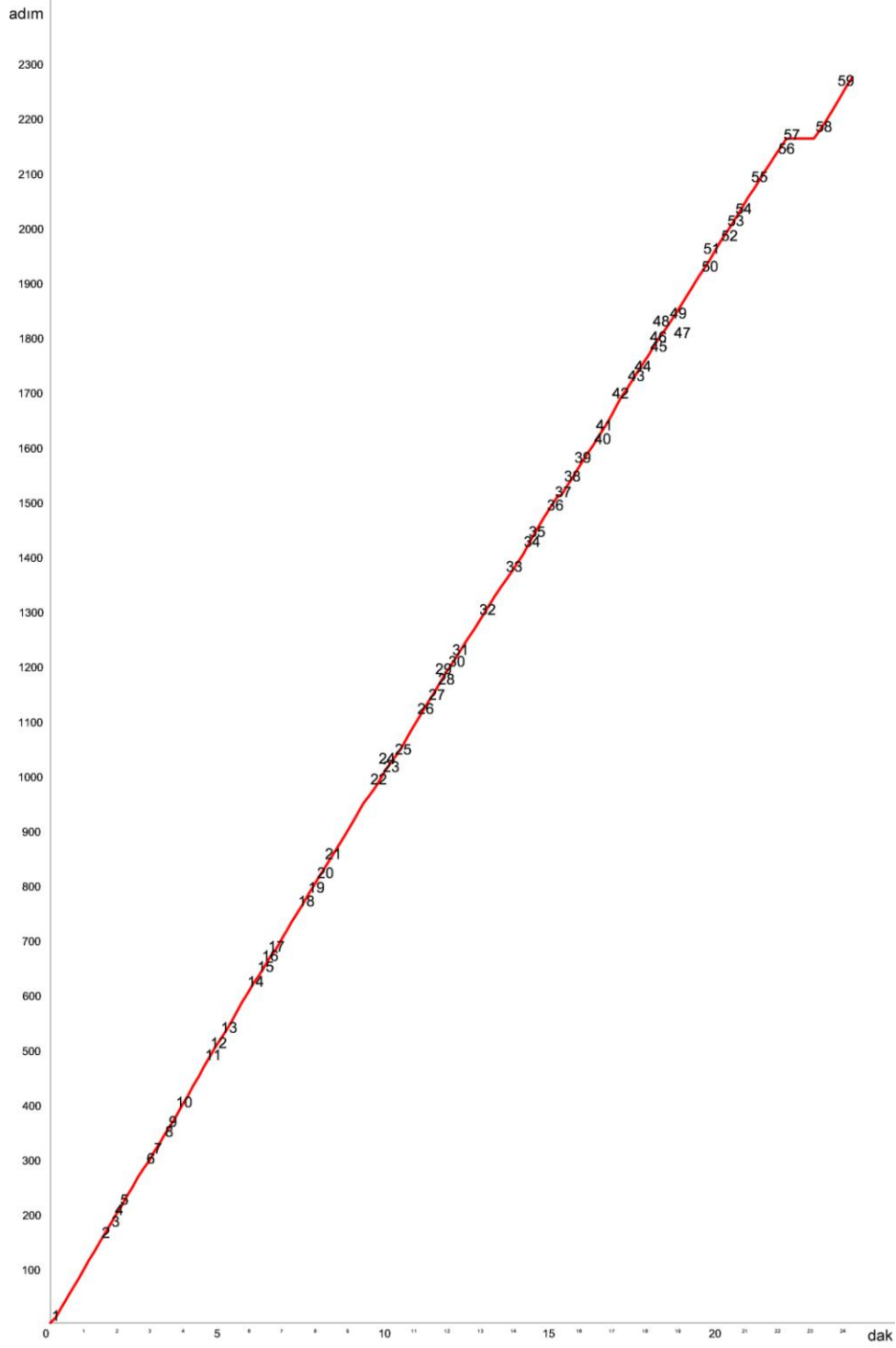
Denek, rota boyunca yaşanan çok çeşitli durumlarla ilgilenmiştir. Bu durumlara ulaşım yönlendirmeleri, satıcılar, müzeler, yoğunluk, süslemeler, resmi yapılar ve simgeler dâhildir. Denek diğer deneklerden farklı olarak, rotada yer alan dükkânlardan birine girerek, buradan bir dergi satın almıştır. Deney, ilgilenilen durumların çeşitliliği ve etkileşim açısından diğer deneylerden farklılaşmaktadır.

Şekil 3.20 : Denek 5'in videosundan kareler.

Şekil 3.21 : Denek 5'in rotası ve bilgilenme eşikleri.

1Şişli Camii 2Ziraat Bankası 3trafik 4kaldırımdakiler 5restoran vitrini 6trafik 7karşı sıradaki yapılar 8vitrin 9yol 10ayakkabıcı 11karşı sıradaki dükkânlar 12karşı sokak 13kuruyemişçi 14köşk 15gözlükçü 16kaldırımda park etmiş bir cip 17vitrinler 18Atatürk evi 19Atatürk evinin kapısı 20yayalar 21Darty 22simitçi 23durak 24yayalar 25bayraklar 26karşı sıradaki yapılar 27simitçi 28metro çıkışı 29kestaneci 30kavşak 31kırmızı ışıkta duran araçlar 32gözlükçü 33kalabalık 34seyyar satıcı 35koşan bir adam 36merdivenin altından geçmeme durumu 37merdiven 38inşaat iskelesi 39araba 40park halinde bir kamyon 41Adıllık 42afişler 43vitrinler 44Burger King vitrinindeki oyuncaklar 45yayalar 46çiçekçi 47Valikonağı Caddesi 48uçan bir kuş 49yılbaşı çiçekleri 50yılbaşı süslemeleri 51yayalar 52ağaçlardaki ışıklandırmalar 53City's valeleri 54karşı sıradaki ağaçlar ve binalar 55karşı sıradaki vitrinler 56dergiler(the economist) 57market 58karakol 59Teşvikiye Camii

Şekil 3.22 : Denek 5'in hareket ve bilgilenme eşikleri.

3.4.1.5 Denek 6

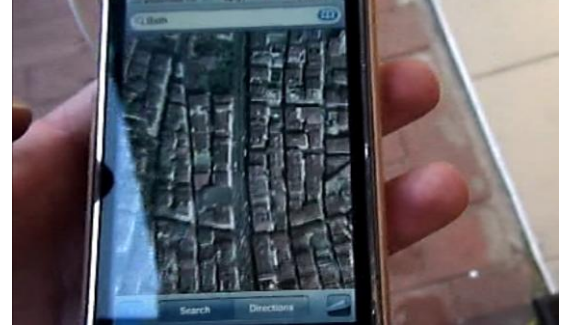
Profil: 22 yaşında, erkek, mimarlık öğrencisi. Nantes, Fransa'da doğdu. Daha sonra 13 yıl Lille'de, 4 yıl Roanne'de, 3 yıl Montpellier'de, 6 ay New York'ta, 5 ay yeniden Montpellier'de, 3 ay Paris'te yaşadı. Erasmus değişim programı kapsamında 7 aydır Cihangir'de yaşıyor.

Denek 6 ile yapılan deney, 07 Nisan 2011 tarihinde, 17.35 – 17.54 arasında gerçekleşmiştir. Denek izledilği rotayı 19 dakika ve 1744 adımda tamamlamıştır (Şekil 3.23). Deney, Perşembe günü ve iş saatlerinde gerçekleştiğinden, trafik yoğunluğu, kalabalık, sevkiyat gibi durumlarla karşılaşmıştır.

Denek 6, Şişli Camii'nin karşı sırasından Halaskargazi Caddesi boyunca devam ederek buradan Ebe Kızı Sokak'a sapar. Ebe Kızı Sokak ve Rumeli Caddesi'ne bağlanan Matbaacı Osman Bey Sokak boyunca malzeme sevkiyatına tanık olarak rotasını sürdürür. Daha sonra Rumeli Caddesi ve Teşvikiye Caddesi boyunca yürüyerek Teşvikiye Camii'ne ulaşır (Şekil 3.24).

Denek 6 yol boyunca sırasıyla, Şişli Camii önündeki AKP seçim standı, banklarda oturan insanlar, trafik ışıkları, yayalar, trafik, dönerci, sohbet eden banka güvenlik görevlisi, belediye çöpçüsü, kalabalık, Gisele Bündchen'in oynadığı Twigy reklamı, yan yoldan gelen kamyonet, karşı sıradaki köşk, afiş ve ilanlar, karşı sıradaki üstüne sonradan kat çıkılmış bina, Atatürk Evi'nin pembe kulübesi, geçen bir THY uçağı ve kuş, seyyar simitçi, org çalan engelli, bariyer, ara sokak ve köşedeki yapı, Ebe Kızı Sokak, vitrinde döner kesen dönerci, kaldırımdaki koli içinde çöpler, sokak toplayıcıları, mal taşıyanlar, kaldırımdaki mal yığınları, kaldırımda yığılmış atıklar, vitrindeki takım elbiseler, yaya trafiğı, ana cadde, sokak toplayıcıları, mal taşıyanlar, kaldırımdaki atık yığınları, Matbaacı Osman Bey Sokağı, trafik, karşı sıradaki yapılar, trafik, vitrindeki abiye elbiseler, simitçi, alışveriş yapanlar, ATM, vitrin ışıkları, bir iş merkezinin cephesi, kalabalık, iphone'da harita, kapı eşiğinde ağlayan bir adam, Mc Donald's, trafik, alışveriş yapanlar, aydınlatmalar, dolmuş, jip, binalar, gökyüzü, City's AVM vitrini, kırmızı tabanlı topuklu ayakkabılar, karşı sıradaki vitrinler, sohbet eden adamlar, simitçi, yan yol, ara sokak, gökyüzünde bir uçak, FMV cephesi boyunca Türk bayrakları, karşı cephe, çiçekçiler, Teşvikiye Camii, Teşvikiye Camii avlusundaki boşluk gibi durumlar ve mekânlarla ilgilenmiştir (Şekil 3.25).

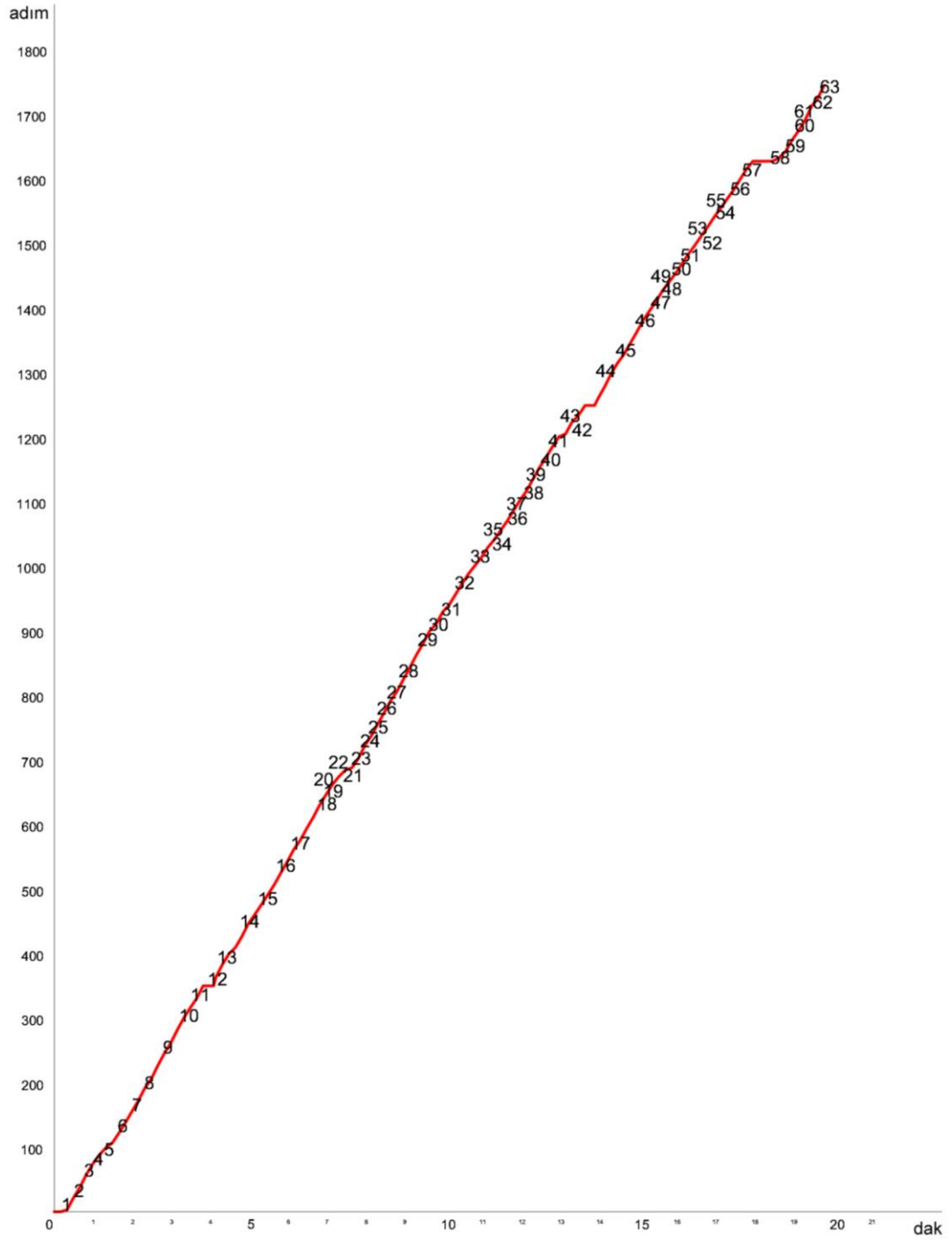
Deney, alternatif rota seçimi, bu rotada ana caddeyle tezat durumların varlığı, dijital ve etkileşimli arayüzlerin kullanımı açısından diğerler deneylerden farklılaşmaktadır. Bu farklılık deneyin varoluş amacını destekler niteliktedir.

Şekil 3.23 : Denek 6'nın videosundan kareler.

Şekil 3.24 : Denek 6'nın rotası ve bilgilendirme eşikleri.

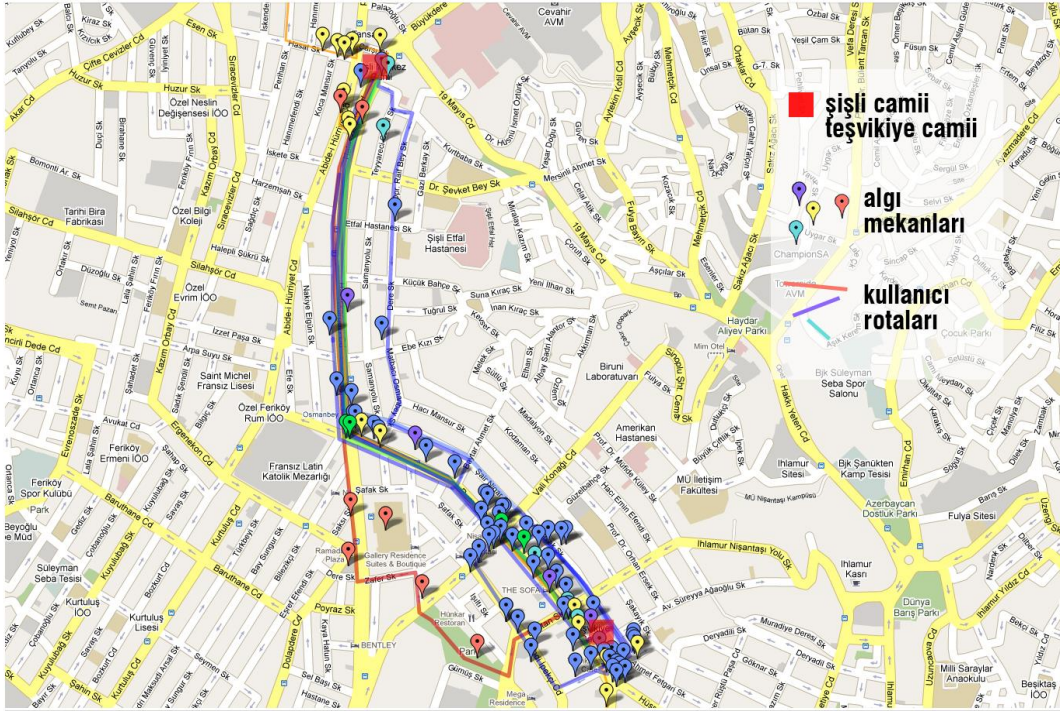
1Şişli Camii önündeki AKP seçim standı 2oturanlar 3trafik ışıkları 4ayayalar 5trafik 6dönerci 7sohbet eden banka güvenlik görevlisi 8belediye çöpçüsü 9kalabalık 10Twigy reklamı 11yan yoldan gelen kamyonet 12köşk 13karşı sıradaki vitrinler 14afiş ve ilanlar 15karşı sırada ek kat çıkmış bina 16Atatürk Evi'nin pembe kulübesi 17geçen bir uçak ve kuş 18simitçi 19org çalan engelli 20bariyer 21köşedeki yapı 22Ebe Kızı Sokak 23döneci, kaldırımdaki çöpler 24sokak toplayıcıları 25mal taşıyanlar 26mal yığınları 27kaldırımda yığılmış atıklar 28vitrindeki takım elbiseler 29sokak toplayıcıları 30motosiklet 31mal taşıyanlar 32Matbaacı Osmanbey Sokağı 33trafik 34karşı sıradaki yapılar 35trafik 36vitrindeki abiye elbiseler 37simitçi 38alışveriş yapanlar 39ATM 40vitrin ışıkları 41iş merkezi cephesi 42kalabalık 43iphone(yol tarifi) 44kapı eşiğinde ağlayan bir adam 45McDonald's 46trafik 47trafik 48alışveriş yapanlar 49aydınlatmalar 50dolmuş 51trafik 52gökyüzü 53City's vitrini 54topuklu ayakkabılar 55karşı sıradaki vitrinler 56sohbet eden adamlar 57simitçi 58ara sokak 59FMV cephesi boyunca Türk bayrakları 60karşı cephe 61çiçekçiler 62Teşvikiye Camii avlusu 63Teşvikiye Camii avlusundaki boşluk

Şekil 3.25 : Denek 6'nın rotası ve bilgilenme eşikleri.

3.4.2 Blog araştırması: deneyim rotası blogu

Paralel okumalardan biri olan blog araştırmasında, deney için belirlenen rotanın bireyler tarafından nasıl izlendiği ve bu rotadaki hangi mekânların bireyler tarafından öncelikle algılandığı ortaya çıkarılmak istenmiştir. Böylelikle araştırmaya katılanların birbirleriyle olan farklılıkları da açığa çıkmış olacaktır.

Bu deney için kullanıcılarına bilgi paylaşım olanağı veren bir ağ sayfasına, herkesçe müdahale edilebilir bir Google haritasının sayfaya entegre olması sağlanmıştır. Konuyla ilgili açıklamaları okuyan katılımcı, herkesçe düzenlenebilir bu kent haritasına ulaşmak için bağlantı adresini kullanır; Google'ın arayüzündeki araçlarla belirlenen noktalar arasındaki rotasını ve bu rota üzerinde yer alan, dikkatini çeken, hatırladığı mekânları tarif eder. Böylece deneye katılan her kullanıcının işlediği rota ve algı mekânları birikerek farklılıkları karşılaştırma olanağı sunar (Şekil 3.26).

Şekil 3.26 : Kullanıcı deneyim rotaları.

Bu deney, bu çalışmada incelendiği noktada sınırlı kalmamakta, tez için incelendiği tarihten sonra da katılımcılar bu adrese bilgilerini işleyebilmektedirler. Dolayısıyla bu dinamik çalışmanın değerlendiriliği anda, paralel deneye katılan 13 katılımcı kimi zaman birbiriyle çakışan farklı rotalarla bu iki nokta arasındaki mesafeyi yürümektedirler. Katılımcıların farklı geçmişleri, deneyimleri, yaşadıkları yerler ve bu semte hatta kente olan aşinalıkları haritaya işaretledikleri algı mekânlarını farklılaştırmıştır (Şekil 3.27). Seçilen rotanın Osmanbey ve Nişantaşı gibi yoğun

kullanılan ve tanınan muhitleri içermesi, aynı zamanda bu bölge ve çevresinde eski ve yerleşik konut dokularının da yer alması sonuçların farklılaşmasındaki etkenlerin bir kısmını oluşturabilir. Öyle ki, deneklerin bir kısmı Teşvikiye, Maçka gibi yakın mesafelerde yaşadıklarından rotanın kapsadığı sokaklara aşinalıkları olmakla beraber, bu bölgeye ait alışkanlıkları da bulunmaktadır. Bu kişilerin algı mekânları ve bu mekânları tarif edişleri de bunu yansıtmaktadır.

Katılımcıların hemen hepsi deney rotasının ilk bölümünü Halaskargazi Caddesi'ni katederek gerçekleştirir. Ancak kimi yolun sol tarafını kimi de sağ tarafını kullanmakta ve burada bulunan mekânları işaretlemektedir. Katılımcılardan yalnızca biri rotanın bu kısmını Halaskargazi Caddesi'ne paralel olan Opr. Raif Bey Sokak boyunca yürür ve buradaki yokuşu Teşvikiye yönünden gelirken oluşmuş algısıyla şöyle tanımlar: *“Teşvikiye tarafından gelindiğinde, çıkılan son yokuş, dar sokakların arasından 1990'lı yıllarda inşa edilmeye başlayan plaza vb. yapıların görülmesi”*. Aynı katılımcı, Rumeli Caddesi üzerindeki bir ara sokağı (Baytar Ahmet Sokak) şöyle tanımlar: *“Buradan gelen araçlar Teşvikiye trafiğini ekarte etmeye çalışan arabalar veya Osmanbey'deki yüzlerce tekstil atölyesi, mağazasına malzeme bırakan ya da buralardan malzeme alan nakliyat araçlarıdır; genelde yayalar için tehditvari bir algı oluştursalar da, sokak araçsız olduğu zaman Rumeli Caddesi'ne kıyasla çekici bir tezat oluşturur”*. Aynı katılımcı Ebe Kızı Sokak'ı katederek, *“Ya bu ya da bir sonraki 'Küçük Bahçe Sokak' Osmanbey'in içinden geçenler için Halaskargazi'ye tekrar çıkılan genişçe bir iki sokaktan biri”* tanımlamısını yapmaktadır.

Deneyin başlangıç noktası Şişli Camii olarak belirtilmiştir, ancak bazı katılımcılar Şişli Camii öncesinde, arkasında ya da çevresinde akıllarında iz bırakmış olan mekanları da işaretlemiştir. Öyle ki bu mekanlarda anıları, alışkanlıkları vardır. Abide-i Hürriyet Caddesi'ndeki Şişli Adliyesi buna örnek olarak verilebilir.

Bir başka katılımcı, Halaskargazi Caddesi'nde ilerlemeye devam ederek ara sokaklardan Valikonağı Caddesi'ne ulaşır ve burada parkın içinden geçerek Teşvikiye Camii'ne varır. Bazı katılımcıların ise, Rumeli Caddesi'ni tamamladıktan sonra Teşvikiye Caddesi'nin iki yönde de paralelinde kalan Abdi İpekçi Caddesi ve Akkavak Sokağı kullandıkları görülmektedir.

Şekil 3.27 : Katılımcılar tarafından işlenmiş algı mekânları.

erdem üngür: ramada otel, eski tiyatro binası, kokoreççi, vedat tek evi, parkın komik kedileri.

nazlı tümerdem: ışık lisesi, hak pasajı, atatürk evi, alaaddin.

can yılmaz: karakol, saray muhallebicesi, chinese in town.

ipek baycan: sushi co.

bihter yılmaz: simitçi, adliye, baklavacı-çerezci, balıkçı, manav, anahtarcı, meyvasucu, ziraat bankası, lezzet, simitçi, c.c.c., karakol, bayraklı cephe, saray muhallebicesi, mili reasürans, güzel ara sokaklar, kafeler-yol ayrımı.

ömer çavuşoğlu: yokuş, ana caddeye bakış, osmanbey girişi.

gözde çakır: yargıcı, city's avm, yapı kredi bankası, mado.

sinem boyacı: coşkun sucukları, pehlivan.

eser yağcı: house cafe, egg&burger, ışık lisesi, mudo concept, meydan, backhaus, muji, çiçekçi, stefanel, şişli kaymakamlığı, pasaj, garanti bankası, rumeli cafe, kat otoparkı + sinema, şişli camii.

enise karaçizmeli: dolmuş durağı, house cafe, city's avm, yargıcı, galata muhallebicesi, kırıntı, vakko, taksi durağı, zamane kahvesi, cafe nero, starbucks, mc donald's, iş bankası, simitçi, pull&bear, kovan fırın, kitapçı, metro durağı, moda okulu, salon cafe, topshop, karakol, market, hamburgerci, cafe, eczane, anıt, simitçi, iç çamaşırıcı, wiener wald.

alper derinboğaz: sergi vitrini, city's ekranı, mc donald's, nordsee, köşe mağazalar, karakol, saray muhallebicesi.

tuğba erdil: banka, cafe, karakol, avm cephesi, mc donald's, butikler, garanti atm, cafe rumeli.

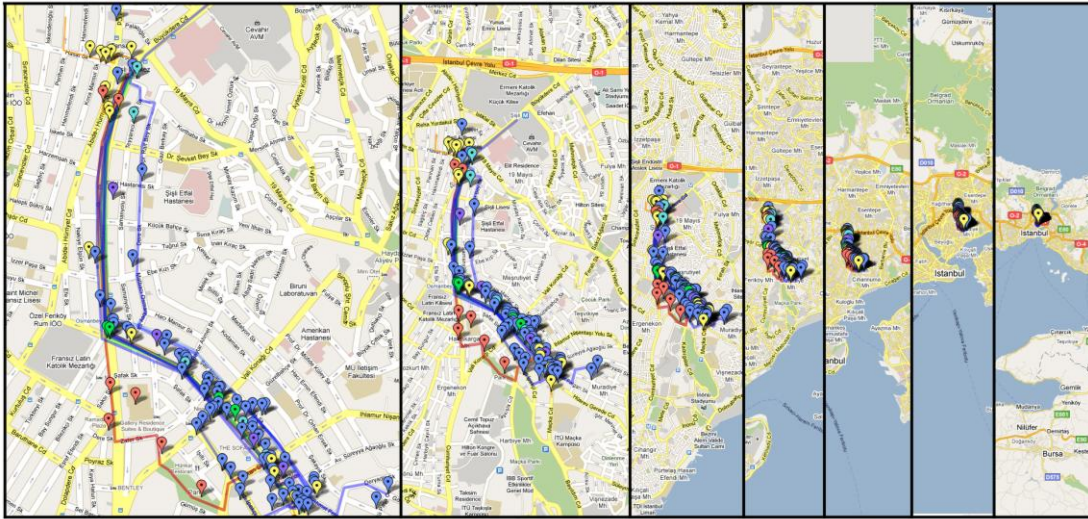
katiimcilar

Şekil 3.27 : (devam) Katılımcılar tarafından işlenmiş algı mekânları.

Rota boyunca yeme – içme mekanlarının yanısıra ticari mekanlar, bankalar, kamu yapıları, okullar, tarihi yapılar ve metro çıkışları, taksi ve dolmuş durakları gibi ulaşım noktaları katılımcıların algı mekanlarını oluşturmuştur. Bu mekanların bazıları buluşma noktaları olarak belirtilmiş, bazılarıysa izledikleri yolun referans noktaları olarak tanımlanmıştır. Karakol, Işık Lisesi, Saray Muhallebici, Yargıcı mağazası ve City's Alışveriş Merkezi en çok işaretlenen algı mekanları olmuştur.

Katılımcıların bazıları anıtsal yapılara, bazıları yeme-içme mekânlarına, kimi çevre ve dokunun yaşantısına dair ayrıntılara, kimi de butiklere, giyim üzerin olan dükkânlara ve cafelere değinmiştir. Dolayısıyla benzerlikler gösteren algı mekânları ve rotalar da oluşsa da katılımcılar arasındaki farklılıklar net olarak okunabilmektedir. Kaldı ki algı mekânlarının yanısıra, rota seçimi konusunda 13 katılımcı arasında 5 farklı kullanım gözlenmiştir. Sınırlı sayıda kullanıcıyla ortaya çıkan bu veriler bu rotayı kullanan tüm bireylerce ortaya konabilse, önceden tahmin edilemez, deyalı ve zengin bir bilginin ortaya çıkacağı aşikârdır.

Aynı haritaya üst ölçekten bakıldığında bu çeşitlilik azalmaya ve yok olmaya başlar; tek tek okuduğumuz durumlar birleşerek okunmaz olur. Google Map, işlenmiş bu farklı değerleri birleştirmeye çalışır. Ancak, böyle bir okuma tıpkı üst ölçekli haritalar ya da hava fotoğrafları gibi deneyim rotasına benzer yoğunlukta ve çeşitlilikte bir bilgi sunamaz (Şekil 3.28). Aksine elde edilen çok katmanlı bilgi yok olur, okunmaz hale gelir.

Şekil 3.28 : Farklı ölçeklerde deneyim rotası.

3.4.3 Orhan Pamuk'un Teşvikiye anıları

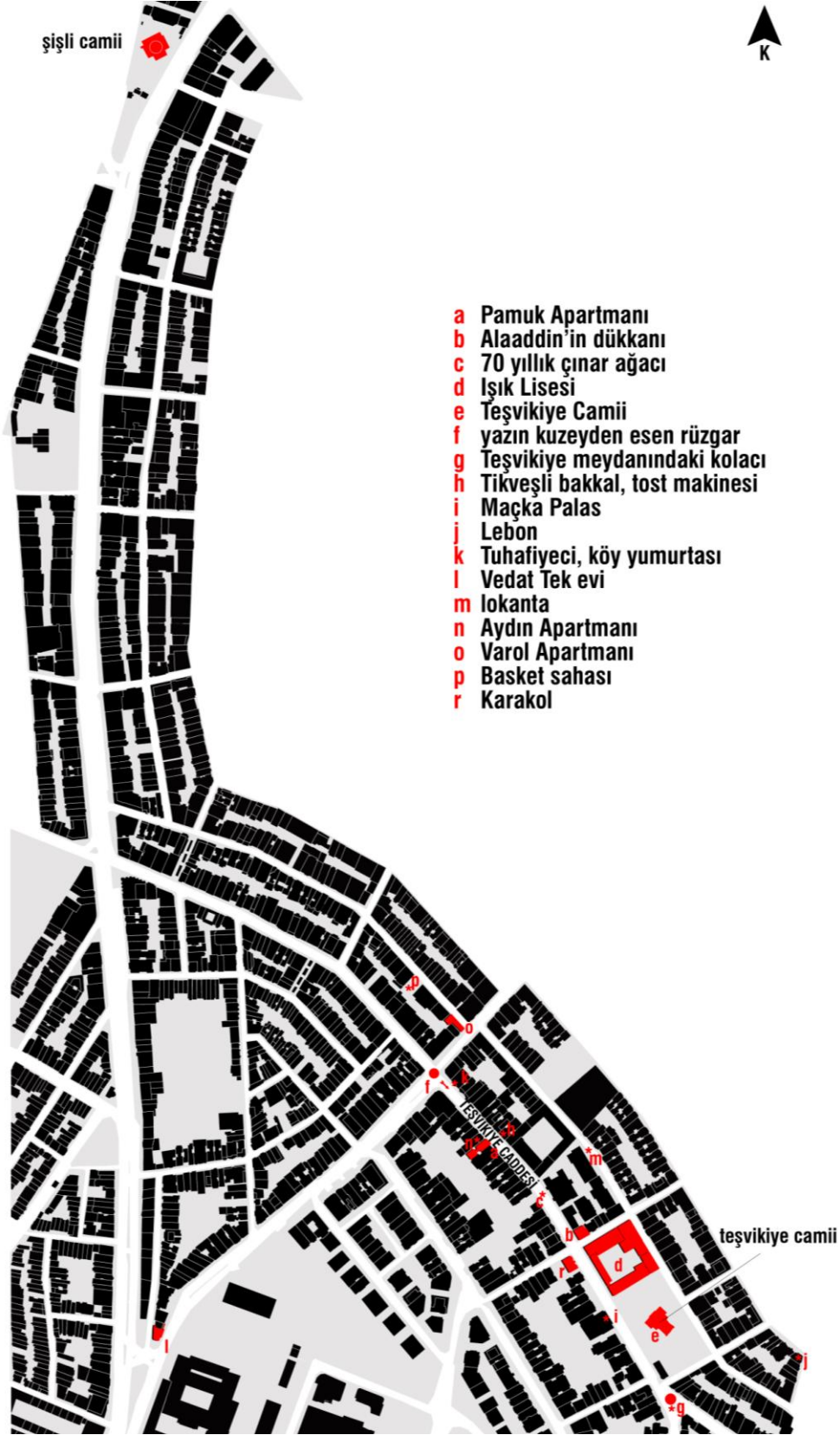
Orhan Pamuk, İstanbul'da doğmuştur. New York'ta geçirdiği üç yılın dışında, 1952'den beri Teşvikiye Caddesi üzerindeki Pamuk Apartmanı'nda yaşamaktadır (Pamuk, 2010). Dolayısıyla Nişantaşı'na ve Teşvikiye'ye dair uzun bir dönemi kapsayan anılara sahip bir kimsedir ve bu anılarını romanlarında da kullanmaktadır.

Orhan Pamuk'un anılarının deneyde olduğu gibi yakın bir zamanda gerçekleştirilmiş bir ana ait olmayan ancak bir yaşam kesitinde birikmiş anılarla katmanlaşarak oluşmuş ve tıpkı İBB hava fotoğrafları, İMP planları, Pervititch haritaları, Google Earth haritaları, Deneyim Rotası blogunun katmanlaşmış haritası gibi gerçekleştirilen deneye paralel bir okuma olması beklenmektedir.

Orhan Pamuk'un romanlarında, hayatının büyük bir bölümünü geçirdiği Nişantaşı'nın izleri bulunur. Orhan Pamuk, çocukluğundan, hayatından, yaşadıklarından bahsettiği kitabı Manzaradan Parçalar'da İstanbul'a ve özellikle Nişantaşı – Teşvikiye çevresine dair anılarından bahsetmektedir (Şekil 3.29). Pamuk Apartmanı(a) ve Varol Apartmanı'nda(o) yaşamıştır. Şehri dolaşıp neye ihtiyaç varsa toplayan ve her şeyi satan Alaaddin'in dükkânından(b) alışveriş etmiştir. Evinin penceresinden yetmiş yıllık çınar ağacı(c) görünür. Işık Lisesi'nde(d) okmuştur. Teşvikiye Camii(e) yaşadığı yerin simgelerinden, referanslarından biridir. Nişantaşlılar, kuzey – güney yönünde uzanan Teşvikiye Caddesi'nde yazın kuzeyden esen rüzgârı(f) hissetmektedirler. Teşvikiye Meydanı'ndaki kolacıda(g) gömlekleri ütülenip kolalanmıştır. Evlerinin karşısındaki, sonradan Tikveşli Yoğurtları'nın sahibi olacak, Tikveşli Bakkal'dan(h) alışveriş edilmiştir; burada İstanbul'daki sayılı tost makinelerinden biri vardır. Maçka Palas(i) Türkiye'nin ilk büyük apartmanlarından. "Karanlık" tabir edilen ve gitmemeleri gereken diskoteklerden biri Lebon'dur(j). Köşedeki tuhafiyeci(k) çorap, koku, kolonya, takının yanı sıra köy yumurtası da satmaktadır. Vedat Tek'in evi(l) onun gözünde özel bir yere sahiptir. Akkavak Sokağı'nda gittikleri bir lokanta(m) vardır. Pamuk Apartmanı'nın yanında Vedat Tek tarafından yapılan daha sonra "gaddarca" yıkılıp yeniden yaptırılan Aydın Apartmanı(n) vardır. Şişli Kaymakamlığı'nın arkasındaki basket sahasında(p) amatör küme takımı Nişantaşıspor çalışmaktadır. Karakol binası(r) hiç değişmemiştir (Pamuk, 2010).

Orhan Pamuk hikâyelerinde de konu aldığı bu mekânlara dair çocukluğundan itibaren biriktirdiği anılara sahiptir. Dolayısıyla zihninde iz bırakan birçok yenilik bu mekânlarla özdeşleşmiştir. Caddeyi rüzgârıyla, bakkalı ender rastlanan tost makinesiyle, tuhafiyeciyi çekmecesinden çıkardığı köy yumurtasıyla hatırlar. Bunlar

kent yaşantısına dair gözden kaçabilecek ayrıntılardır ve ancak bireysel ölçekte karşılaşılabılır durumlardır ve bize kent költürüne dair birçok ipucu verir.

Şekil 3.29 : Orhan Pamuk'un Teşvikiye anıları.

Orhan Pamuk hikâyelerinde de konu aldığı bu mekânlara dair çocukluğundan itibaren biriktirdiği anılara sahiptir. Dolayısıyla zihninde iz bırakan birçok yenilik bu mekânlarla özdeşleşmiştir. Caddeyi rüzgârıyla, bakkalı ender rastlanan tost makinesiyle, tuhafiyeciyi çekmecesinden çıkardığı köy yumurtasıyla hatırlar. Bunlar kent yaşantısına dair gözden kaçabilecek ayrıntılardır ve ancak bireysel ölçekte karşılaşılabılır durumlardır ve bize kent kültürüne dair birçok ipucu verir.

3.5 Deneyin Sonucu

Bireyin içinde yaşadığı, dönüştürdüğü ve dönüştüğü kent yaşantısına dair çoğulluğu ve çeşitliliği vurgulayan yeni bir anlayış önerme niyetinde olan çalışma, bu niyeti çoklu deneyler aracılığıyla ortaya koymaya çalışmıştır. Bunun için üç farklı deney katmanı kullanılmıştır. Bu katmanlar kullandıkları rotalar ve yaklaşımları açısından birbirleriyle ortak özellikler taşır. Bu deneylerden ilki, altı farklı deneyin rotayı birebir deneyimleyerek ve bu deneyimlerini bir kamera aracılığıyla kaydetmeleriyle; ikincisi bir blog sitesi üzerinde oluşturulan etkileşimli bir haritaya belirlenen rotayla ilgili kullanıcıların deneyimlerini işlemeleriyle; üçüncüsü ise, Orhan Pamuk'un romanlarında geçen Teşvikiye anılarının aynı rotaya işlenmesiyle gerçekleştirilmiştir.

İlk deneyde, deneklerin algı mekânları, rotaları, rotayı tamamladıkları süreç, duraksamaları, hızlanmaları ve yönelişleri detaylı bir şekilde incelendi. Denek videoları 10 saniyelik sürelerle bölünerek grafikleştirildi. Bir aylık bir süreçte tamamlanan 5 farklı deney, istatistiksel ve üst ölçekteki değerlendirmelerle kıyaslandığında oldukça küçük bir zaman diliminde gerçekleşirken, bu zaman diliminde bile deneklerin etkilendiği dışsal veriler farklılıklar gösterdi. Örneğin ilk deneyin gerçekleştiği 13 Kasım tarihi Kurban Bayramı öncesine ve dolayısıyla bayram yoğunluğuna denk gelirken, Aralık ayına rastlayan deneylerde Yılbaşı hazırlıkları ve sokak süslemeleriyle karşılaşıldı. Elbette 1 aylık süreç 5 deneyin tamamını kapsamaktadır, oysa teker teker ele alındığında deneyler, 24 – 32 dakika arasında değişen süreçlerde gerçekleşmiştir ve saniyelerle değerlendirilmiştir.

Denekler arasındaki farklılıklar, 3.4.1 bölümünde detaylı olarak, haritalar ve grafikler karşılaştırılarak incelenebilir. Genel hatlarıyla belirtmek gerekirse, Denek 1'in daha çok yeme-içme mekânlarına, motosikletlere ve yapısal durumlara; Denek 2'nin alternatif kaldırım kullanımlarına, vitrinlere ve sinema salonlarına; Denek 3'ün, butiklere, afişlere ve yılbaşı süslemelerine; Denek 4'ün indirimlere, ayakkabıcılara ve diğer yayalara; Denek 5'in, anıtsal yapılara, seyyar satıcılara ve dergi satan dükkânlara, Denek 6'nın ise, rotaya paralel sokaklardaki çöp toplayıcıları gibi farklı durumlara odaklandığı gözlenmiştir. Bunun dışında, denekler, rota tercihlerinde,

rotayı kullanma hızlarında, duraksama ve yönlenişlerinde de birbirlerinden farklılık göstermişlerdir.

Oluşturulan bir blog üzerinden gerçekleştirilen ikinci deneye, tezin yazıldığı süreç itibarıyla 13 kişi katıldı ve bu kişiler birbirlerinden farklılaşan rota ve algı mekânlarını kaydettiler. Katılımcılar, rotaya dair farklı alışkanlıklara, aşinalıklara ve geçmişe sahip olmalarının da etkisiyle, birbirinden farklılaşan rotalar ve algı mekânları işlediler.

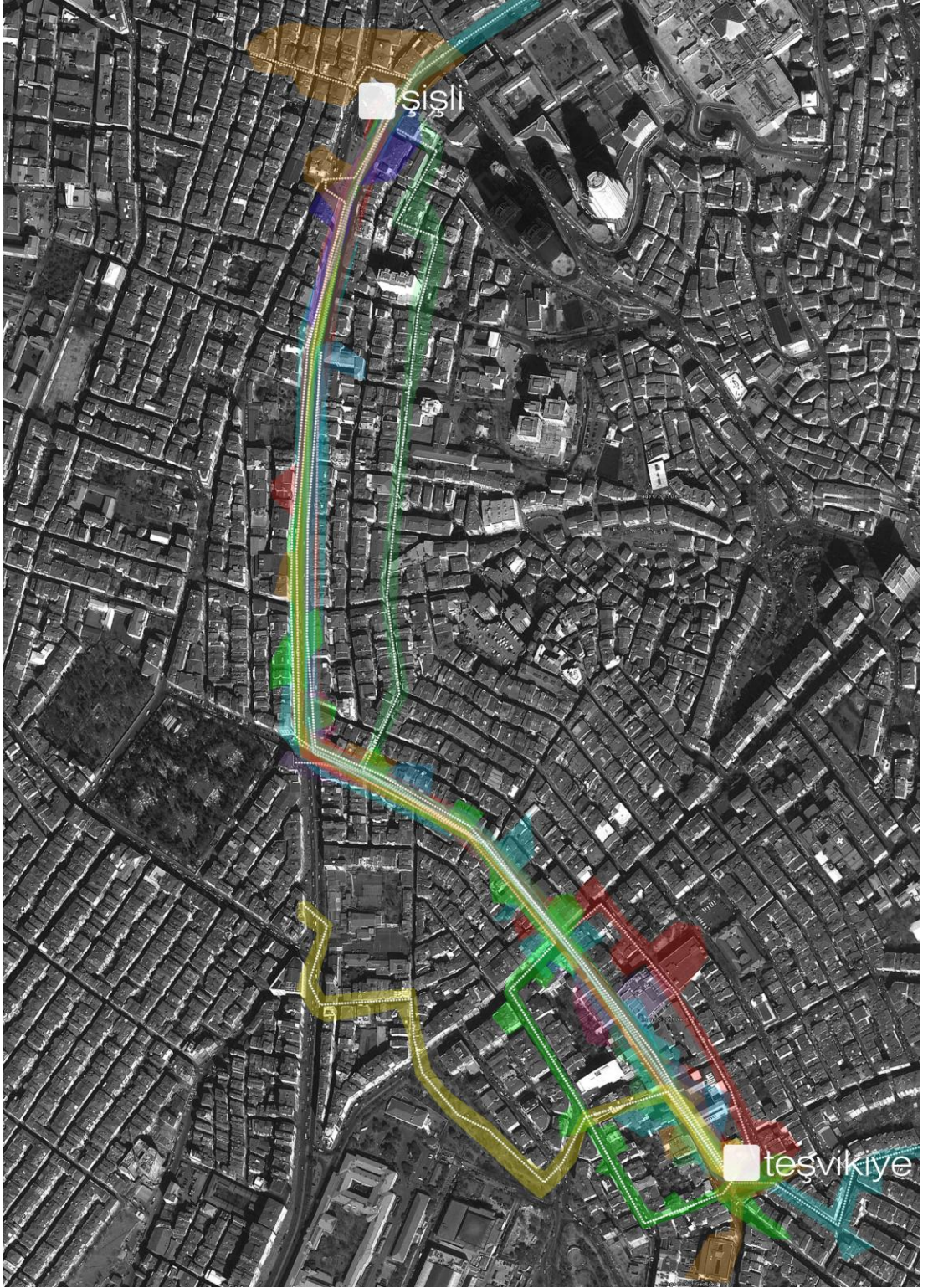
Orhan Pamuk'un anıları üzerinden gerçekleştirilen üçüncü deneyde ise, bir bireyin hayatına yayılan bir zaman dilimi söz konusu olmuştur. Orhan Pamuk'un Teşvikiye'ye dair anıları, 1950'lerden bu yana, bu çevrede neler yaşandığına ve gündelik yaşantının nasıl bir dinamik içerisinde olduğuna dair bilgi vermektedir. Deneyde ise bu anıların bir kısmı yansıtılabilmektedir. Deneye yansıyan kısmı bile bu anıların, diğer deneyler ve deneklerden farklılaşmasının ortaya konmasında etkili olmuştur.

Altı deneğin katılımıyla gerçekleştirilen ilk deney 13 Kasım 2010 – 7 Nisan 2011 tarihleri aralığındaki altı farklı günde ve 19 – 32 dakika arasında değişen zaman dilimlerinde, deneyim rotası blogu 21 Ekim 2010 tarihinden itibaren, Orhan Pamuk anıları ise 1950'lerden günümüze uzanan bir zaman diliminde gerçekleşmiştir. Geleneksel belgelemelerden farklı olarak bunlar durağan bilgiler değildir; çoğaltılabilir ve eklemlenebilir bir yapıdadırlar (Şekil 3.30).

Bu çalışmayla ya da benzer bir bakışla üretilecek yeni çalışmalarla var olan temsillerin dışında bir bilgi elde edilmiş olur. Bu bilginin nasıl işleneceği ve araştırılan alanla ilgili bir müdahale durumunda bu bilginin ne şekilde kullanılacağı yeni bir araştırma konusudur. Bu çalışmanın bu noktadaki katkısı ise, bu verinin tartışılabilirliğini ortaya koymaktır.

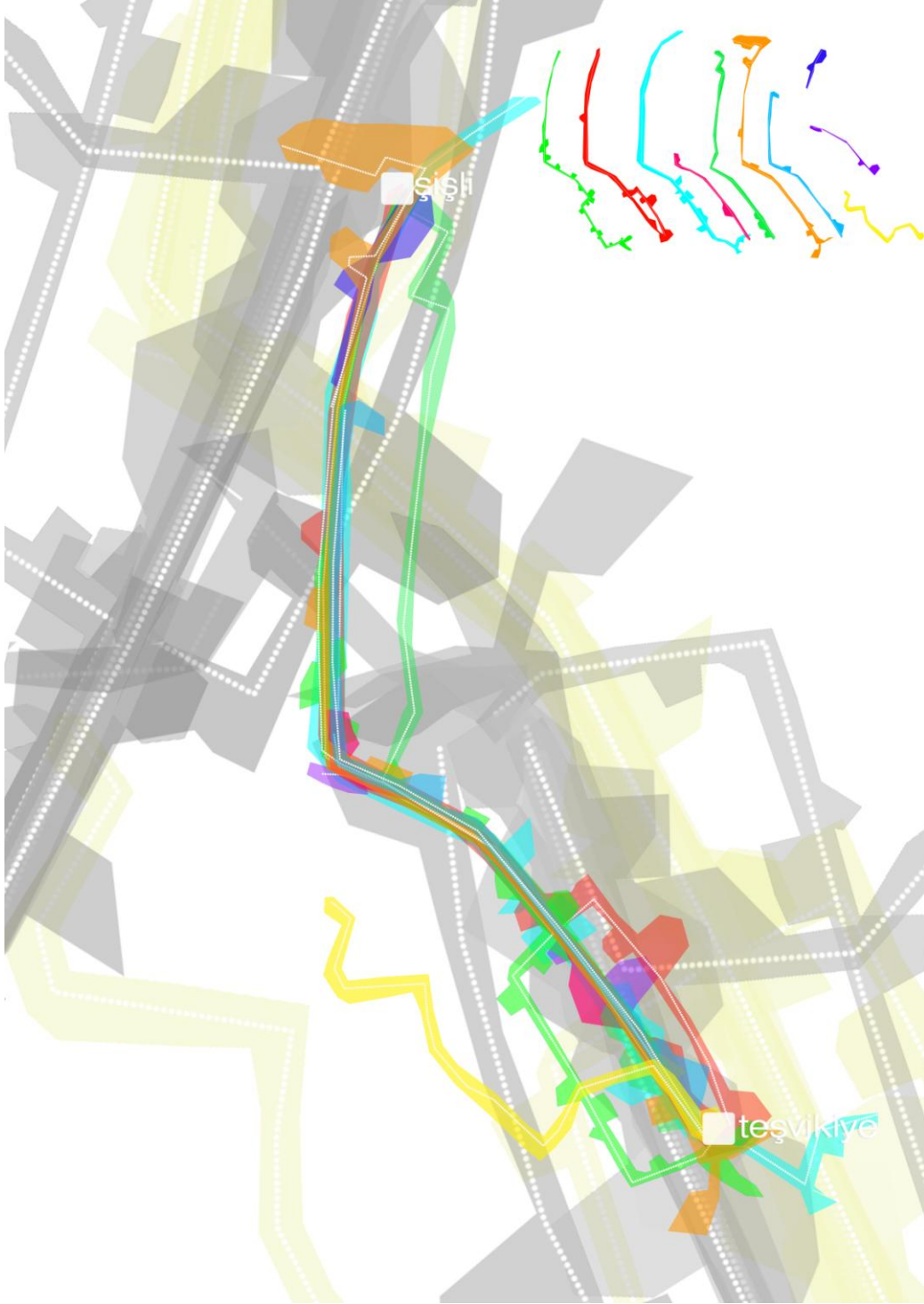
Öyleyse, kent parçasına bir müdahale gerektiğinde var olan veriler ve bu verilerin temsillerinden farklı olan bu yeni veriler nasıl kullanılabilir? Kentsel deneyime paralaktik bir bakışla bakılarak elde edilen verilerin işlenmesi için bir süreç önerilebilir mi? Önerilecek süreç hangi işleyişleri kapsayabilir? Mimarın bu süreçteki rolü nedir?

Bu durumda ilk akla gelen, sürecin, gündelik verilerin toplanması, bu verilerin işlenerek ya da arayüzler aracılığıyla okunabilir hale getirilmesi, okunan verilerin katkısı ve tüm bu verilerin arşivlenmesini kapsamasıdır.

Şekil 3.30 : Deney verileriyle oluşan yeni katmanlar.

Gündelik verilerin toplanması STK, belediyeler gibi örgütlenmeler aracılığıyla olabileceği gibi mobil cihaz arayüzleri gibi araçlarla da olabilir. İndirgenmeden toplanan bu veriler bir araya getirilerek söz konusu tasarım problemlerine cevap aranırken gerek duyulan okumalarla değerlendirilebilir.

Şekil 3.30 : (devam) Deney verileriyle oluşan yeni katmanlar.

Bunun yanısıra, bu veriler kentlilerin beklentilerini ya da ihtiyaçlarını tespit etmek için bir araç da olabilir. Böylelikle kentli bireyler yalnızca kendilerine yöneltilen sorulara cevap vererek beklentilerini/ihtiyaçlarını dile getirmek yerine yaşantılarının her anında karşılaştıkları farklı durumlarda olagelen etki/tepkilerle kent yaşamına ve oluşuna katkıda bulunurlar. Mimar da bu noktada süregelen durumları yorumlayan, yeni cevaplar arayan ve uygulayan rolünü sürdürecektir.

4. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Metropol deneyiminde farklı algılar, farklı tanımları olanaklı kılmaktadır. Bu farklılıklar derlenip bir üst bakış altında eşitlenemez; böyle bir çaba karşısında anlamını yitirir, okunamaz hale gelir. Öyle ki her birey ve bu bireylerin kente dair deneyimleri kendi anlatısına sahiptir. Bu çalışmada da, farklılıkları görmezden gelen geleneksel ve istatistiksel yöntemlerin aksine, bu farklılıkların çoklu okumalarla açığa çıkarılması amaçlanmıştır. Bunun yanı sıra bu okumalar aracılığıyla elde edilen bilgi ile var olan temsiller arasındaki paralaks kaymayı ortaya koymak, bu durumu tartışmaya açmak ve bunun üzerine yeni fikirler üretilmesini teşvik etmek de amaçlar dahilindedir. Bu amaçlarla yola çıkılarak, paralaks bakış aracılığıyla kentsel deneyim değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Birey ve metropol kavramlarının birbiriyle ilişkilendirilmesinde bir üçüncü temel kavram olarak paralaksın ele alınmasına dayanan kavramsal süreç, gündelik hayata dair birçok yan kavramdan da beslenmiş ve bunları ortaya koymuştur. Mobilite, muğlaklık, lineer olmama, deneyim, çağdaş varoluş, global kent, kentsel etkileşim, çoğulluk, tüketici estetiği, toplumsal hareket, gerçeklik, hız, sanal mekan gibi kavramlar bunların arasında sayılmıştır.

Birey ve metropol ilişkisinde ele alınan farklılıklar paralaks aracılığıyla ortaya konmaya çalışılmıştır. Bu çalışmada, ortaklıklardan ziyade farklılıklar ele alınmıştır. Bu nedenle paralaks tam da bu farklılıklara odaklanmak için gerek çok katmanlı bakış açısı gerekse fark üzerine açılımıyla bu ilişkiyi sağlamada anahtar rolü üstlenmiştir. Paralaks'ın bu çoklu bakışı, çoklu deneylerin önerilmesine ilham vermiş; farklı nitelikte, farklı araçlar ve teknikler kullanan üç paralel deney kurgulanmıştır. Bunlar, etkileşimli ve açık kullanımlı bir altlık aracılığıyla deney rotasının farklı bireylerce kullanımını ve algısını ortaya koyan sanal deney, sanal deneyin bir ön hazırlık niteliğiyle potansiyel sonuçlarını tahmin etmemize olanak sağlayan ve altı farklı denekle Şişli – Teşvikiye rotasında gerçek zamanlı olarak ve kamera aracılığıyla gerçekleştirilen analog deney ve aynı rotaya dair hikayelerinde çok katmanlı ve zaman zaman kurmaca anıların aktarıldığı Orhan Pamuk kitaplarındaki anıların temsilinden oluşmaktadır.

Sanal deney, kesintiye uğramayan ve sonu tanımlanmamış bir süreci kapsar. Kullanıcılar diledikleri anda etkileşimli haritanın bulunduğu sayfaya ulaşip rotalarını, anılarını veya yorumlarını bu harita üzerine işleyebilirler. İşlenen zaman ve verinin kim tarafından işlendiği kaydedilir. Tüm bu bilgiler birikir. Analog deneyde, söz konusu olan zaman dilimi dakikalarla ifade edilmektedir. Böyle bir bilgi, hiçbir geleneksel analiz yönteminde ya da tümevarılan istatistiklerde elde edilemez. Ancak tamamıyla kentle ilişki kuran, yaşayan, yönelen ve yönlendiren kısaca gündelik yaşantının bir parçası olan gerçek insanların gerçek deneyimlerine dayalıdır. Orhan Pamuk ise tıpkı analog deneye katılan denekler gibi anlattıklarıyla geçmişine de dahil olabildiğimiz ve bu rotayı kullanan bir denek olarak değerlendirilmiş; ancak önceki deneylerden farklı bir teknik ile hikayelerinde sunmuş olduğu veriler değerlendirilerek paralel bir okuma gerçekleştirilmiştir.

Bu deneyler esnasında, bireyin metropolle ilişkisinde açığa çıkan iletişim, etkileşim, paylaşım, tercih, yöneliş, aşinalık, karşılaşma, tesadüf ve rutin gibi durumlar deneye katılan bireylerin farklılıklarına dair ipuçları vermiş, ortaya çıkan sonuçlarla ilgili fikir edinilmesini sağlamıştır.

Farklı nitelikte, farklı araçlar ve teknikler kullanılarak çeşitlenen bu deneyler aracılığıyla çoklu veriler elde etmek amaçlanmıştır. Analog deneyde kamera ve sokaklar, sanal deneyde internet ağı ve son deneyde de Orhan Pamuk romanları ve hikayeleri kullanılmıştır. Deneylerin her birindeki katılım da farklı şekillerde olmuştur. İlk deneyde denekler deneye doğrudan dahil ve gerçeğe etkileşimdeyken, ikinci deneyde geçmişe ait deneyimlerini zihinlerinde kalanlarla haritaya işlemiş, son deneyde ise bahsedilen zaman, mekan veya bahseden ile doğrudan iletişimde bulunulmadan, üçüncü bir şahıs, yani deneyi yapan deney katılımcısı olmuştur. Bu deneylerin oluş süreçleri de birbirinden farklıdır. Örneğin, sanal deney bitmeyen bir süreci kapsarken, analog deney tariflenen rotanın sonlanmasıyla sürecini tamamlar, Orhan Pamuk'un anıları ise zaten geçmişe ait bir süreci kapsar.

Bu çalışma, var olan yöntemlerin alternatifleri olduğunu ve bu alternatiflerin yeni pencereler açabileceğini ortaya koymaya çabalamaktadır. Bu deneyler aracılığıyla da söz konusu araştırmaların yapılabilirliğinin altı çizilerek, kent deneyiminin kentle ilgili karar verme sürecinde önemli bir girdi olduğu vurgulanmıştır. Bu noktada, deneyler aracılığıyla elde edilen verilerin var olan temsil ve bilgiden farklılığının ortaya konması önemlidir.

Deney bölümünde de belirtildiği gibi kente dair var olan temsiller indirgenmiş haritalardan ibarettir. Bunlar farklı zaman dilimlerini kapsarlar, ancak gündelik

yaşamın verilerini yansıtmaktan oldukça uzaktırlar. Oysa ki, kent yaşantısının kurgusunu oluşturan bu verilerdir ve bireyin ya da karar verici mekanizmaların kentle olan etkileşimini yönlendiren girdileri oluşturması gereken de bu veriler olmalıdır. İndirgenmiş, var olan temsiller ile gündelik verilerin çok katmanlı, bir üst bakış altında eşitlenmemiş yapısı arasındaki bu farklılık paralaks kayma olarak nitelendirilmiştir.

Bu çalışma bir yöntem önerisi değildir, aksine bu çalışma sınırları koyulmuş, maddeleri, kuralları belli sayısal ifadelerin birey ve metropol ilişkisini anlamaktan uzaklaştığını böyle bir niyetle hareket edilmiş olsa bile bu yöntemlerin amacına ulaşmadığını ortaya koymaya çalışır. Kent, bireyden ve gündelik hayatın pratiklerinden soyutlanarak okunamaz, aksine tam da bu durumların üzerine giderek, kurcalayarak, deşifre edilerek kente ve dinamiklerine yaklaşılabilir.

Bu çalışma bir yöntem önermez ancak, paralaks bakışın bir uzantısı olarak çoklu ortamları kurgusuna dahil eder. Bunun için sanal ortamda kullanıcılar tarafından müdahale edilebilir bir etkileşimli harita, metropol deneyiminin kaydedebileceği bir video ortamı ve kurgusal ve gerçek ortamların ve mekanların hikaye edildiği romanlar kullanılmıştır. Aynı zamanda karşılaştırmalar için eski haritalar ve belgeler de bu sürece dahil edilmiştir.

Kentler ve kentlilik, çağımızda gittikçe artan bir kitleyi kapsayan konulardır. Metropollerse farklılıkların, çeşitliliğin ve gündelik hayatın dinamiklerinin en yoğun olarak karşılaşıldığı ortamlardır. Rutinleri olmayan bu oluş, katmansız, lineer bir bakışla değerlendirilemez. İçinde yaşadığımız bu dinamik ortam, çoğaltılıp çeşitlendirilebilen, katmanlaşabilen, yeniyi açık ve yine dinamik bir yaklaşımla ele alınmalıdır. Bu yaklaşım elbette, bu tezde kullanılan yöntemlerle sınırlı kalmaz ve kalmamalıdır.

Tüm bu araştırmanın çıktıları göz önüne alındığında, gündelik yaşam verilerinin kentle ilgili bir müdahalede nasıl bir işleyişle kullanılacağı yanıtlanması gereken başka bir sorudur. Bu noktada paralaktik bakışla elde edilen bilginin çeşitli aşamalarla işlenebileceği düşünülebilir. Bu sürecin tasarlanmasında kent-birey ilişkisinin birbirini dönüştüren yapısını temel almak esas olacaktır. Böylelikle birey kente yapılan herhangi bir müdahaleyi yönlendirenlerden biri olacak, dolayısıyla kent bireyin sözü olacaktır.

Bu aşamalar verilerin toplanması, işlenmesi ya da okunur hale getirilmesi, okunan verilerin katkısı ve arşivlenmesi olarak ele alınabilir. Bu süreç bir başka araştırmanın konusudur, ancak bu çalışmanın devamı niteliğindedir. Böyle bir araştırma, bu

Çalışmayla nerilen bakışın kenti ele alıştaki gerekliliğini vurgulayacak, belki de yeni açılımlar sağlayacaktır.

KAYNAKLAR

- Ascher, F., 1995. *Métapolis, ou, L'avenir des villes*, Odile Jacob, Paris.
- Augé, M., 1995. *Non-Places Introduction to an Anthropology of Supermodernity*, Verso, London.
- Barthes, R., 1996. *S/Z*, YKY, İstanbul.
- Benjamin, W., 2006. *The Writer of Modern Life: Essays on Charles Baudelaire*, ed. by Micheal W. Jennings, Harvard University Press, Cambridge.
- Brouwer, J., Mulder, A., 2007. *Interact or Die!*, V2_Publishing/NAi Publishers, Rotterdam.
- Calvino, I., 2004. *Görünmez Kentler*, YKY, İstanbul.
- Coates, N., 2003. *Guide to Ecstacity*, Laurence King Publishing, London.
- Coates, N., 2007. *Mixtacity*, Tate Modern 2007, Alındığı tarih: 30.08.2010, Nigel Coates: <http://www.nigelcoates.com/project/mixtacity>.
- Debord, G., 1958. 'Theory of the Dérive', Internationale Situationniste, Sayı:2, Alındığı tarih: 23.02.2010, Situationist International Online: <http://www.cddc.vt.edu/sionline/si/theory.html>.
- Erdem, A., Eren, Ç., Aydemir, Z., Baycan, İ., 2009. Experience, Represent, Manipulate: Metropolitan Space Fragmented, IAPS, İstanbul.
- Foucault, M., 1972. *The Archaeology of Knowledge and The Discourse on Language*, Pantheon Books, New York.
- Gausa, M., 1999. Dynamic time - <in>formal order: <un>disciplined trajectories, *Quaderns* 222.
- Gausa, M., Gualart, V., Müller, W., Soriano, F., Porras, F., and Morales, J., 2003. *The Metapolis Dictionary of Advanced Architecture*, Actar, Barcelona.
- Ghent Urban Studies Team, 1999. *The Urban Condition: Space, Community and Self in the Contemporary Metropolis*. D. De Meyer, K. Versluys (Directors). Rotterdam: 010 Publishers.
- Harvey, D., 1989. *The condition of postmodernity: an enquiry into the origins of cultural change*, Blackwell, Oxford.
- Harvey, D., 2008. *The right to the city*, *New Left Review* 53, s.23-40.
- Holl, S., 1988. *Phenomena of Relations*, Walker Art Center and The MIT Press.
- Jacobs, J., 1992. *The Death and Life of Great American Cities*, Vintage Books, New York.
- Leach, N., 1997. *Rethinking Architecture*, Routledge, London.
- Kerchmar, C., 2009. *The End of the Flaneur?*, Alındığı tarih: 30.08.2010, Spotted by locals: <http://www.spottedbylocals.com/the-end-of-the-flaneur/>.
- Melville, H., 2008. *Katip Bartleby*, Çev. Münir Göle, İletişim Yayınları, İstanbul.

- Pamuk, O.**, 2008. *Masumiyet Müzesi*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Pamuk, O.**, 2010. *Manzaradan Parçalar*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Park, R. E.**, 1967. *On Social Control and Collective Behaviour*, University of Chicago Press, Chicago.
- Pervititch, J.**, 2000. *Sigorta haritalarında İstanbul: İstanbul in the insurance maps of Jacques Pervititch*, Axa Oyak, İstanbul.
- Pukka Living**, 2009. *İstanbul Keşif Rotaları*, Bilsar, İstanbul.
- Raban, J.**, 1974. *Soft City*, E. P. Dutton, New York.
- Resina, J. R., Ingenschay, D.**, 2003. *After-Images of the City*, Cornell University Press, New York.
- Simmel, G.**, 1971. *Mental Life In Metropolis*, University of Chicago Press, Chicago.
- Tanju, B.**, 2008. *Tereddüd ve Tekerrür: mimarlık ve kent üzerine metinler: 1873 - 1960*, Akınnaç kitapları: 5, İstanbul.
- Yürekli, H. ve Yürekli, F.**, 2004. *Mimarlık Bir Entelektüel Enerji Alanı*, Yapı Yayın, İstanbul.
- Žižek, S.**, 2008. *Paralaks*, Çev. Sabri Gürses, Encore Yayınları, İstanbul.
- Url-1** <<http://www.pukkaliving.com/tr/about/>>, alındığı tarih 09.03.2010.
- Url-2** <<http://www.tdk.gov.tr/>>, alındığı tarih 14.07.2010.
- Url-3** <<http://www.spottedbylocals.com/>>, alındığı tarih 19.07.2010
- Url-4** <<http://neoflaneur.blogspot.com/>>, alındığı tarih 19.07.2010.
- Url-5** <<http://mobile.mit.edu/about>>, alındığı tarih 08.10.2010.
- Url-6** < <http://rehber.ibb.gov.tr/map.aspx>>, alındığı tarih 18.11.2010.
- Url-7** <<http://www.sislabelediyesi.com/site/sayfagetir.asp?ID=43>>, alındığı tarih 23.11.2010.
- Url-8** <<http://earth.google.com/intl/tr/index.html>>, alındığı tarih 23.11.2010.
- Url-9** <<http://maps.google.com/maps?ct=reset>>, alındığı tarih 23.11.2010.
- Url-10** <<http://deneyimrotasi.blogspot.com>>, alındığı tarih 10.12.2010.

EKLER

EK A.1 : Manuel Gausa'nin dinamik zaman diyagramı.

EK A.1

Sekil A.1: Manuel Gausa'nın mekan – zaman – enformasyon diyagramı (Gausa,2003).

ÖZGEÇMİŞ

Ad Soyad: Ayşe Zeynep Aydemir

Doğum Yeri ve Tarihi: İstanbul, 07.08.1985

Lisans Üniversitesi: İstanbul Teknik Üniversitesi

Yayın Listesi:

- Erdem, A., Eren, Ç., **Aydemir, Z.**, Baycan, İ., 2009. Experience, Represent, Manipulate: Metropolitan Space Fragmented, *IAPS*, İstanbul.